

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI

**VERGİ AHLAKI: KADIKÖY İLÇESİNDE ÜCRET VE
TİCARİ KAZANÇ ELDE EDEN YÜKÜMLÜLERE
YÖNELİK BİR UYGULAMA**

Yüksek Lisans Tezi

İSMİHAN DURAN

İstanbul, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI

**VERGİ AHLAKI: KADIKÖY İLÇESİNDE ÜCRET VE
TİCARİ KAZANÇ ELDE EDEN YÜKÜMLÜLERE
YÖNELİK BİR UYGULAMA**

Yüksek Lisans Tezi

İSMİHAN DURAN

Danışman: YRD. DOÇ. DR. ENGİN CAN

İstanbul, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

MALİYE Anabilim Dalı MALİYE TEORİSİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi İSMİHAN DURAN'ın VERGİ AHLAKI: KADIKÖY İLÇESİNDE ÜCRET VE TİCARİ KAZANÇ ELDE EDEN YÜKÜMLÜLERE YÖNELİK BİR UYGULAMA adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 26.09.2013 tarih ve 2013-36 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 09 / 10 / 2013

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. ENGİN CAN	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. AYŞE GÜNER	
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. İNCİ USER	

ÖNSÖZ

Vergiler devlet gelirleri içinde en büyük paya sahiptir. Vergi hâsulatının istenilen düzeyde gerçekleşebilmesi için mükelleflerin vergiye uyumu oldukça önemlidir. Vergiye karşı içsel bir motivasyon olarak tanımlanan vergi ahlakının artırılması ile mükelleflerin vergiye karşı uyumu artırılmaktadır.

Kadıköy ilçesinde ücret ve ticari kazanç elde eden yükümlülere yönelik yapılmış olan bu çalışmada benden yardım ve desteğini esirgemeyen değerli hocam tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Engin Can'a, tez jürimde yer alıp görüş ve katkı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Ayşe Güner ve Doç. Dr. İnci User'e teşekkürlerimi sunarım. Anket çalışmasında özellikle bana destek olan ve yardımını esirgemeyen Öğr. Gör. Muhammet Kekeç , Arş.Gör. Birgül Alıcı, Arş. Gör. Özlem Ergut, Dr. Emrah Duran, Onur Ege ve Büşra Duran'a teşekkürü bir borç bilirim. Her türlü manevi destek ve yardımlarından dolayı değerli hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür eder çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını temenni ederim.

İstanbul, 2013

İsmihan DURAN

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: İsmihan Duran
Anabilim Dalı	: Maliye
Programı	: Maliye Teorisi
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Engin Can
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Ekim 2013
Anahtar Kelimeler	: Vergi Psikolojisi, Vergi Ahlakı, Vergilemenin Sınırları

ÖZET

VERGİ AHLAKI: KADIKÖY İLÇESİNDE ÜCRET VE TİCARİ KAZANÇ ELDE EDEN YÜKÜMLÜLERE YÖNELİK BİR UYGULAMA

Vergilendirme konusunda vergi uyumu ve vergi ahlakı büyük önem taşımaktadır. Vergi ahlakı mükelleflerin vergi ödeme konusundaki içsel bir motivasyon olarak tanımlanmakta ve vergi ahlakını belirleyen ekonomik, sosyal ve demografik faktörler bulunmaktadır.

Kadıköy ilçesinde vergi ahlakını ve belirleyen faktörleri tespit edebilmek için ücret ve ticari kazanç elde eden yükümlülere yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre; vergi ahlak düzeyi 4,03 olarak belirlenmiştir. Vergi ahlakını belirleyen ekonomik faktörlerden en etkili mükellefler ve yakın çevrenin etkisi olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla izleyen faktörler ise vergi adaleti ve vergi aflarıdır. Vergi ahlakını belirleyen sosyal faktörlere baktığımızda ise en etkili faktörün; dini inancın etkisi olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla izleyen faktörler ise; demokrasi anlayışı ve vatandaşlık bilincidir. Demografik faktörlere baktığımızda ise cinsiyet ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer demografik faktörler (yaş, eğitim, meslek, medeni hal) ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname	: İsmihan Duran
Department	: Public Finance
Program	: Public Finance Theory
Master Supervisor	: Assist. Prof. Engin Can
Type of thesis-Date	: Master – October 2013
Key Words	: Tax Psychology, Tax Morale, Limits of Taxation

ABSTRACT

TAX MORALE: A PRACTICE FOR TAXPAYER GAINING WAGES AND COMMERCIAL PROCEEDS IN THE PROVINCE OF KADIKÖY

Tax morale and tax consistency are two significant concepts related to taxation. Tax morale is defined as the intrinsic motivation of taxpayers in terms of taxpaying, and there are economic, social and demographic factors determining it.

A survey conducted among taxpayers gaining wages to identify the factors determining the tax morale in Kadıköy province. As a result of the study the tax morale level of the province is determined as 4, 03. The taxpayers and environment are found to be the most significant economic factors determining the tax morale. The other factors are respectively tax justice and tax amnesty. In terms of social factors religion is found to be the most significant factor on tax morale. Also, other social factors are the understanding of democracy and citizenship consciousness. Demographics is another dimension of the research. According to results of the study a significant relationship between gender and tax morale is found.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
TABLO LİSTESİ.....	VI
ŞEKİL LİSTESİ	IX
GRAFİK LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR.....	XII

GİRİŞ.....	1
------------	---

1. VERGİ KAVRAMI, VERGİ PSİKOLOJİSİ VE VERGİLEMENİN SINIRLARI

1.1 VERGİ KAVRAMI.....	3
1.1.1 VERGİNİN TANIMI.....	3
1.1.2 VERGİNİN KONUSU.....	4
1.1.3 VERGİLEMENİN AMAÇLARI.....	5
1.1.3.1 Mali Amaç.....	5
1.1.3.2 Ekonomik Amaç.....	5
1.1.3.3 Sosyal Amaç.....	6
1.2 VERGİ PSİKOLOJİSİ.....	6
1.2.1 VERGİ PSİKOLOJİSİNİN TANIMI.....	7
1.2.1.1 Vergi Psikolojisini Dar Anlamda Ele Alan Görüş.....	7
1.2.1.2 Vergi Psikolojisini Geniş Anlamda Ele Alan Görüş.....	7
1.2.2 VERGİ PSİKOLOJİSİNİN KAPSAMI.....	8
1.2.3 VERGİ PSİKOLOJİSİNİN AMAÇLARI.....	10
1.2.3.1 Vergi Politikalarını Verimli Kılma Amacı.....	10
1.2.3.2 Vergi Uyumunu Kolaylaştırma Amacı.....	10
1.2.3.3 Toplumsal İlişkileri Düzenleme Amacı.....	11
1.3 VERGİLEMENİN SINIRI VE BU SINIRIN AŞILMASININ SONUÇLARI.....	11
1.3.1 VERGİLEMENİN SINIRI.....	12
1.3.1.1 Vergilemenin Hukuki Sınırı.....	13
1.3.1.2 Vergilemenin Mali Sınırı.....	15
1.3.1.3 Vergilemenin İktisadi Sınırı.....	17
1.3.1.4 Vergilemenin Siyasi Sınırı.....	18
1.3.1.5 Vergilemenin Toplumsal ve Kültürel Sınırı.....	20
1.3.1.6 Vergilemenin Psikolojik Sınırı.....	22

1.3.2 VERGİLEMENİN SINIRININ AŞILMASININ SONUÇLARI...	23
1.3.2.1 Vergiye Karşı Aktif Tepki.....	23
1.3.2.1.1 Vergi Kaçakçılığı.....	24
1.3.2.1.2 Verginin Reddi ve İsyanı.....	26
1.3.2.2 Vergiye Karşı Pasif Tepki.....	26
1.3.2.2.1 Boş Zamanı Tercih Etme	27
1.3.2.2.2 Vergiden Kaçınma.....	27
1.3.2.2.3 Verginin Yansıtılması.....	27
1.3.2.2.4 Yatırımdan Vazgeçme.....	28
1.3.2.2.5 Tüketimi Kıasma.....	28
1.3.2.2.6 Oy Kayması.....	28
1.3.2.2.7 Vergi Borcunun Geç Ödenmesi.....	29
1.3.2.2.8 Vergi Cennetlerine Göç.....	29

2. VERGİ AHLÂKI VE EKONOMİK, SOSYAL VE DEMOGRAFİK BELİRLEYENLERİ

2.1 AHLÂK KAVRAMI.....	30
2.2 VERGİ AHLÂKI KAVRAMI.....	31
2.3 VERGİ AHLÂKININ EKONOMİK, SOSYAL VE DEMOGRAFİK BELİRLEYENLERİ.....	35
2.3.1 VERGİ AHLAKININ EKONOMİK BELİRLEYENLER.....	35
2.3.1.1 Vergi Yüğü.....	35
2.3.1.2 Vergi Adaleti.....	41
2.3.1.3 Kayıt Dışı Ekonominin Yaygınlığı.....	44
2.3.1.4 Yolsuzluk.....	47
2.3.1.5 Kamu Harcamalarının Algılanma Düzeyi.....	48
2.3.1.6 Vergi Kapasitesi.....	49
2.3.1.7 Vergi Sistemi.....	50
2.3.1.8 Vergi Denetimi, Vergi Cezaları ve Vergi Afları.....	51
2.3.1.9 Vergi İdaresinin Etkinliği.....	53
2.3.1.10 Muhasebe Meslek Mensuplarının Etkisi.....	54
2.3.1.11 Diğer Mükelleflerin ve Yakın Çevrenin Etkisi.....	54
2.3.2 VERGİ AHLAKININ SOSYAL BELİRLEYENLERİ.....	55
2.3.2.1 Devlete Bağlılık, Güven ve Vatandaşlık Bilinci.....	55
2.3.2.2 Siyasi İktidarın Kabulü.....	56
2.3.2.3 Dini İnançlar ve Gelenekler.....	57

2.3.2.4 Kültürel Yapı.....	58
2.3.2.5 Demokrasi.....	59
2.3.3 VERGİ AHLAKININ DEMOGRAFİK BELİRLEYENLERİ.....	59
2.3.3.1 Yaş.....	59
2.3.3.2 Cinsiyet.....	60
2.3.3.3 Eğitim.....	61
2.3.3.4 Meslek	61
2.3.3.5 Medeni Hal.....	62

3. VERGİ AHLAKI VE BELİRLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ: KADIKÖY İLÇESİ ÖRNEĞİ

3.1 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	63
3.2 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	63
3.3 ARAŞTIRMANIN SINIRLARI.....	64
3.3.1 ANA KÜTLE.....	65
3.3.2 ÖRNEK KÜTLE.....	65
3.4 KADIKÖY İLÇESİ ALAN ARAŞTIRMASI.....	67
3.4.1 MÜKELLEFLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	67
3.4.1.1 Yaş.....	67
3.4.1.2 Cinsiyet.....	68
3.4.1.3 Eğitim.....	70
3.4.1.4 Gelir.....	71
3.4.1.5 Medeni Hal.....	73
3.4.1.6 Meslek	74
3.4.2 GÜVENİLİRLİK ANALİZİ.....	75
3.4.3 KADIKÖY İLÇESİNİN VERGİ AHLAK SKORU.....	77
3.4.4 VERGİ AHLAKINI BELİRLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZ.....	79
3.4.4.1 Ekonomik Faktörler- Vergi Ahlakı İlişkisi.....	79
3.4.4.1.1 Vergi Yüğü- Vergi Ahlakı İlişkisi.....	79
3.4.4.1.2 Vergi Adaleti- Vergi Ahlakı İlişkisi	82
3.4.4.1.3 Yolsuzluk – Vergi Ahlakı İlişkisi.....	85
3.4.4.1.4 Kamu Harcamaları-Vergi Ahlakı İlişkisi.....	88
3.4.4.1.5 Gelir Düzeyi –Vergi Ahlakı İlişkisi.....	91
3.4.4.1.6 Vergi Sistemi- Vergi Ahlakı İlişkisi.....	95
3.4.4.1.7 Vergi Denetimi- Vergi Ahlakı İlişkisi.....	98
3.4.4.1.8 Vergi Cezaları- Vergi Ahlakı İlişkisi.....	101

3.4.4.1.9 Vergi Afları- Vergi Ahlakı İlişkisi.....	104
3.4.4.1.10 Vergi İdaresinin Etkinliği-Vergi Ahlakı İlişkisi	107
3.4.4.1.11Muhasebe Mensupları-Vergi Ahlakı İlişkisi....	110
3.4.4.1.12 Yakın Çevre-Vergi Ahlakı İlişkisi.....	114
3.4.4.2 Sosyal Faktörler- Vergi Ahlakı İlişkisi.....	117
3.4.4.2.1 Devlete Güven- Vergi Ahlakı ilişkisi.....	117
3.4.4.2.2 Vatandaşlık Bilinci- Vergi Ahlakı ilişkisi.....	120
3.4.4.2.3 Siyasi İktidarın Kabulü -Vergi Ahlakı ilişkisi.	123
3.4.4.2.4 Dini İnanç- Vergi Ahlakı ilişkisi.....	126
3.4.4.2.5 Demokrasi- Vergi Ahlakı ilişkisi.....	129
3.4.4.3 Demografik Faktörler- Vergi Ahlakı İlişkisi.....	132
3.4.4.3.1 Yaş- Vergi Ahlakı İlişkisi.....	132
3.4.4.3.2 Cinsiyet- Vergi Ahlakı İlişkisi.....	135
3.4.4.3.3 Eğitim- Vergi Ahlakı İlişkisi.....	138
3.4.4.3.4 Meslek - Vergi Ahlakı İlişkisi.....	141
3.4.4.3.5 Medeni Hal - Vergi Ahlakı İlişkisi.....	144
3.3.5 BULGULAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	148

SONUÇ.....153

EKLER.....155

KAYNAKÇA.....158

Tablo Listesi

Sayfa No

Tablo 1: Türkiye’de GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yüğü (Bin TL).....	38
Tablo 2: AB’ye Üye ve Aday Ülkelerin Vergi Yüğü.....	39
Tablo 3: Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Hacmi (1998-2006).....	45
Tablo 4: Türkiye’de Sabit Oran Yöntemine Göre Kayıt dışı Ekonominin Hacmi: 2005-2010 Dönemi (Yeni Seri GSYH ile Para Verilerine Dayalı) (Milyar) (%).....	46
Tablo 5: Kadıköy İlçesinde İşteki Durum ve Cinsiyete Göre İstihdam Edilen Nüfus...65	
Tablo 6: Ana kütle ve Örneklem Hacimleri.....	66
Tablo 7: Yaş Grubu Frekans Dağılımı.....	67
Tablo 8: Cinsiyet Frekans Dağılımı.....	69
Tablo 9: Eğitim Durumu Frekans Dağılımı.....	70
Tablo 10: Gelir Durumu Frekans Dağılımı.....	72
Tablo 11: Medeni Hal Frekans Dağılımı.....	73
Tablo 12: Meslek Durumu Frekans Dağılımı.....	74
Tablo 13: Güvenilirlik Analizi Cronbach’s Alpha (α) katsayısı (Pilot Çalışmanın)....	75
Tablo 14: Güvenilirlik Analizi Cronbach’s Alpha (α) katsayısı	76
Tablo 15: Ülkemizde Vergi Yüğü Çok Yüksek.....	80
Tablo 16: Vergi Yüğü – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	81
Tablo 17: Ülkemizde Vergiler Adaletlidir.....	83
Tablo 18: Vergi Adaleti – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	84
Tablo 19: Ülkemizde Çok Fazla Yolsuzluk Yapılmaktadır.....	86

Tablo 20: Yolsuzluk – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	87
Tablo 21: Ülkemizde Toplanan Vergilerin Harcanmasında Savurganlık Yapılmaktadır.....	89
Tablo 22: Kamu Harcamaları – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	90
Tablo 23: Aylık Ortalama Geliriniz.....	92
Tablo 24: Gelir Düzeyi – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	93
Tablo 25: Ülkemizde Vergi Sistemi ve Kanunları Çok Karışık.....	95
Tablo 26: Vergi Sistemi – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	97
Tablo 27: Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok Yetersiz.....	99
Tablo 28: Vergi Denetimleri – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	100
Tablo 29: Ülkemizde Vergi Cezaları Çok Yetersiz.....	102
Tablo 30: Vergi Cezaları – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	103
Tablo 31: Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçıranları Ödüllendirmektedir.....	105
Tablo 32: Vergi Afları – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	106
Tablo 33: Ülkemizde Vergi İdaresi Etkin Çalışmaktadır.....	108
Tablo 34: Vergi İdaresinin Etkinliği – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	109
Tablo 35: Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeciler, SMMM, YMM) Vergi Kanunlarını İyi Bildikleri İçin Vergi Kaçırılmazlar.....	111
Tablo 36: Muhasebe Meslek Mensupları – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	113
Tablo 37: Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa, Fırsatım Varsa Bende Kaçırırım.....	115
Tablo 38: Diğer Mükellefler ve Yakın Çevre – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	116
Tablo 39: Devletime Güveniyorum.....	118

Tablo 40: Devlete Güven – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	119
Tablo 41: Vergi Ödemek Vatandaşlık Görevidir.....	121
Tablo 42: Vatandaşlık Bilinci – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	122
Tablo 43: İktidar Partisini Destekliyorsam, Vergimi Gönüllü Öderim.....	124
Tablo 44: Siyasi İktidarın Kabulü – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	125
Tablo 45: Vergi Kaçırarak Dini İnancıma Göre Günah ve Kul Hakkıdır.....	127
Tablo 46: Dini İnanç – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	128
Tablo 47: Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan Birey Vergisini Gönüllü Öder.....	130
Tablo 48: Demokrasi – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	131
Tablo 49: Yaşınız.....	133
Tablo 50: Yaş – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	134
Tablo 51: Cinsiyetiniz.....	135
Tablo 52: Cinsiyet – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	137
Tablo 53: Eğitim Düzeyiniz.....	138
Tablo 54: Eğitim– Vergi Ahlakı ilişkisi.....	140
Tablo 55: Mesleğiniz.....	141
Tablo 56: Meslek Durumu – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	143
Tablo 57: Medeni Haliniz.....	144
Tablo 58: Medeni Hal – Vergi Ahlakı ilişkisi.....	146

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Laffer Eğrisi.....16

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No

Grafik 1: Yaş Grubu Frekans Dağılımı.....	68
Grafik 2: Cinsiyet Frekans Dağılımı.....	69
Grafik 3: Eğitim Durumu Frekans Dağılımı.....	71
Grafik 4: Gelir Durumu Frekans Dağılımı.....	72
Grafik 5: Medeni Hal Frekans Dağılımı.....	73
Grafik 6: Meslek Durum Frekans Dağılımı.....	74
Grafik 7: Ülkemizde Vergi Yüğü Çok Yüksek Frekans Dağılımı.....	80
Grafik 8: Ülkemizde Vergiler Adaletlidir Frekans Dağılımı.....	83
Grafik 9: Ülkemizde Çok Fazla Yolsuzluk Yapılmaktadır Frekans Dağılımı.....	86
Grafik 10: Ülkemizde Toplanan Vergilerin Harcanmasında Savurganlık Yapılmaktadır Frekans Dağılımı.....	89
Grafik 11: Aylık Ortalama Geliriniz Frekans Dağılımı.....	92
Grafik 12: Ülkemizde Vergi Sistemi ve Kanunları Çok Karışık Frekans Dağılımı.....	96
Grafik 13: Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok Yetersiz Frekans Dağılımı.....	99
Grafik 14: Ülkemizde Vergi Cezaları Çok Yetersiz Frekans Dağılımı.....	102
Grafik 15: Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçırıcıları Ödüllendirmektedir Frekans Dağılımı.....	105
Grafik 16: Ülkemizde Vergi İdaresi Etkin Çalışmaktadır Frekans Dağılımı.....	108
Grafik 17: Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeciler, SMMM, YMM) Vergi Kanunlarını İyi Bildikleri İçin Vergi Kaçırıcılar Frekans Dağılımı.....	112

Grafik 18: Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa, Fırsatım Varsa Bende Kaçırırım Frekans Dağılımı.....	115
Grafik 19: Devletime Güveniyorum Frekans Dağılımı.....	118
Grafik 20: Vergi Ödemek Vatandaşlık Görevidir Frekans Dağılımı.....	121
Grafik 21: İktidar Partisini Desteklersem, Vergimi Gönüllü Öderim Frekans Dağılımı.....	124
Grafik 22: Vergi Kaçırarak Dini İncanıma Göre Günah ve Kul Hakkıdır Frekans Dağılımı.....	127
Grafik 23: Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan Birey Vergisini Gönüllü Öder Frekans Dağılımı.....	130
Grafik 24: Yaş Frekans Dağılımı.....	133
Grafik 25: Cinsiyetiniz Frekans Dağılımı.....	136
Grafik 26: Eğitim Düzeyiniz Frekans Dağılımı.....	139
Grafik 27: Mesleğiniz Frekans Dağılımı.....	142
Grafik 28: Medeni Haliniz Frekans Dağılımı.....	145

KISALTMALAR

GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
Mad.	Madde
V.U.K	Vergi Usul Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
Vb.	Ve benzeri
Bkz.	Bakınız
KDV	Katma Değer Vergisi
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
İİBF	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
SPSS	Statistical Packages for the Social Sciences
S.	Sayfa

GİRİŞ

Vergiler devletin en önemli gelir kaynağı olan geçmişten günümüze kadar tüm devletleri ve halkları ilgilendiren en önemli konulardan biri olmuştur. Devletin egemenlik gücüne dayanarak halktan aldığı vergilerin sınırlarının belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu sınırların aşılması sonucunda vergiye karşı aktif ve pasif tepkiler meydana gelecek ve vergi gelirlerinde azalmalar olacaktır.

Vergilendirme konusunda mükellefin vergiye uyumu ve vergi ahlakı büyük önem taşımaktadır. Devletler vergi kayıp ve kaçacağını azaltarak vergi gelirlerini artırmak istemektedirler. Vergi kayıp ve kaçaklarının azalmasında vergi ahlakının payı çok büyüktür. Vergi ahlâkı, mükelleflerin vergilerini yasaya uygun ölçü ve zamanda ödemeleri konusundaki olumlu tutum, davranış, inanç ve değer yargıları olarak tanımlanır. Toplumun vergi ahlakının artması ile vergi gelirlerinin büyük ölçüde artması sağlanabilir.

Vergi ahlakı vergi gelirlerini artırmada en önemli paya sahip olmasına rağmen Dünyada ve Türkiye’de vergi ahlakı ile ilgili yapılmış çalışmalar oldukça azdır. Literatür incelendiğinde ise vergi ahlakı yeni bir konu olup son 50 yıldır araştırılmaya başlanmıştır. Türkiye’de ise bu konuda yapılmış çalışmalar oldukça azdır.

Bu araştırmada; Kadıköy ilçesinde mükelleflerin vergi ahlakının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Vergi ahlakını belirleyen faktörlerin de Kadıköy’de ne kadar etkili olduğunu tespit etmek üzere bir anket çalışması yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde vergi kavramı tanımlanmakta; verginin konusu ve amaçları hakkında bilgiler verilmekte, vergi psikolojisinin tanımı, konusu ve amaçlarından bahsedilmektedir. Vergilendirmenin sınırları ile bu sınırların aşılması sonucu vergiye karşı ortaya çıkan aktif veya pasif tepkiler tanımlanmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ahlak kavramı tanımlanmakta, vergi ahlakı; mükellefin vergi ahlakı, toplumun ortalama ahlak değerleri ve vergileme ahlakı üzerinde durulmakta

ve vergi ahlakını belirleyen ekonomik, sosyal ve demografik faktörler açıklanmaktadır. Vergi ahlakını belirleyen ekonomik faktörler; vergi yükü, vergi adaleti, kayıt dışı ekonominin yaygınlığı, yolsuzluk, kamu harcamalarının algılanması, vergi kapasitesi, vergi sistemi, vergi denetimi, vergi cezaları, vergi afları, vergi idaresinin etkinliği, muhasebe meslek mensuplarının etkisi ve yakın çevrenin etkisidir. Sosyal faktörler ise; devlete bağlılık, siyasal iktidarın kabulü, dini inanç ve gelenekler, kültürel yapı ve demokrasidir. Demografik belirleyenler ise; yaş, cinsiyet, eğitim, meslek durumu ve medeni haldir.

Çalışmanın son bölümünde ise; Kadıköy'de vergi ahlakını ölçmek ve vergi ahlakını belirleyen faktörlerden hangilerinin Kadıköy'de etkili olduğu ölçülmeye çalışılmıştır.

Kadıköy ilçesinde 630 kişiye anket uygulaması yapılarak sonuçları analiz edilmiştir. Ankete yanıtlayan katılımcıların gelir durumları, cinsiyet, medeni hal gibi demografik özelliklerin de dengeli dağılmasına özen gösterilmiştir. Anket sonuçları uzman istatistikçiler tarafından ile birlikte analiz edilerek yorumlanmıştır.

1. VERGİ KAVRAMI, VERGİ PSİKOLOJİSİ VE VERGİLEMENİN SINIRLARI

1.1 VERGİ KAVRAM

Çalışmanın bu bölümünde vergi kavramının tanımı, konusu ve amaçları incelenecektir.

1.1.1 Verginin Tanımı

Vergiler çağdaş devlet gelirlerinin en önemlisi olup kaynağı; milli gelir ve servettir. Vergi devlet ya da kamu tüzel kişilerince bireylerden, tüzel kişilerden ve tüzel kişiliğe sahip olmayan kurumlardan zorunlu olarak alınan ve karşılığında hiçbir karşılık vaat edilmeyen iktisadi değerlerdir. Vergi yükümlüsünün ödediği vergiler karşılığında devletten bir şey talep etmeye hakkı yoktur. Vergi devletin egemenlik hakkı nedeniyle tek taraflı irade ile alınan parasal yükümlülüktür. Bu yükümlülük devlet açısından kamusal bir alacak, vergi yükümlüsü açısından ise bir kamu borcudur¹.

Fritz Neumark vergiyi; “ *Her vergi bir iktisadi kıymet transferini içerir ve verginin tarhi ve tahsili iktisadilik prensibine uymalıdır*”, şeklinde açıklamaktadır².

Devletin ekonomik fonksiyonları Musgrave tarafından; kaynak ayrımı, gelir dağılımı ve ekonomik istikrarı sağlamak şeklinde belirlenmiştir³. Vergiler yalnızca kamu harcamalarını karşılamak için değil, aynı zamanda kaynak ayrımı, bölüşüm ve istikrar amaçlı olarak toplanmaktadır. Devlet, vergi sistemiyle vatandaşlarının refah ve gelir seviyelerini artırmaya çalışır⁴.

Kamu ekonomisinde hizmetlerin maliyetleri zorunlu olarak alınan vergiler ile bütçeden karşılanır. Vergiler kişilerin hizmetten yararlanma derecesine göre değil, ödeme güçlerine göre bireylerden toplanır. Bir ülkedeki vergi gelirleri ve yapısı o

¹ Halil Nadaroğlu, **Kamu Maliyesi Teorisi**, 10. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 1998, s. 192-193.

² Fritz Neumark, **Vergi Politikası: Adil ve Ekonomik Bakımdan Rasyonel Bir Vergi Politikasının Temel Prensipleri**, İclal Feyzioğlu Cankorel (çev.), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2090, Filiz Kitabevi, 1975, s.34.

³ Richard A Musgrave, **Kamu Maliyesi Teorisi, Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme**, Orhan Şener (çev.), Uluslar arası Öğrenci Baskısı, İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayın No:451, Fatih Yayınevi Matbaası, 1987, s. 6.

⁴ Charles Victor Brown and Peter Meleod Jackson, **Public Sector Economics**, 4TH Edition, Basil Blackwell, Oxford, 1990, s.297.

ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında bize bilgi verir, iktisadi gelişme ilerledikçe bazı modern vergi türlerinin genel toplamdaki payı artmaktadır⁵.

Vergi kavramının bu bilimsel tanımlamalarına rağmen Anayasamızın 73. maddesinde verginin tanımı yapılmamış onun yerine vergi ödevinden söz edilmektedir.

“Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konular, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir”⁶.

1.1.2 Verginin Konusu

Üzerinden vergi alınan her şey verginin konusudur. Verginin konusu maddi unsur (servet) ve maddi olmayan unsur (hizmet) olabilir. Verginin konusu yasalarda açıkça belirtilmelidir yasada belirtilmedikçe hiçbir şeyden vergi alınamaz⁷.

Verginin kaynağını milli gelir oluşturmaktadır, konusu ise çok çeşitli olabilmektedir. Hangi mal ve hizmetlerin vergi konusu olacağına kanun koyucular karar vermektedir. Konunun belirlenmesinde ekonomik, sosyal, mali nitelikli çok sayıda faktör göz önünde bulundurulmalıdır. Vergi mevzuatlarına göre kıyas yoluyla vergilendirme yapılamaz, vergi kanunlarında verginin konusu açık ve herhangi bir yanlış yoruma yol açmayacak bir şekilde belirtilmelidir⁸.

Verginin konusunu nelerin teşkil edebileceğini önceden belirlemek ve sınırlamak mümkün değildir, çünkü verginin konusunu oluşturan iktisadi unsurlar sürekli olarak değişmektedir. Kanun koyucular gerekli gördükleri zaman vergi ile ilgisi olmayan bir iktisadi unsur üzerinden vergi alabilirler⁹.

⁵ Kenan Bulutoğlu, **Kamu Ekonomisine Giriş**, 3. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1981, s.418.

⁶ Kemal Gözler, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982)**, Bursa: Ekin Yayınevi, 2010, s.36
<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm> (01 Ekim 2012), s.36.

⁷ İsa Sağbaş, **Vergi Teorisi Ders Notları**, Ankara: Ece Matbaası, 2007, s.47.

⁸ Aytaç Eker, **Kamu Maliyesi**, İzmir: Birleşik Matbaa, 2005, s.150.

⁹ Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, Trabzon: Derya Kitabevi, 2008, s.98.

1.1.3 Vergilemenin Amaçları

Vergilemenin öncelikli amacı mali olmasına karşın ekonomik ve sosyal amaçları da bulunmaktadır.

1.1.3.1 Mali Amaç

Vergilerin birinci ve en önemli görevi; mülk ve teşebbüs gelirleri, harçlar, şerefiyeler veya borçlanma ile karşılanamayan kamu giderlerini karşılamaktır. Verginin gönüllü yardım olarak ortaya çıktığı tarihsel dönemler dışında, yıllardır hep aynı amaçla vergi toplanmaktadır. Vergi sisteminin düzenlenmesi bakımından vergilerin mali amacı çok büyük öneme sahiptir¹⁰.

Mali fonksiyon verginin geleneksel fonksiyonudur. Buna göre vergiler kamu harcamalarını karşılamak için alınır. Fakat bu mali amaç vergi sisteminin yeni durumuna kolaylıkla uyum sağlayabilecek esnek bir yapıya sahip olmalıdır. Yani birden bire ortaya çıkan normalin üzerindeki artışlara rahatlıkla uyum sağlamalıdır. Vergilemenin mali amacına ulaşılabilmesi için iktidar prensibine ve tarafsız vergileme ilkesine uyulmalıdır¹¹.

1.1.3.2 Ekonomik Amaç

Vergilerin ekonomik görevi ise konjonktürel dalgalanmaları düzenleme görevidir. Konjonktürel dalgalanmalar ekonominin daralması ve genişlemesidir. Konjonktürün daralma döneminde talep düşük, arz fazladır; genişleme döneminde ise talep fazla arz düşüktür. Bu durumlar karşısında devlet ekonomik önlemler alır. Bu önlemler maliye ve para politikaları şeklindedir. Vergiler ise maliye politikasının en önemli aracıdır. Konjonktürel dalgalanmalarda ekonominin daralması durumunda devlet vergileri düşürerek harcanabilir geliri ve tüketimi artırmayı amaçlar.

¹⁰ Günter Schmolders, **Genel Vergi Teorisi**, Salih Turhan (çev.), Gözden Geçirilmiş ilaveli 4. Baskı, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976, s.69.

¹¹ Salih Turhan, **Vergi Teorisi ve Politikası**, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1998, s. 33-34.

Konjonktürel dalgalanmalar sonucu ekonominin genişleme döneminde ise vergiler talebi kısmak ve enflasyonist baskıları azaltmak için kullanılmaktadır¹².

1.1.3.3 Sosyal Amaç

Vergilerin sosyal amacı; verginin istihdam, gelir dağılımı ve sosyal adalet gibi amaçları için öncelikli olarak etkin kullanılmasıdır. Yaşanan sosyal olaylar ekonomik ve mali olayların niteliğini değiştirmiş ve bunlar arasındaki ilişkileri değiştirerek yeni teoriler ve yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kamu faaliyetlerinin ve vergilerin sosyal yönüne ilk olarak eğilen kişi Adolph Wagner olmuştur¹³. Adolph Wagner, toplumdaki çeşitli faktörlerin etkisi altında ortaya çıkan gelir ve servet dengesizliklerinin ve adaletsizliğin vergi yoluyla düzeltilebileceğini ileri sürmüştür¹⁴.

Vergilemenin sosyal amacı özellikle piyasa mekanizmasının gerçekleştiremediği adil gelir ve servet dağılımının sağlanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Piyasa ekonomisi kurallarına göre gerçekleşen gelir ve servet dağılımı her zaman adil olmamaktadır. Bunun için devletin gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlikleri giderme yönünde piyasaya müdahale etmesi gerekir¹⁵.

Vergilerin sosyal amacında devlet gider politikaları önlemleri ile etkin düzeyde gerçekleştirilemeyen gelir ve servet dağılımının ekonomik yönden güçsüzlerin lehine düzeltilmesini amaçlamaktadır. Bunun için devlet ekonomik yönden zayıf olanları himaye edici önlemler alır. Ekonomik yönden zengin olanlara dolaylı ve dolaysız olarak zayıflar lehine görevler yükler. Vergilerin adaletli bir yapıya sahip olması da vergilerin sosyal bir amacıdır¹⁶.

1.2 VERGİ PSİKOLOJİSİ

Çalışmanın bu bölümünde vergi psikolojisinin tanımı, kapsamı ve amaçları ele alınacaktır.

¹² Hülya Kirmanoğlu, **Kamu Ekonomisi Analizi**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım, Kasım, 2007, s.259.

¹³ http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/verginin_fonksiyonlari.html (03 Aralık 2012), s.1.

¹⁴ Aytaç Eker, **Kamu Maliyesi**, İzmir: Birleşik Matbaa, 2005, s.148.

¹⁵ Şerafettin Aksoy, **Kamu Maliyesi**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1998, s.174.

¹⁶ Özden Düzgün, “Vergilemede Adalet-Eşitlik İlkeleri ve İlişkili Kavramlar”, <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/ozden/003/> (09 Aralık 2012), s.4.

1.2.1 VERGİ PSİKOLOJİSİ TANIMI

Vergi psikolojisi literatür de iki şekilde ele alınmıştır. Bunlar; dar anlamda ele alan görüş ve geniş anlamda ele alan görüştür.

1.2.1.1 Vergi Psikolojisini Dar Anlamda Ele Alan Görüş

İtalyan ekolü savunucuları, vergi karşısında yükümlünün ruhi yapısını çok yönlü gördüklerinden inceleme konusu yaptıkları kişiyi, işindeki başarısı, uyanıklığı, sonsuz ekonomik gücü ve kazanç hırsı bakımından bir ekonomik adam olarak ele almaktadır¹⁷. Ekonomik adam; kendi çevresi ve işi hakkında geniş ölçüde bilgi sahibi olan, tercihlerini yaparken rasyonel kararlar alan ve kararlı bir şekilde en yüksek verimi elde edebileceği noktaya ulaşmak üzere hesaplar yapan adam olarak tanımlanmaktadır¹⁸.

Bu yaklaşıma göre vergi mükellefleri karlarını maksimize etmek bakımından ahlaksızdırlar ve kaçırılan vergi miktarı genellikle tahmini yöntemlere dayanmaktadır¹⁹. Vergi mükellefleri genellikle yüksek vergi oranlarına ve vergi sistemine karşı negatif tutum içindedirler²⁰.

Vergi psikolojisini dar anlamda ele alan görüşler, mükellefi her zaman rasyonel ve kazanç arzusu taşıyan bir aktör olarak değerlendirirler.

1.2.1.2 Vergi Psikolojisini Geniş Anlamda Ele Alan Görüş

Vergi psikolojisini dar anlamda ele alan görüşte vergi mükellefi, kazanç hırsı ve ekonomik gücü bakımından bir ekonomik adam olarak ele alınmaktaydı; geniş anlamda ele alınan görüşte ise mükellefin her zaman için ekonomik bir adam olarak kabul etmez. Vergi mükelleflerinin vergiye karşı göstermiş olduğu tavır; verginin bireylerin gelirinde meydana getireceği sonuçları dikkate almadan da vergiye karşı bir

¹⁷ Cengiz Sinanoğlu, “Verginin Psikolojik Yönü ve Kişisel Tepkilerin Mali Sonuçları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 1994), s.5.

¹⁸Herbert A. Simon, “A Behavioral Model Of Rational Choice”, Shloma Maital and Sharone L. Maital (Ed.), **Economics and Psychology**, (99-118), England: Edward Elgar Publishing Limited, 1993, s.99.

¹⁹ Henk Elffers, Peter Verboon and Wim Huisman, **Managing and Maintaining Compliance**, The Hague: Boom Legal Publishers, 2006, s.46.

²⁰ Jan Schnellenbach, “Tax Morale and The Legitimacy Of Economic Policy”, **Homo Oeconomicus Journal** 24(1), (2007), s.23.

direnış gösterebilir. Mükellefin vergiye karşı kayıtsız kalması veya olumlu karşılama ihtimali de vardır; fakat bu çok zayıf bir ihtimaldir²¹.

Dar anlamda ele alınan görüşte vergi mükellefleri karlarını maksimize etmeyi düşünür, geniş anlamdaki görüşte ise bu geçerli değildir. Pyle'e göre; insanlar eğer hep karlarını maksimize etmek düşüncesiyle yaşasalardı, vergisini gönüllü olarak ödeyen insan bulunamazdı²².

1.2.2 VERGİ PSİKOLOJİSİNİN KAPSAMI

Vergi psikolojisi; vergi ile ilgili olarak hem bireysel hem de toplumsal psikolojik olayları inceleyip araştırır. Mükelleflerden vergi alınması bireyleri çeşitli davranışlara yöneltir. Bu ise vergi ile amaçlanan hedeflerden uzaklaşılmasına neden olur. Bu nedenle vergileme konusunda insan davranışlarının bilinmesi gerekir²³.

Vergi psikolojisi tek başına bir bilim dalı değil, bireyler ve grupların vergileri algılayışı, değerlendirışı ve vergiye karşı tepkilerini inceleyen bir alandır. Vergi psikolojisinde kullanılan yöntemler sosyal psikolojik; kavramlar ise kısmen mali kısmen psikolojiktir. Vergilemede vergi yükümlüsünün davranışlarını iki şekilde incelemek mümkündür²⁴;

1. Vergi yükümlüsünü Homo Economicus olarak ele almaktır. Buna göre, insan dikkatli, rasyonel ve tüm ekonomik koşulları düşünebilecek bilgi ve beceriye sahip olduğunu ve öncelikle amacının kendi kazanımlarını en üst seviyeye ulaştırmak olduğunu varsaymaktadır.

2. İnsan davranışı hakkında sabit varsayımlarda bulunmayıp bu davranışın altında yatan psikolojik etkenleri incelemektir. Bu yaklaşımda psikolojik yöntemler kullanılarak verginin nasıl algılandığı ve davranışın oluşumunda hangi tutumların rol

²¹ Sinanoğlu, s. 5.

²² David J. Pyle, "The Economics of Taxpayer Compliance", **Journal of Economic Survey**, No:5, 1991, ss.163-198. (Akt) Lars P. Feld, Bruno S. Frey and Benno Torgler, "Rewarding Honest Taxpayers? Evidence On The Impact Of Rewards From Field Experiments", **Managing and Maintaining Compliance Conference**, Leiden.(9-11 April, 2006), s.3. <http://www.crema-research.ch/papers/2006-16.pdf>. (18 Aralık 2012).

²³ Doğan Şenyüz, **Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi**, Bursa, 1995, s.5.

²⁴ İnci User, "Vergilemenin Sosyal Psikolojik Sınırı", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 1992), s.24.

oynadığı araştırılmaktadır. Bu yaklaşım vergi psikolojisinin çalışma alanına girmektedir.

Vergi psikolojisi; kamu maliyesi alt disiplinleri içerisinde en az gelişme gösteren araştırma alanlarından biri olmuştur. Vergi ile insan psikolojisi arasındaki ilişkileri inceleyen bilim adamlarının başında Alman G. Schmolders gelmektedir. Almanya da G. Schmolders etrafında bir grup maliyeci ile (bu grup literatürde Köln Vergi Psikolojisi Okulu olarak bilinmektedir) vergi psikolojisi alanında çalışmalar yapmışlardır. 1970' li yıllardan sonra ise Avrupa'da ve Amerika'da vergi psikolojisi alanında yapılan çalışmalar artma eğilimi göstermiştir. Türkiye de yapılan çalışmalara bakıldığında ise vergi psikolojisi alanında yapılan çalışmalar yenidir. Konuyla ilgili ilk çalışmalar Doğan Şenyüz "Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi "(1995), Ömer Faruk Batirel " Vergi İdaresinde Etkinlik ve Mükellef Psikolojisi (1973), Muter & Sakınç & Çelebi "Mükellefin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışlarının Araştırması" (1993) yapılan çalışmalardır. Türkiye'de de vergi psikolojisi alanında yapılan çalışmalar giderek artma eğilimi göstermektedir²⁵.

Mali psikoloji, mali olayların bireyler üzerindeki etkilerini inceleyen, bireylerin mali kurumlarla ilişkilerini irdeleyen, vergilemenin nasıl algılandığı ve ne gibi tepkilere yola açtığı hususları inceleyen özellikle 1950'li yıllardan itibaren gelişme gösteren iktisadi psikolojinin bir dalıdır²⁶.

Mali psikoloji; yeni bir bilim değil, aksine bütün devirlerde maliye politikasıyla ilgili tecrübelerin psikolojik görüşler açısından sistematik hale getirilmiş şeklindedir. Maliye psikolojisi içinde analiz yapılırken psikolojik bilgilerin kullanılmasının yanında, derin psikolojik açıklamaların kullanılması da zorunludur²⁷.

²⁵ Coşkun Can Aktan, "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı" , Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural (Ed.) , **Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi** içinde (125-137), Birinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2006, s.125.

²⁶ İnci User, "Vergi psikolojisi ve Vergilemenin Psikolojik Sınırı", **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı. 1-2, (1992), s.63.

²⁷ Günter Schmolders, Mali Psikoloji, **Maliye Enstitüsü Konferansları**, 15. Seri, İstanbul: İ.Ü.İ.F. Maliye Enstitüsü Yayınları, No.34, 1968, s.1.

1.2.3 VERGİ PSİKOLOJİSİNİN AMAÇLARI

Vergi psikolojisinin amaçları; vergi politikalarını verimli kılma, vergi uyumunu kolaylaştırma ve toplumsal ilişkileri düzenleme olarak sıralanabilir.

1.2.3.1 Vergi Politikalarını Verimli Kılma Amacı

Vergi ile amaçlanan hedeflere ulaşmak amacıyla oluşturulacak vergi politikalarının belirlenmesinde etkin bir vergi politikası oluşturmak önemlidir. İktisadi etkinlik ve adaleti sağlamak amacıyla vergi sisteminde değişikliğe gidilebilir, bazı vergiler kaldırılarak etkinlik ve adalete ulaşmak için daha farklı vergiler konulabilir, farklı vergi politikaları uygulanabilir²⁸.

Vergi politikalarını verimli kılabilmek için mükellefin vergi karşısındaki psikolojisi verginin başarılı bir şekilde toplanması açısından oldukça önemlidir. Bir verginin hâsılatındaki başarı vergi mükellefinin psikolojisine bağlıdır. Vergileme ile vergi politikalarını verimli kılma amacına ulaşmak için; yükümlülerin bu politikalara göstereceği tepkileri dikkate almak gerekir, yeni bir vergi yürürlüğe girmeden önce bu vergiye tabi olacak mükellef psikolojisi iyice yoklanması ve vergiye karşı gösterilecek tepkilerin dikkate alınması oldukça önemlidir²⁹.

1.2.3.2 Vergi Uyumunu Kolaylaştırma Amacı

Maliye literatüründe de, farklı vergi uygulamalarından kaynaklanabilecek olumsuzlukları ortadan kaldırmaya yönelik çabalar uyumlaştırma, ahenkleştirme veya harmonizasyon kelimeleri ile ifade edilmektedir. Bu terimler; aralarında iktisadi işbirliği kurmak isteyen devletlerin bu münasebetlerini daha başarılı kılmak için, vergilendirme konusunda paralellik sağlamak üzere yaptıkları çalışmaları ifade etmektedir³⁰. Ülkelerin birlik içinde ekonomik faaliyetlerini uyumlu bir biçimde yürütebilmeleri için vergi

²⁸ Şahin Akkaya, "Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi ve Bu Ülkelerdeki Vergi Yapısının Kantitatif Analizi", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 37. Seri**, İstanbul, 1996-1997, s.213.

²⁹ Gıyas Akdeniz, "Vergi Kanunları ve Vergi Anketleri", **Maliye Enstitüsü Konferansları 15. Seri**, No.34, İstanbul, 1968, s.29.

³⁰ Kamil Güngör, "Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Vergi Uyumlaştırılması", **Mevzuat Dergisi**, Sayı.40, Yıl.4, (Nisan 2001), s.1.

<http://www.mevzuat.dergisi.com/2001/04a/02.htm> (27 Aralık 2012).

yapılarının aynı olması gerekir. Birliğe üye olan ülkelerin diğerlerine göre daha fazla vergi yükü ile karşı karşıya kalmaları dezavantaj yaratır ve rekabet eşitliği zedelenir. Bu olumsuzlukları kaldırmak için vergi harmonizasyonu yöntemlerine gidilmektedir. Sadece ekonomik birliğe katılan ülkelerin vergi yapılarının aynı olmasıyla sorunlar çözülmez; birliğe katılacak ülkelerin yükümlülerinin vergiye karşı gösterecekleri ya da gösterecekleri davranışlar da çok önemlidir. Harmonizasyona gitmeden önce mükelleflerin vergiye karşı gösterecekleri tepkilerin de araştırılması, bilgi edinilmesi gerekmekte bunlara ilişkin düzenlemeler gerçekleştirilmelidir³¹.

1.2.3.3 Toplumsal İlişkileri Düzenleme Amacı

Devletin vergi mükelleflerinden aldığı vergiler şüphesiz ki mükellefler üzerinde yeni bir yük oluşturmaktadır. Mükelleflere yüklenen bu yükümlülüklerin bazı sınıf veya grupların üzerinde daha ağır bir şekilde hissedilmesi, bir taraftan gelir dağılımını bozarken, diğer taraftan da sosyal huzuru bozacaktır. Kendilerinin daha ağır vergisel yükümlülükler altında kaldığını hissedenler devlete ve diğer mükelleflere karşı tepki gösterecektir. Bu nedenle vergi psikolojisi alanında yapılacak çalışmalar bu yöndeki eğilimlerin tespiti açısından önemlidir³².

Türkiye’ de her dönemde etkin bir maliye politikası aracı olarak kullanılan vergi politikasıyla devletin yapacağı düzenlemelerin toplumsal yapı ve uyum içerisinde olması ve toplumun bu konuda devlete olan siyasi güveninin sağlanması açısından oldukça önemlidir³³.

1.3 VERGİLEMENİN SINIRI VE BU SINIRIN AŞILMASININ SONUÇLARI

Çalışmanın bu bölümünde vergilemenin sınırları ve bu sınırların aşılması sonucunda mükelleflerin vergiye karşı göstermiş oldukları tepkiler incelenecektir.

³¹ Şenyüz, s. 12-13.

³² Şenyüz, s.13.

³³ Esra Siverekli Demircan, “Türkiye’de Vergi Politikalarının Siyasi Analizi: Siyasi Değişimin Vergi Kayıp ve Kaçaklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları**, 19. **Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 10-14 Mayıs, 2004, s.533.

1.3.1 Vergilemenin Sınırı

Vergi çok eski zamanlardan beri kamu harcamalarını karşılamak amacıyla bireylerden zorunlu olarak alınmaktadır. Toplanan vergilerin etkin kullanılması oldukça önemlidir. Vergilerin etkin kullanılmaması durumunda ise mükellefler vergilemeye karşı olumsuz davranışlar gösterebilir bu da vergilemenin bir sınırının olduğunu göstermektedir.

Vergileme konusunda psikolojik çalışmaların öncülerinden olan Schmolders' e göre optimal vergi noktası psikolojik şartlar tarafından belirlenmekte ve optimal vergi noktası vergileme sınırları içinde bulunmaktadır. Bu vergileme sınırları ülkeden ülkeye, toplumdan topluma farklılık göstermekte her ülkede bu sınırlar farklı olmaktadır. Bu farklılıklar halkın devlete karşı tavrı yani vergi zihniyeti ile ilgilidir. Schmolders vergilemenin sınırlarını psikolojik nitelikte olduğunu ileri sürmüştür³⁴.

Vergi tahsilatında etkinliği sağlamak bakımından vergilemenin sınırının iyi belirlenmesi önemlidir. Aşırı oranda vergilemeye; üretken kapasiteye zarar vermesi, verimliliği ve ekonomik teşviklerin etkilerini azaltma, vergi kaçakçılığı ve vergiye karşı direnişi arttırma gibi gibi sonuçları doğurması nedeniyle bir sınır getirme düşüncesi ortaya çıkmıştır³⁵.

Vergilendirme yetkisi, devletin ülke sınırları içerisindeki egemenliğine dayanarak vergi alma konusunda sahip olduğu hukuki ve fiili gücüdür. Dar anlamda vergilendirme yetkisi; devletin veya kamu tüzel kişilerin vergi alma konusundaki yetkilerini içerir. Geniş anlamda ise; gerçek ve tüzel kişilik üzerine konulan her türlü mali yükümlülüğe ilişkin yetkiyi kapsar³⁶.

Vergi devlet egemenliğine dayanılarak alınmasına rağmen vergileme yetkisinin kullanılmasında; verginin hukuki, mali, iktisadi, siyasi, sosyal, psikolojik ve kültürel sınırları vardır.

³⁴ Mehmet Tunçer, "Hükümet-Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, 57-3, (Temmuz-Eylül 2002), s.113.

³⁵ Richard Goode, "Limits of Taxation", Ömer Faruk Batırel, (çev.), **Ord. Prof. Dr. Nihat S. Sayar'a Armağan**, Çağdaş **Vergilemede Son Gelişmeler**, İ.İ.T.İ.A. Ekonomi Fakültesi Kamu Maliyesi Enstitüsü Yayınları No.2, İstanbul, 1980, s. 251.

³⁶ Nami Çağan, **Vergilendirme Yetkisi**, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınevi, 1982, s.5.

1.3.1.1 Vergilemenin Hukuki Sınırı

1982 Anayasasının 2. Maddesine göre; “Türkiye Cumhuriyeti toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir”³⁷.

Anayasa Mahkemesi gerek 1961, gerekse 1982 Anayasası döneminde verdiği kararlarıyla sosyal devlet ilkesini tanımlamaya çalışmıştır:

“Sosyal hukuk devleti, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği yani sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlet demektir. Çağdaş devlet anlayışı, sosyal hukuk devletinin, tüm kurumlarıyla Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun biçimde kurulmasını gerekli kılar. Hukuk devletinin amaç edindiği kişinin korunması, toplumda sosyal güvenliğin ve sosyal adaletin sağlanması yoluyla gerçekleştirilebilir... Anayasa'nın Cumhuriyetin nitelikleri arasında yer verdiği sosyal hukuk devletinin dayanaklarından birini oluşturan sosyal güvenlik kavramının içerdiği temel esas ve ilkeler uyarınca toplumda yoksul ve muhtaç insanlara Devletçe yardım edilerek onlara insan onuruna yaraşır asgarî yaşam düzeyi sağlanması, böylece, sosyal adaletin ve sosyal devlet ilkelerinin gerçekleşmesine elverişli ortamın yaratılması gerekir”³⁸.

Demokratik sosyal hukuk devleti ise bireylerin hak ve hürriyetlerine saygı gösteren, huzur ve refahlarını teminat altına alan, kişi ile toplum arasındaki dengeyi düzenli ve dengeli bir şekilde kuran, sosyal, ekonomik ve gelir dağılımında adaleti sağlayıcı önlemleri alan ve adaletli bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye çalışan devlettir³⁹.

Vergilerin kanuniliği ilkesi; eğer anayasada vergilere ilişkin bir düzenleme yapılacaksa bu düzenlemenin şekli ve maddi anlamda kanunla yapılmasını emretmektedir. Şekli anlamda kanun, Anayasa tarafından belirlenen usule uygun olarak yasama organı tarafından kabul edilerek yayımlanan hukuki düzenlemelerdir. Maddi anlamda kanun ise; genel, soyut, kişisel olmayan hukuk kurallarını içeren düzenleyici

³⁷ Kemal Gözler, **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982)**, Bursa: Ekin Yayınevi, 2010, s.7.

<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm> (10 Aralık 2012), s.7.

³⁸ Anayasa Mahkemesi E.1988/19, K. 1988/33 Sayılı Karar, (**Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, Sayı.24, 26 Ekim 1988), s.451-452.

³⁹ Ramazan Çağlayan, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi”, **Atatürk Üniversitesi Erzurum Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt. 2, Sayı.1, 1998, s.49.

işlemlerdir. Vergilerin kanuniliği ilkesi; devletin vergilendirme yetkisinin genel, soyut, kişisel olmayan, vergiye ilişkin esaslı unsurları içeren esaslı yasama organı tarafından anayasada ki usullere uygun olarak çıkartılan yasalarla kullanılmasını ifade etmektedir⁴⁰.

Vergilendirme yetkisi; devletin egemenlik gücüne dayanarak vergi alma konusundaki hukuki ve fiili gücüdür. Devlet kamu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ihtiyaç duyduğu mali kaynakları vergilendirme yetkisini kullanarak karşılamaktadır. Vergilendirme yetkisi yasama organı tarafından kullanılmaktadır. Vergilerin kanunla konulması, değiştirilmesi ve kaldırılması yasama organı tarafından belirlenir⁴¹.

Anayasada vergilendirme yetkisi kural olarak yasama organına bırakılmasına rağmen ekonomik gelişmelere ve teknolojik gelişmelere uyum sağlaması açısından hızlı karar alabilmek için yürütme organına da çeşitli yetkilerin verildiği görülmektedir⁴². Olağan durumlarda yürütme organına verilen vergilendirme yetkisi; 1982 anayasasının 73. Maddesinde; “*Vergi resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerin kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapma yetkisi Bakanlar Kurulu'na verilebilir*”⁴³ ifadesi ile yürütme organına verilen vergilendirme yetkisinin sınırları belirtilmiştir. Olağanüstü durumlarda ise Anayasanın 121. ve 122. Maddelerinde olağanüstü ve sıkıyönetim durumlarında Bakanlar Kurulu’na olağanüstü ve sıkıyönetim hallerinin gerekli kıldığı konularda Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi tanınmıştır. Dış ticareti düzenlemek amacıyla da 1982 Anayasasının 167/2. Maddesinde “*Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler*

⁴⁰ Bumin Doğrusöz, “Yargı Kararları Işığında Vergilerin Kanuniliği İlkesi Açısından Türk Vergi Mevzuatının Değerlendirilmesi”, **Anayasal Mali Düzen 13. Türkiye Maliye Sempozyumu**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No.12, 2000, s.137.

⁴¹ Ali Çımat, “Vergilendirme Yetkisi ve Bu Yetkinin Demokrasi İle İlişkisi”, **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı 21, (Şubat-Mart 1996), s.61-64.

⁴² Fatih Saraçoğlu, “Vergilendirme Yetkisi ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı.3, 2003, s.175.

⁴³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 73, 1982.

koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kurulu'na yetki verilebilir” şeklinde düzenleme yer almaktadır⁴⁴.

Vergilendirme yetkisinin anayasada sınırlarının çizilmesi ve kanunlarının belli olması, kişi hak ve özgürlüklerini sınırlandıran vergilendirmenin yasal sınırlarını belirleyip kişilere güvence sağlaması bakımından oldukça önemlidir.

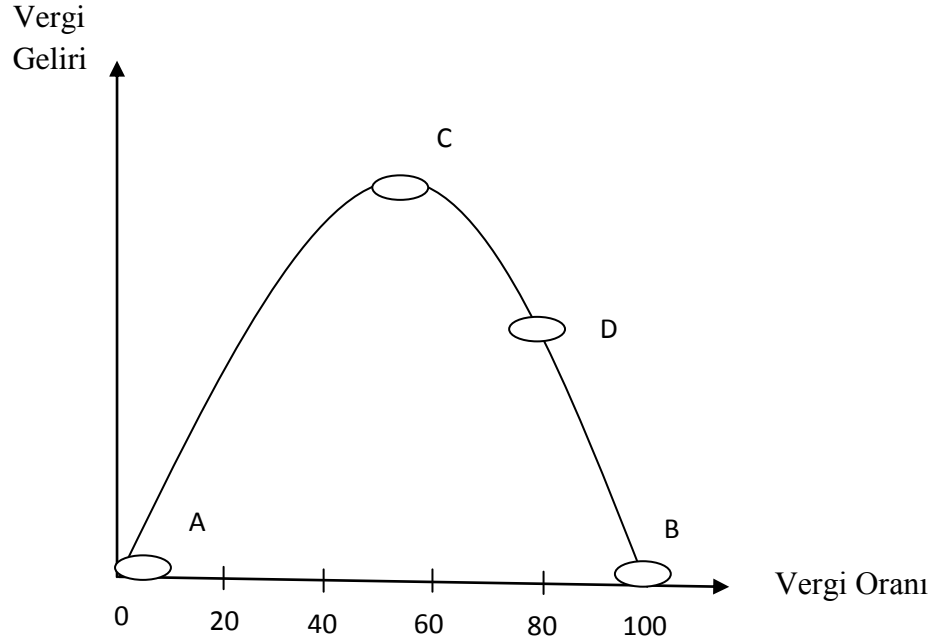
1.3.1.2 Vergilemenin Mali Sınırı

Vergi oranının artırılmasına rağmen vergi gelirlerinde artık bir artış olmadığı noktaya verginin mali sınırı denir⁴⁵ diğer bir ifadeyle vergilemenin mali sınırı yeni konulan bir vergiye rağmen vergi hâsılatında bir değişikliğin olmadığı noktadır. Vergilemenin mali sınırı ile iktisadi sınırı arasında pek çok ortak nokta bulunmaktadır. Hatta mali sınır ve iktisadi sınır iç içedir, fakat vergilemenin mali sınırı daha esnektir; ancak bu esneklik vergi oranlarındaki artışla düz orantılı değildir. Vergi konusu olan mal ve hizmetlerin talep esnekliği, ikame imkânı, yeni konulan vergilerin veya artırılan vergi oranlarının sebep olduğu psikolojik tepki ve benzeri faktörler vergi hâsılatının beklenen ölçüler içerisinde artması için yeterli olmayabilir. Çünkü mevcut vergi oranlarında bir artış olduğunda ya da yeni bir vergi konulduğunda, mükellefler vergiden kaçınabilmek için bazen tüketimden vazgeçmekte, bazen ikame imkânı olan daha düşük vergiye tabi malların tüketimini tercih etmekte, bazen de kişiliğinin ve imkânlarının elverdiği ölçüde vergi kaçırma yollarını deneyebilmektedir⁴⁶.

⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 167, 1982.

⁴⁵ Sağbaş, s.76.

⁴⁶ Nadaroğlu, s.287.

Şekil 1: Laffer Eğrisi

Kaynak: Rudiger Dornbusch ve Stanley Fischer, **Makro Ekonomi**, Salih Ak ve Diğerleri (çev.), Birinci Baskı, İstanbul: Özbek Matbaası, Mart, 1998, s.585.

Laffer eğrisi; vergi oranları artarken vergi gelirlerinin de arttığını; fakat daha sonra vergi oranlarındaki artışın vergi gelirlerini düşürdüğünü göstermektedir. Şekil 1 de “A” ve “B” noktaları arasında devlet vergilerden gelir elde etmektedir. Bu nedenle “A” noktasından itibaren yükselmeye başlayan eğri, belirli bir noktadan sonra, ”C” , aşağıya dönüş yapacaktır. “C” noktasında vergi geliri maksimumdur ve bu noktadan sonra vergi gelirlerinde azalma olacaktır. “C” noktasından sonra vergi oranındaki bir indirim, vergi gelirini artıracaktır. Bu vergi indirimi, bireylerin çalışma gayretini artıracaktır; fakat burada vergi oranlarındaki indirimlerin insanları daha fazla çalışmaya özendirip özendirmeyeceği önemli bir konudur. Vergi oranlarındaki indirim, çalışmayı boş zamana göre istenir hale getirebilir; ya da vergi oranlarındaki indirim sonrası gelir arttığı zaman bireylerin yaşam standartları artınca daha az çalışmayı düşünebilirler⁴⁷.

⁴⁷ Rudiger Dornbusch ve Stanley Fischer, **Makro Ekonomi**, Salih Ak ve Diğerleri (çev.), Birinci Baskı, İstanbul: Özbek Matbaası, Mart, 1998, s.585.

1.3.1.3 Vergilemenin İktisadi Sınırı

Vergilemenin ekonomik sınırı; bir ülkeye ilişkin vergi kapasitesinin ekonomiye zarar vermeden en yüksek verimlilikte kullanımudur. Bir başka deyişle ulusal vergi gelirleri toplamının GSMH'ya veya GSYİH' ya bölümü ile elde edilecek vergi oranının ekonomiye zarar vermeyecek en yüksek düzeyi vergilemenin ekonomik sınırını oluşturur. Bu sınırın aşılması ekonomik, sosyal ve siyasal olumsuz tepkilere ve sonuçlara neden olmaktadır. Bu sebeple de bu sınıra vergilemenin güvenlik sınırı da denilmektedir⁴⁸.

Vergilemenin iktisadi sınırı; kamu gelir ve giderlerinin, milli gelir veya servetin bir kısmı olduğu ve bundan dolayı her iki büyüklüğün hacminin de netice itibariyle milli gelirin seviyesiyle sınırlı olduğudur. Hiçbir zaman var olandan fazlası dağıtılamaz. Fakat bu mutlak sınır sadece teorik açıdan geçerlidir. Çünkü uzun vadede tüm vergi sisteminin verimliliğini azaltmaksızın vergilemenin uygulanabileceği ekonomik sınır, özellikle piyasa ekonomisinde oldukça daha aşağıda bulunmaktadır. Vergilemenin ekonomik sınırında, iktisadi sistem ve sosyal düzen ile üretim tekniğine göre dar ya da geniş olmakta milli ekonominin maruz kaldığı değişmelerle birlikte vergilemede verimlilik de değişmektedir⁴⁹.

Vergilemenin maksimum sınırının ne olacağı hakkında bazı yazarlar sayısal tahminlerde bulunmuşlardır. Fizyokratlar alınacak verginin yükümlünün şahsi gelirin %20'sini geçmemesi gerektiğini savunmuşlardır. Koyu bir liberal olan Fransız yazar Paul-Leroy Beaulieu ise bu oranın %15'i geçmemesi gerektiğidir. Fransa da ampirik yöntemlerle yapılan araştırmalarda parafiskal yükümlülükler de dahil olmak üzere vergiler toplamının GSMH'nın %40'ını geçmemesi gerektiği sonucuna varılmıştır⁵⁰. Amerikalı İktisatçı Colin Clark ise vergi sınırını milli gelirle irtibatlandırmıştır. Colin'e göre vergileme sınırının milli gelirin %25'ini aşmaması gerekir⁵¹; ancak yazarların bu görüşleri hiçbir zaman uygulanamamıştır.

⁴⁸ Yılmaz Aliefendioğlu, "Vergilemenin Ekonomik Sınırı", Prof. Dr. Akif Erginay'a 65. Yaş Armağan Kitabı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Yayın No.460, Ankara: Olgaç Matbaası, 1980, s.596.

⁴⁹ Schmolders, s.102-103.

⁵⁰ User, s.14.

⁵¹ John C.Strick, "Critical Limits To Taxation", **Canadian Tax Journal**, Vol.40, No.6, (1992), s.1316.

Devletin ek vergi ya da geçici vergi uygulamaları sonucunda verginin ekonomik ve mali sınırlarını dikkate almadan yapılan düzenlemeler aşırı vergilemeye neden olmaktadır. Aşırı vergileme de faaliyetlerin ekonomik karşılıklarının azalmasına yol açmaktadır. Bu durum ise kişilerin çalışma isteğini azaltarak; girişimde bulunma, risk üstlenme, yatırım yapma isteklerini de azaltmaktadır⁵². Vergilerin sınırının aşılması üretim kapasitesini negatif etkileyerek vergilemenin teşvik öğelerinde azalmalar meydana getirmektedir. Bireylerin tüketim tercihlerinde değişikliklere neden olmakta, kaynak kullanımı ve istihdamda düşüş görülmekte, vergiden kaçma ve kaçınma eğilimi artarak vergiye karşı tepkiler meydana gelmektedir⁵³.

1.3.1.4 Vergilemenin Siyasi Sınırı

Vergi nedeniyle oyların düşmeye başladığı noktadan bir önceki fiili durum vergilemenin siyasal sınırıdır. Demokrasilerde siyasal partilerin amacı seçimleri kazanıp iktidara gelebilmektir. Bunun için partiler oylarını maksimize etmeye çalışırlar, vergiler ise mükelleflerin iktisadi gücünde azalmaya sebep olmakta ve seçmenlerin tercihlerini etkilemektedir. Bundan dolayı vergilemeye ilişkin kararların alınmasında oy kaybı endişesi bir siyasal sınır oluşturmaktadır⁵⁴. Bu siyasal sınır Laffer eğrisi ile de açıklanmaktadır. Laffer eğrisin de oy maksimizasyonuna ulaşmak isteyen rasyonel politikacıların vergi oranlarını, vergilemeden doğan refah kayıpları nedeniyle, eğrinin azalan kısmında değil de artan kısmına tekabül eden bölgelerde tutmak isteyeceklerini, aynı vergi gelirini sağlayan biri yüksek diğeri düşük iki orandan düşük olanı tercih edeceklerini, ya da vergi oranlarını en çok vergi gelirlerindeki marjinal artışın sıfır olduğu noktaya kadar artıracaklarını ön görmektedir⁵⁵.

Seçmen davranışlarının analizinde Downs'un çalışması temel çalışma kabul edilir. Downs, iktidarda kalıcı olabilmek arzusunda olan bir siyasi parti için, marjinal vergi artışı nedeniyle kaybedilen oy sayısını, kamu harcamalarındaki artış nedeniyle kazanılan oy sayısına eşitleyen noktayı vergilemenin siyasal sınırı olarak formüle

⁵² Fatih Saraçoğlu, "Kalıcı Hale Gelen Ek Vergi Uygulamaları", **Yaklaşım Dergisi**, Sayı.132, (Aralık 2003), s.8.

⁵³ Türkan Öncel, "Vergilendirme Sınırının Makro Ekonomik Değişkenleri", **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi**, Sayı.39, (2001), s.8.

⁵⁴ Nadaroğlu, s.298.

⁵⁵ Turgay Berksoy ve İbrahim Demir, "Politik Vergi Çevrimleri: Türkiye'de Vergi Yüğü Üzerindeki Politik Etkenler", **Türkiye'deki Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesi Yolları**, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya: 10-14 Mayıs, 2004, s.525.

etmiştir. Downs'un standart ekonomik teoriyi kullanarak analiz ettiği modele göre; seçmenlerin oy kullanabileceği iki parti vardır, seçmenler kendisi için daha fazla fayda sağlayacağına inandığı partiye oy verir⁵⁶.

Politikacılar vergileme karşısındaki davranışlarında sınırsız yetkilere sahip değildirler. Oylarını korumak ve artırmak için kamu hizmeti sunmakta bunun için de olabildiğince düşük kamu harcaması yapmak zorundadırlar. Fakat harcamaların hem seçmen hem de politikacı için halka en düşük maliyetle yapılmasını sağlamalıdır. Vergi toplanırken miktarının yanında kimden, hangi sektörden hangi sınıfsal ve coğrafi birimlerden ne kadar vergi alınacağı önemlidir. Vergi miktarı hem seçmenlerin hem de politikacıların davranışlarını, kararlarını etkilemektedir. Artan vergi oranları mükelleflerin kullanılabilir gelirlerinde azalmaya yol açacaktır, seçmenler vergi yükünün adil dağıtılıp dağıtılmadığına bakacak ve politikacıların bunlara karşı olan tutumlarını yakından izleyip oylama ile tepkilerini göstereceklerdir. Seçmenlerin bu davranışlarının altında yatan sebep kamusal hizmetlerin finansmanına katılım paylarını minimize etmek istemeleridir. Seçmenler bir kamu hizmetini kendileri için en düşük maliyetle gerçekleştirecek politikacıyı seçmek isterler. Devlet bu giderlerin finansmanı için vergi salma yetkisi bakımından tekeldir; fakat devlet bu yetkiyi kullanırken vergileme yetkisini sınırlayan bazı nedenler vardır. Devlet vergi yükünün büyüklüğüne dikkat etmeli, vergilemede etkinlik ve adalet amaçlarına uygun olacak şekilde dağıtmalıdır⁵⁷.

Politikacıların vergileme de, oy toplama kaygısıyla hareket etmesinin, toplumsal yarar yerine kişi ya da grup çıkarlarının gözetilmesine yol açtığı, bununda demokrasinin gerçek değerlerinden uzaklaşmak anlamına geldiği ileri sürülmektedir. Çıkar gruplarının isteklerinin ön planda tutulması yüzünden devletin kısa dönemli politikalara yöneldiği ve uzun dönemli amaçları ihmal ettiği savunulmaktadır⁵⁸.

⁵⁶ İsa Sağbaş ve Naci Tolga Saruç, "Vergi Politikalarının Seçmenlerin Parti Tercih Üzerindeki Etkisi: Ankete Dayalı Bir Çalışma", **Vergi Sorunları**, Sayı.180, (Eylül 2003), s.131.

⁵⁷ Berksoy ve Demir, s.515-525.

⁵⁸ Vural Savaş, **Anayasal İktisat**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım, Mayıs, 1989, s.10-12.

1.3.1.5 Vergilemenin Toplumsal ve Kültürel Sınırı

Toplumların gelişmişlik düzeyleri ve yapısal özelliklerinin vergilemenin sınırlarının belirlenmesinde rol oynadığı görülmektedir. Toplumlara gelişmişlik düzeylerine göre; geleneksel toplum, geçiş toplumu ve modern toplum olarak sıralayabiliriz. Bu üç toplumun vergi yapılarına bakıldığında; geleneksel toplumlarda vergi gelirinin yüksek olmadığı ve başlıca gelirlerinin vergi dışı gelirlerden (harçlar, devlet arazilerinin kiralanması gibi); geleneksel dolaysız vergilerden (baş vergisi, arazi vergisi); ve dolaylı vergilerden (gümrükler, harçlar, tüketim vergileri) oluştuğu söylenebilir. Bu toplumlarda vergi yükünün büyük bir bölümünün tarım kesiminin üzerinde olması, toplam vergi gelirlerinin düşüklüğünde rol oynamaktadır. Geçiş toplumlarında ise; devletten geleneksel toplumun ihtiyaç duymadığı çeşitli ve yeni hizmetler beklenir. Böylece vergi gelirleri artar, yeni vergiler getirilir. Fakat özellikle kentlerdeki enformel sektörün genişliği, hızlı artış nedeniyle nüfusun büyük çoğunluğunun üretken yaşın altında olması, örgütsel denetimlerin yeterince gelişmemiş olması gibi nedenlerle vergi hasılatında beklenen değerlere ulaşamaz. Modern toplumlarda ise, vergilerin devlet gelirleri içindeki payı oldukça yüksektir. Toplumda çalışan kesimin büyük ölçüde ücretli olduğu bir toplum özelliği taşıması sebebiyle vergi denetimleri kolaydır ve vergilerin toplanmasında etkinlik sağlamak daha kolaydır⁵⁹.

Toplumda nüfusun yaşı ve sektörel dağılımı da vergilemeyi sınırlayan toplumsal etkenlerdir. Bunun yanında, örgütlerin gelişmişlik düzeyleri de rol oynamaktadır. Gelişmiş toplumlarda bireylerin devlet ya da büyük firmalarda çalışması vergi toplama olanaklarını artırır. Gelişmekte olan ülkelerde ise işgücünün büyük bölümü tarım ve küçük ticaret alanında çalışmaktadır burada elde edilecek vergi geliri daha azdır⁶⁰.

Vergilemenin sınırının belirlenmesinde kültürel özelliklerden kaynaklanan direnç ve tepkilerin de önemli bir rol oynadığı gözlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde az gelişmiş ülkelere kıyasla vergi gelirlerinin / GSMH' ya oranının yüksek olması vergiye karşı oluşabilecek tepkileri azaltmaktadır. Toplumunu oluşturan kültürel özelliklerin de

⁵⁹ User, s.20.

⁶⁰ a.g.e, s.18-20.

vergilemenin sınırının belirlenmesinde etkilidir. Örneğin; Latin kültüründe olan Yunanistan, İtalya, İspanya ve Portekiz’de olduğu gibi Türkiye’de de kayıt dışı ekonomi yüksektir. İskandinav ülkelerinden olan İsviçre ise OECD ülkeleri arasında en düşük kayıt dışı ekonomiye sahip olduğu ampirik bazı araştırmalarla gözlenmiştir⁶¹.

Toplumun yapısal özellikleri; nüfusun demografik özellikleri (yaş, medeni hal, cinsiyet, gelir seviyesi, eğitim düzeyi, meslek durumu) ve etnik köken ile mükelleflerin vergileri algılayışı, vergileme psikolojisi ve sınırını etkileyen faktörlerdir. Yapılan ampirik çalışmalara göre, gençlerin yaşlılara, evlilerin bekârlara, kadınların erkeklere göre daha fazla risk üstlendiği ve vergi kaçırmaya eğilimli olduğu gözlenmiştir⁶².

Vergi yükümlülerinin etnik kökenleri de vergilemenin toplumsal ve kültürel sınırı bakımından önemlidir. Özellikle Akdeniz ülkelerinde mükellefler beyan üzerinden alınan vergilere karşı daha duyarlı ve dirençli olmaktadır. Toplumların yapısı, kültürel özellikleri ve fertlerin davranış biçimlerine göre, vergi kelimesi de değişik isimlerle adlandırılmıştır. Örneğin Fransa, İtalya, İspanya gibi Akdeniz Ülkelerinde vergi kelimesi bir zorlama ve yükümlülüğü ifade eden teklif (impot, imposta, impuesto) diye, Almanya’da mali destek anlamına gelen (Steuer), İskandinav ülkelerinde ise, kamu hizmetlerini başarabilmek için biriktirilen fona katılma payı olarak tanımlanan (skat) kelimesi ile ifade edilmektedir⁶³.

Günter Schmölders’in Türkiye’de yaptığı bir konuşmada, Türkçe “vergi” kelimesinin kendiliğinden bağışlanan tutarları, “salma” kelimesinin ise zorlama yoluyla hazineye sağlanan tutarları ifade ettiğini söylemiştir. Türk kültürünün genelde vergiye sadık ve uygar olduğunu ileri sürmüş bunun sebebi olarak da İslami zekât yükümlülüğünün etkisinin bulunduğunu belirtmiştir⁶⁴.

⁶¹ Gülay Akgül Yılmaz, “Kayıt dışı Ekonomi; Ulusal ve Küresel Boyutları ve Dinamiklerinin Analizi”, **Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesi Yolları**, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya: 10-14 Mayıs, 2004, s.37.

⁶² Gülay Akgül Yılmaz, **Kayıt dışı Ekonomi ve Çözüm Yolları**, İstanbul: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, 2006, s.88.

⁶³ Günter Schmölders, “Survey Research in Public Finance – A Behavioral Approach To Fiscal Theory”, **Paper of the Congress of I.I. F.P.**, İstanbul, 1969, s.3 Aktaran: Ömer Faruk Batırel, “Vergi İdaresinde Etkinlik ve Mükellef Psikolojisi”, **İstanbul İTİA Dergisi**, Sayı.1, İstanbul, 1973, s.44-45.

⁶⁴ User, s.21.

1.3.1.6 Vergilemenin Psikolojik Sınırı

Vergilemenin uzun döneme ait verimliliği ve sınırları hakkında bir kanıya varabilmek için, ekonomik koşullarla birlikte psikolojik koşulların da göz önünde bulundurulması gerekir. Eğer vergilemenin ölçüsü, vergi ödeyenlerin davranışında vergilemenin mali verimliliğini azaltacak veya vergilemede istenilmeyen bir şekilde değişikliklere yol açarsa vergilemede psikolojik sınıra ulaşılmış olur⁶⁵.

Vergileme konusunda psikolojik çalışmaların öncülerinden olan Schmolders, optimal vergi noktasının psikolojik şartlar tarafından belirlenen vergileme sınırlarının içinde kaldığını, bu sınırların tüm toplumlar için farklı olduğunu ve bu farklılığın da halkın devlete karşı tavrı ve fedakarlık duygusuyla, yani vergi zihniyeti ile ilişkili olduğu belirtilmiştir⁶⁶.

Reynaud ise vergilemede psikolojik sınırın önemini vurgulayarak, maliyenin iki büyük prensibinin; verimlilik ve adalet prensiplerinin büyük ölçüde psikolojik hususlara bağlı olduğunu ifade etmiştir⁶⁷.

Vergileme konusundaki sosyo-psikolojik faktörler; vergi ahlakı, adalet algılamaları ve hükümet birey ilişkileri şeklinde incelenebilir. Bu üç faktör birbirleriyle sürekli etkileşim halinde oldukları için birlikte değerlendirilmesi gerekir⁶⁸.

Vergi psikolojisi; vergi tekniği, vergi adaleti, vergi ahlâkı ve vergi bilinci, vergi oranları, denetim olasılığı, para ve hapis cezaları, vergi idaresinin etkinliği, yasaların çok sık değiştirilmesi gibi pek çok unsur tarafından belirlenmektedir.

Mükellefinin psikolojisini etkileyen unsurlar olarak;

- Vergi sistemi ve tekniği
- Vergi adaleti
- Kamu harcamalarındaki savurganlık

⁶⁵ Turhan, s.198.

⁶⁶ Schmolders, **Genel Vergi Teorisi**, s.100-101.

⁶⁷ Pierre Louis Reynaud, "İktisadi Psikoloji ve Maliye", **Maliye Enstitüsü Konferansları**, 12.Seri, Nafia Somel (çev.), No.26, İstanbul, 1966, s.20.

⁶⁸ Mehmet Tunçer, "Vergi Ahlakı -Vergi Uyumu İlişkisi ve Türkiye", **Vergi Sorunları**, Sayı.181, (Ekim 2003), s.103.

- Vergi yasalarının çok sık değiştirilmesi
- Mali aflar
- Vergi idaresi ve denetim
- Vergi bilinci ve vergi ahlâkı sayılabilir⁶⁹.

Yukarıda da sayıldığı gibi mükelleflerin psikolojisini etkileyen birçok unsur vardır; fakat bunlar içinde en etkili olanı vergilerde adalet ve vergi denetimidir. Mükellef psikolojisi önemli ölçüde dış müdahalelerden etkilenen bir yapıya sahiptir. Bireylerin vergi ödeme isteği adalete ve yargı sisteminin iyi uygulanmasına bağlıdır. Adaletsiz bir vergi sistemi yüzünden vergi ahlâkı olumsuz etkilenir, bireyler vergilemede adaletin olmadığını düşündüklerinde aynı kamu hizmetinden vergi kaçırınların daha fazla yararlandıklarını düşündükçe vergi kaçırmaya daha eğilimli olurlar. Mükellef psikolojisini yargı sistemindeki etkinlik de etkilemektedir. Bir vergi sisteminde vergi cezalarının iyi düzenlenmiş olması yeterli değildir aynı zamanda yargı sistemi de etkin çalışmalıdır. Ülkede yargı sistemi etkin çalışmayınca vergi kaçırınlar yeterli cezayı almayınca vergi kaçırınlar kaçırmaya devam edecek ve bu da diğer mükellefleri olumsuz etkileyecektir⁷⁰.

1.3.2 VERGİLEMENİN SINIRININ AŞILMASININ SONUÇLARI

Vergilendirmenin sınırının aşılması sonucunda vergiye karşı aktif ve pasif tepkiler ortaya çıkmaktadır.

1.3.2.1 Vergiye Karşı Aktif Tepki

Vergi oranlarında artışların meydana gelmesiyle bazı mükellefler vergiye karşı aktif olarak tepki vermektedirler. Mükelleflerin verdiği bu aktif tepkiler; vergi kaçakçılığı ve verginin reddidir. Aktif tepki aşamasında mükellefler devletin otoritesine karşı itaatsiz olarak davranışlar göstermekte ve yaptıkları eylemler suç kabul edilmekte ve mükelleflere ceza verilmektedir.

⁶⁹ Harun Yeniçeri, “Beyan Esasına Dayanan Vergilerde Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Psikolojik Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma”, **E-Yaklaşım**, Sayı.11, (Haziran 2004), <http://www.yaklasim.com.tr> (23 Aralık 2012), s.1-4.

⁷⁰ Şafak Ertan Çomaklı, “Mükellef Sosyo-Psikolojisi Açısından Vergi Ödemeyi Etkileyen Genel Faktörler”, **Vergi Dünyası**, Sayı.322, (Haziran, 2008), s.114.

1.3.2.1.1 Vergi Kaçakçılığı

Türk vergi sisteminde vergi kaybı; 213 sayılı V.U.K 'un 341. maddesinde “Vergi ziyayı, mükellefin veya sorumlunun vergilendirme ile ilgili ödevlerini zamanında yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi yüzünden, verginin zamanında tahakkuk ettirilmemesini veya eksik tahakkuk ettirilmesini ifade eder”⁷¹ şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre vergi kaybı vergi kaçakçılığını da içermektedir.

V.U.K’ da kaçakçılık suç ve cezaları ise madde 359’da iki bent halinde düzenlenmiştir⁷²;

“ a) Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan;

1) Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapanlar, gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedenler,

2) Defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar,

Hakkında on sekiz aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Varlığı noter tasdik kayıtları veya sair suretlerle sabit olduğu halde, inceleme sırasında vergi incelemesine yetkili kimselere defter ve belgelerin ibraz edilmemesi, bu fıkra hükmünün uygulanmasında gizleme olarak kabul edilir. Gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge ise, muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgedir.

b) Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt ve belgeleri yok edenler veya defter sahifelerini yok ederek yerine başka yapraklar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge, sahte belgedir.

c) Bu Kanun hükümlerine göre ancak Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeleri, Bakanlık ile anlaşması

⁷¹ 213 Sayılı V.U.K, **Resmi Gazete**, 10703, 10 Ocak 1961.

⁷² A.g.e

olmadığı halde basanlar veya bilerek kullananlar iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” Şeklinde açıklanmıştır..

Vergi kaçakçılığı; gelirin beyan edilmemesi ve vergi dairesinin bilgisi dışında tutulması, gelirin, servet ve harcamaların kayıtlara geçirilmemesiyle vergi gelirlerini azaltarak devlet üzerinde bir yük oluşturan eylemlerdir⁷³.

Birçok ülkede vergi kaçırma kavramının tanımı mükellefin vergi ödememek veya vergi yükünü azaltmak amacıyla kanunlara uygun olmayan tüm davranışlarını kapsar. Bu tanıma göre; mükelleflerin bilerek vergi kaçırıp vergi yükünü azaltması ve bilmeden verginin kaybına sebep olması (vergi mevzuatını bilmeme, yanlış yorumlama, beyannamede yapılan istem dışı hatalar vb.) vergi kaçakçılığına girmektedir⁷⁴.

Allingham ve Sandom’un 1972 yılında vergi kaçırma ile ilgili modeline göre, vergi kaçakçılığını etkileyen faktörler arasında mükelleflerin vergi beyanı, vergi oranı, denetim oranı ve ceza miktarı etkilidir. Yitzhaki’ ye göre ise vergi oranlarındaki bir artış, mükellefleri ceza almaktan dolayı korkutacağı için vergi kaçırma riskini azalacaktır. Gordon, Klepper, Nagin Supur gibi birçok yazar bu görüşe karşı çıkmış yüksek vergi oranlarının vergi kaçırma daha çok neden olduğu açıklamıştır⁷⁵.

Lars Feld ve Brunos Frey’e göre ise vergi kaçırmanın temelinde mükelleflere düşük miktarda verilen para cezaları ve denetim yetersizlikleri bulunmaktadır⁷⁶.

Webley’ e göre ise bazı kişilerin denetlenme oranı sıfır olsa bile gelirlerini doğru beyan edecek, vergi kaçırmayacaklardır⁷⁷.

⁷³ Vito Tanzi ve Parthasarathi Shome, “Primer On Tax Evasion”, **IMF Staff Papers**, Vol.40, No.4, (December 1993), s.809.

⁷⁴ Hasan Hüseyin Bayraklı, Naci Tolga Saruç ve İsa Sağbaş, “Vergi Kaçırma Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları”, **Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 10-14 Mayıs, 2004, s.206.

⁷⁵ Judith Panades, “Tax Evasion and Relative Tax Contribution”, **Public Finance Review**, Vol.32, No.2, (March 2004), s.184.

⁷⁶ Lars P. Feld ve Bruno S.Frey, “Tax Compliance As The Result Of A Psychological Tax Contract: The Role Of Incentives And Responsive Regulation”, **Law&Policy**, Vol.29, No.1, (January 2007), s.115.

⁷⁷ Stephen Pudney, David Pyle ve Tolga Saruç, “Income Tax Evasion: An Experimental Approach”, Ziggy Macdonald ve David Pyle (Ed.), **Illicit Activity The Economic Of Crime, Drugs And Tax Fraud** içinde (267-289), England: Dartmouth Publishing Company, 2000, s.268.

Kirchler ve Hoelzl' e göre ise; vergi dairesi ve vatandaşlar arasındaki ilişki önemlidir, vergi mükelleflerinin davranışı vergi gelirlerini ve vergi sistemini etkilemektedir⁷⁸.

1.3.2.1.2 Verginin Reddi ve İsyanı

Verginin reddinde; mükelleflerin devletin hâkimiyet gücüne dayanarak almış olduğu vergilere karşı çıkmakta, devletin vergilerin alınmasıyla ilgili olan kuralları ihlal etmekte ve vergiye karşı isyan etmektedir. Verginin reddi kolektif ve organize bir tepki türüdür. Mükelleflerin iktisadi, mali ve siyasi nedenlerden dolayı vergiyi ödememelerine yönelik toplu ve yasadışı bir eylemdir⁷⁹.

Verginin reddine Fransa'da yaşanan Poujade hareketi ve İngiltere'de yaşanan baş vergisi olayını örnek olarak gösterebiliriz. Poujade Hareketi 1954 yılında bir meslek grubu biçiminde örgütlenmiştir ve 2. Dünya savaşı sonrasında görülen en yaygın ve en etkin verginin reddi olayıdır. 1980'li yıllarda ise İngiltere'de baş vergisi ile vergi reddedilmiştir. Poujade Hareketinde vergi denetimi ve toplanması engellenirken; baş vergisi olayında kitlesel gösteriler ve bazı bireylerin tahakkuk eden vergiyi ödememesi dışında bir tepki görülmemiştir⁸⁰.

1.3.2.2 Vergiye Karşı Pasif Tepkiler

Vergi oranlarındaki artışta mükellefler ilk başta vergiye karşı pasif tepki verirler. Çünkü vergi oranlarındaki artışlar mükellefin kullanılabilir gelir seviyesini azaltmakta ve mükelleflerin tercihlerinde etkili olabilmektedir. Vergiye karşı pasif tepkiler ise; boş zamanı tercih etme, vergiden kaçınma, verginin yansıtılması, yatırımdan vazgeçme, tüketimi kısma, oy kayması, geç ödeme ve vergi cennetlerine göç şeklindeki davranışlarla ortaya konulmaktadır.

⁷⁸ Peter Verboon ve Marius Van Dijke, "A Self-Interest Analysis Of Justice And Tax Compliance: How Distributive Justice Moderates The Effect Of Outcome Favorability", **Journal Of Economic Psychology**, Vol.28, (2007), s.707.

⁷⁹ Aktan, Dileyici ve Özgür Saraç, "Vergilere Karşı Tepkiler ve Vergilerin Ahlakı ve Sosyo-Psikolojik Sınırları", Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural (Ed.), **Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi** içinde (159-171), Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, s.169-170.

⁸⁰ User, s.106-119.

1.3.2.2.1 Boş Zamanı Tercih Etmek

Mükellefler artan vergi miktarının neden olduğu gelir kaybını telafi etmek için daha fazla çalışmaya yönelebileceği gibi; mükellefler çalışma arzularını kaybederek çalışmamayı tercih edebilirler. Vergi oranlarında meydana gelen artışlarla birlikte bireylerin kullanılabilir geliri azalmaktadır. Mükellefler çok çalışıp vergi ödemektense, çalışmayıp vergilendirilmeyen boş zaman tercih etmektedirler⁸¹.

1.3.2.2.2 Vergiden Kaçınma

Bireylerin yasal boşluklardan yararlanarak vergiden muaf olmasına, yasal olarak vergi ödememesine vergiden kaçınma denir. Vergi kaçırmada yükümlü kasten hileli bir şekilde vergi yükünü azaltırken, vergiden kaçınmada ise yükümlü yasalardaki boşluklardan yararlanmakta ve yasa dışına çıkmamaktadır⁸².

Vergiden kaçınma uygulamada iki şekilde gerçekleşebilmektedir. Birincisi; mükellef vergiyi doğuran olayın ortaya çıkması açısından vergi konusu ile ilişki kurmaz. Mesela bir binaya sahip olunmadığında emlak vergisi, tüketim vergisine konu olan bir mal tüketilmediğinde tüketim vergisi ödenmez. İkinci durumda ise yükümlüler vergi kanunlarındaki boşluklardan yararlanarak vergiden kaçınırlar. Burada yükümlüler vergiyi doğuran olayın ortaya çıkması açısından vergi konusu ile ilişki kurlarlar ancak söz konusu ilişki, vergi kanunları hazırlanırken, gözden kaçan yasal boşlukların bulunması veya kanun metinlerine farklı anlamlar yüklenmesi ile kurulmaktadır. Örneğin; İşletmelerin vergisel açıdan avantajlı şirket türlerine dönüştürülmesi veya yükümlülerin muafiyet ve istisna koşullarını ihlal etmeden faaliyetlerini düzenlemesini söyleyebiliriz⁸³.

1.3.2.2.3 Verginin Yansıtılması

Bir mükellefin mübadele sözleşmesinin verdiği fırsatla, vergiyi diğer bir kişinin üzerine transfer etmesi olayına diğer bir ifadeyle verginin aktarılması olayına

⁸¹ A.g.e. s.168.

⁸² Fatih Savaşan, "Türkiye'de Kayıtdışı Ekonomi ve Kayıtdışılıkla Mücadelenin Serencamı", **Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı**, Sayı.35, (Mart 2011), s.7.

⁸³ Şenyüz, **Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi**, s.92.

verginin yansıtılması denir. Bireylerin vergilendirilmek istedikleri gelir ile üzerinden vergi alınan gelirleri farklı olmaktadır. Böyle bir durumda yükümlüler ekonomideki fiyat mekanizmasından yararlanarak vergi yükünü bir başkasına yansıtmaya çalışacak böylece gelirleri üzerinden daha fazla fayda elde edecektir⁸⁴.

1.3.2.2.4 Yatırımdan Vazgeçme

Artan vergi oranları yatırımları da olumsuz etkilemektedir. Vergi oranlarının artmasıyla yatırımcıların yatırım sonrası kazançlarının bir kısmının devlete aktarılması, yatırım yapılmasının cazibesini azaltmakta, bireylerin yatırım yaparken gireceği risk nedeniyle de bireyleri yatırım kararından vazgeçirmektedir⁸⁵. Özellikle gelir ve kurumlar vergisinde psikolojik sınırın %50 oranından itibaren başlamaktadır. Bu oranın aşılması durumu yatırım yapma ve risk alma eğilimini negatif olarak etkilemektedir⁸⁶.

1.3.2.2.5 Tüketimi Kısma

Vergi oranlarındaki artışlar bireylerin kullanılabilir gelir seviyesini azaltır. Kullanılabilir gelir seviyesinin azalmasıyla da tüketim ve tasarruf miktarında değişme olur; çünkü iktisadi açıdan gelir, tüketim ve tasarruf şeklinde kullanılmaktadır. Birey, geliri azaldıkça öncelikle lüks maddelerin tüketimini kısma yoluna gidecektir, daha sonra en zorunlu maddelere doğru dereceli olarak tüketimini kısmayı sürdürecektir⁸⁷.

1.3.2.2.6 Oy Kayması

Oy kayması; seçmen kitlesinin büyük çoğunluğunun ani bir davranış değişikliği göstermesiyle hem seçimlere katılma oranını yükseltmesi hem de desteklediği partileri değiştirmesidir. Böylece seçimlere katılan partilerin oy dağılımında ani ve büyük değişiklik ortaya çıkar. Türkiye’de Demokrat Partiyi iktidara getiren 1950 seçimleri ile Almanya’ da Nasyonal Sosyalist Parti’yi iktidara getiren 1932

⁸⁴ Aytaç Eker, **Kamu Maliyesi**, s.184.

⁸⁵ Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve Özgür Saraç, “Vergilere Karşı Tepkiler ve Vergilerin Ahlakı ve Sosyo-Psikolojik Sınırları”, Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural (Ed.), “**Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi**” içinde (159-171), Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006, s.167.

⁸⁶ Salih Turhan, **Vergi Teorisi ve Politikası**, 6. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1998, s.337.

⁸⁷ Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve Özgür Saraç, “Vergilere Karşı Tepkiler ve Vergilerin Ahlakı ve Sosyo-Psikolojik Sınırları”, Coşkun Can Aktan, Ahmet Kesik ve Dilek Dileyici (Ed.), “**Yeni Maliye Değişim Çağında Kamu Maliyesi: Yeni Trendler, Yeni Pradigmalar, Yeni Öğretiler, Yeni Perspektifler**”, içinde (183-197), Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No.420, 2012, s.192.

seçimleri örnek olarak gösterilebilir. Demokratik süreç içinde her partinin toplumsal tabakaları, etnik grupları veya ideolojileri temsil ettiği düşünülürse seçimlerin sonucunda toplumun belli bir grubunun ihtiyaç ve çıkarlarının ön planda tutulacağı açıktır. Seçimde oy kullanan her seçmenin kullandığı oy ile bu belirleme sürecinde az da olsa bir rol oynar⁸⁸.

1.3.2.2.7 Vergi Borcunun Geç Ödenmesi

Vergi borcunu geciktirme, kredi faiz oranı ile gecikme zammı oranı arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır. Gecikme, kredi faiz oranı ile gecikme oranı arasındaki farka bağlı olarak artma eğilimi göstermektedir. Mükellefler alacağı kredinin faiz tutarını, vergiyi geç ödemekle karşı karşıya kalacağı gecikme zammı tutarından fazla bulduğunda, tahakkuk ettirdiği vergiyi ödememeyi tercih edebilir. Yani mükellef ödeyeceği vergiyi geç ödeyerek, ödenmeyen vergiyi ucuz kredi olarak kullanmayı tercih etmektedir. Faiz oranları ekonominin içinde bulunduğu enflasyonist koşullar ile kredi arz ve talebine bağlı olarak değişebilir. Bireyler faiz oranlarının yükselmesiyle vergi ödememe yoluyla finansman ihtiyacını karşılaması daha avantajlı hale gelebilir. Böylece bireyler vergiyi daha geç ödemesi daha karlı olacaktır⁸⁹.

1.3.2.2.8 Vergi Cennetlerine Göç

Vergi oranlarının yüksek olmasıyla ya da mükelleflerin oranları ağır bulmasıyla, kendilerini veya vergiye konu olan unsurları daha az vergi ödeyebilecekleri bölgeye ya da ülkeye aktarabilirler. Bu bölge veya ülkeler vergilerin az alındığı ya da hiç alınmadığı literatürde vergi cenneti olarak geçmektedir⁹⁰.

⁸⁸ User, s.70-71.

⁸⁹ Şenyüz, s.108.

⁹⁰ a.g.e, s.113.

2. VERGİ AHLÂKI VE EKONOMİK, SOSYAL VE DEMOGRAFİK BELİRLEYENLERİ

2.1 AHLÂK KAVRAMI

Ahlâk TDK'da; “bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri, kuralları” olarak tanımlanmıştır⁹¹.

Ioanna Kuçuradiye göre ise ahlâk “belirli bir grupta belirli bir zamanda kişilerin birbirleriyle ilişkilerinde değerlendirmelerini ve eylemlerini belirlemeleri beklenen değerlendirme ve davranış normları sistemleri” anlamında kullanılıyor⁹².

Charles Powers ve David Vogel ahlâk tanımını ise daha basit fakat dinamik bir şekilde işleyen tanım yapmıştır; bu tanıma göre ahlâk ; “insan refahını oluşturan şeylerin ne olduğunu inceleyen ve bunları teşvik etmek için gerekli davranış ve karar türlerini açıklayan bir süreçtir”⁹³.

Kant’ a göre ahlâk; bir eylemin ahlaki değerinin yapılan eylemin sonucunda değil de, taşıdığı niyette olduğunu söyleyerek etikte yeni bir alan açmıştır⁹⁴.

18. yüzyılda yaşamış olan dönemin ünlü düşünürlerinden Adam Smith sadece iktisatçı değil aynı zamanda da ahlâk felsefesi profesörüdür. Adam Smith “Ahlâksal Duygular Kuramında” bireylerin bencil ve çıkar gözetme dürtülerinin varlığını kabul etmiş; ama bu bencilliklerin yarattığı toplumsal sonuçların olumlu olduğunu kabul ederek bireylerin eylemlerini etkileyen şeyin sadece bireyin çıkarı olmadığını başkalarının da bu eylemlerden olumlu etkilendiğini ileri sürmüştür. Örneğin zengin olmayı düşünüp çalışan birey daha çok çalışır ise bu çalışmasından toplum yararlanacak ve bu olumlu gelişme sürüp gidecek zenginlikle birlikte toplumsal refah da artacaktır⁹⁵.

⁹¹ Türk Dil Kurumu <http://www.tdk.gov.tr> (30 Aralık 2012).

⁹² Ioanna Kuçuradi, “Etik ve Etikler”, **Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi**, Sayı.423, (2003), s.8.

⁹³ Don Hellriyel and John W.Slocum, **Management**, Fourth Edition, Reading Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1986, s.137. Aktaran Tahir Akgemci ve Şevki Özgener, “Türkiye’de İş Ahlakının Tarihsel Gelişimi”, **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı.7, 2002, s.45.

⁹⁴ Serpil Durğun, “İnsan Sermayesinden İnsan Yeterliliklerine: Ahlak, İnsan ve Eğitim Olgularının Değerlendirilmesi”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt.4, Sayı.2, (Aralık 2008), s.137.

⁹⁵ Hülya Kesici, “Adam Smith ve Ahlak Teorisi”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Cilt.58, Sayı.1, (2010), s.89.

19. yüzyılda yaşamış olan ünlü filozof Herbert Spencer (The Principles of Ethics) adlı Ahlâk İlkeleri eserinde “herkes ahlâklı olmayınca hiç kimse ahlâklı olamaz” demektedir. Toplumda herkesin ahlâka uygun yaşamasını, birinin ahlâka uygun olmayan bir şekilde davranışta bulunmasının herkesi etkilemesi ve diğerlerinin de ahlâk ahlak dışı davranışlarda bulunacağını ifade etmektedir⁹⁶.

Etik ve Ahlâk kavramları günlük dilde birbiri yerine kullanılmakta ve hatta anlamdaş olarak kabul edilmektedir. Etimolojik olarak bu iki sözcük arasında fark yoktur. Yunanca “ethos” sözcüğünden türemiş etik kelimesi ile Latince “mores”ten türemiş moral (ahlâk) kelimesi gelenek, görenek, alışkanlık olarak kullanılmaktadır⁹⁷.

Günlük dilde etik ve ahlâk kavramları birbirine çok yakın olmasına rağmen etik, ahlâk üzerinde düşünebilme etkinliğidir. Ahlâk olgusal ve tarihsel olarak yaşanan bir şey olmasına karşılık etik; bu olguya yönelen felsefe disiplininin adıdır. Ahlâk bir davranışı ifade ederken, etik ise davranışla ilgili bir düşünceyi ortaya koymaktır. Dolayısıyla etik kavramı ahlâk kavramını da içine alan daha geniş bir alana sahiptir⁹⁸. Diğer bir deyişle ahlâk yaşanıldır; etik ise düşünülendir⁹⁹.

2.2 VERGİ AHLÂKI KAVRAMI

Vergi ahlâkı ile ilgili ilk çalışmalar 1960’lı yıllarda Günter Schmölders önderliğinde Alman bilim adamları tarafından kurulan Köln Vergi Psikolojisi Okulunda başlatılmıştır, daha sonraki yıllarda vergi ahlâkı konusunda yapılan çalışmalar artmıştır.

Vergi ahlâkını Günter Schmölders bireylerin vergileme ile bireylere yüklenen özel mükellefiyetler karşısında takındıkları davranış olarak açıklamakta, bu davranış halktan halka, mekândan mekâna, zamandan zamana farklılık göstermektedir. Diğer bir deyişle vergi cezaları ve vergi kaçakçılığı karşısında bireylerin almış oldukları tavır

⁹⁶ Coşkun Can Aktan, **Ahlaki Yeniden Yapılanma ve Toplam Ahlaka Doğru: 4-Toplam Ahlak Yönetimi**, Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, İstanbul: Form Matbaacılık, Aralık, 1999, s.13.

⁹⁷ Tülin Canbay, “Bütçe Etiği (Kavramsal Bir Yaklaşım)”, **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt.8, Sayı.2, (2001), s.126.

⁹⁸ Aydın Usta, “Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik Ve Ahlak”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt.1, Sayı.2, (Aralık 2011), s.43.

⁹⁹ Mustafa Sakal ve İsmail Kitapçı, “Siyasal Ahlak Dışı Davranışlara Farklı Bir Çözüm: Anayasal İktisat ve Ahlak Anlayışı”, **Sosyo Ekonomi Dergisi**, Sayı.2, (Temmuz-Aralık 2009), s.34.

olarak tanımlanır¹⁰⁰. Schmölders'in yaptığı çalışmalarda çalışanların (ücretli vb.) serbest meslek alanında çalışanlara göre vergi ahlâk düzeyleri daha yüksektir¹⁰¹.

Vergi ahlâkını Torgler: “*vergi ödeme konusundaki içsel bir motivasyondur*” diye tanımlanmıştır. Torgler'in bahsettiği içsel motivasyon bireylerin vergileri gönüllü olarak ödenmesini ifade etmektedir. Vergi mükellefleri vergi kaçırma konusunda kendilerini çok suçlu hissedersen, vergi kaçırma eğilimleri de azalacaktır¹⁰².

Vergi ahlâkını Song ve Yarbroug 1978 yılında “*vatandaşların mükellef olarak devletle aralarındaki ilişkiyi belirleyen davranış normları*” olarak tanımlamıştır¹⁰³.

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde ise vergi ahlâkı, “*Mükelleflerin vergilerini yasaya uygun ölçü ve zamanda ödemeleri konusundaki olumlu tutum, davranış, inanç ve değer yargıları*” olarak ifade edilmektedir¹⁰⁴.

Akdoğan ise vergi ahlâkını; “*Mükelleflerin vergi yasalarından doğan yükümlülüklerini, gerçeğe uygun bir şekilde yerine getirme konusundaki davranış düzeyleri*” olarak tanımlamaktadır¹⁰⁵.

Vergi ile ilgili yükümlülüklerin bireysel anlamda tam ve eksiksiz yerine getirilmesi vergi ile vergi yükümlüsünün vergi ahlâk düzeyini gösterir. Vergi mükellefinin davranışlarını ilk ele alan 1950'li yıllardan 1970'li yıllar arasında çalışmalar yapan Alman maliyeci Günter Schmölders'tir. Ancak Schmölders mükellefin bireysel olarak davranışları ile ilgili olarak bir formel model geliştirememiştir. Mükellefin bireysel olarak davranışlarını ilk ele alan çalışma 1972 yılında Allingham ve Sandmo tarafından “Beklenen Fayda Modeli” adlı çalışmadır. Bu çalışmaya göre; vergi kaçakçılığı şeklinde ortaya çıkan mükellef davranışı ile yakalanma riski arasında yakın bir ilişki olduğu ileri sürülür. Modelde bireylerin vergi karşısında takınacakları tutum ve

¹⁰⁰ Schmölders, **Genel Vergi Teorisi**, s.107.

¹⁰¹ Benno Torgler, “Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universitat Basel, 2003), s.5.

¹⁰² Benno Torgler, “Tax Morale and Institutions”, **Center for Research in Economics, Management and The Arts (CREMA)**, Working Paper, No.2003-09, s.4.

¹⁰³ Song Young Dahl and Tinsley E. Yarbrough, “Tax Ethics and Taxpayer Attitudes: A Survey”, **Public Administration Review**, Vol:38, No:5, September-October, 1978, s.444.

¹⁰⁴ **Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü**, “Vergi Ahlakı”, Ankara, 2004
<http://www.tdkterim.gov.tr/bts/> (14 Mart 2013).

¹⁰⁵ Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, 14. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2011, s.190.

davranışların ekonomik faktörlere bağlı olduğu öne sürülmüş, ilerleyen yıllarda bu model Graet ve Wilde (1985), Alm McClelland ve Schulze (1992), Frey ve Feld (1992), Torgler (2003) tarafından farklı çalışmalar yapılarak geliştirilmiş ve Allingham ve Sandmo tarafından yapılan çalışmaların yeterli olmayacağını ortaya koymuştur¹⁰⁶. Bowles (2006) çalışmasında Allingham ve Sandmo'dan farklı olarak mükelleflerin davranışlarında toplumsal ve bireysel kökenlerinde etkili olduğunu ileri sürmektedir. Mehta (1998) ise mükelleflerin davranışlarında toplumsal ve bireysel kökenlerin etkisiz olduğunu ileri sürmüştür¹⁰⁷.

Vergi ahlâkı yüksek olan mükellefler vergi ödemekten kaçınmayıp, devlete karşı borçlu oldukları vergiyi ödemeye çalışırlar, vergi ahlâkı düşük olan mükellefler ise vergiden kaçınma yollarını tercih ederler, bu mükellefler her türlü vergi hilelerini normal kabul ederler¹⁰⁸.

Edizdoğan'a göre; vergi ahlâkı ile genel ahlâk birbirinden farklı bir kavramlardır. Vergi ahlâkı ile genel ahlâk arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Bireylerin vergi ahlâkı çok yüksek olup da genel ahlâkı çok düşük olabilmektedir ya da bunun tam tersi durum da geçerli olabilmektedir¹⁰⁹. Ahlâk konusunda yapılmış bir başka çalışma incelendiğinde ise ahlâkın bir bütün olduğu ve ahlâkın çeşitli türleri ise genel ahlâkın çeşitli alanlara yansımaları olarak ifade edilmiştir. Ahlâk bir bütündür ve tek bir ahlâk vardır¹¹⁰ buna göre; vergi ahlâkı ile genel ahlâk arasında ilişki vardır.

Vergi ahlâkı bireylerin vergi mükellefi olarak devletle arasındaki ilişkiyi belirleyen davranış normlarıdır. Vergi ahlâkı yüksek olan insanlar düşük olanlara kıyasla daha az vergi kaçırmaktadırlar. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Hollanda

¹⁰⁶ İhsan Cemil Demir, "Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2008), s.48-49.

¹⁰⁷ James Alm and Benno Torgler, "Do Ethics Matter? Tax Compliance and Morality", **Journal Of Business Ethics**, Vol.101, (Spring 2011), s.636.

¹⁰⁸ Gıyasettin Akdeniz, "Az Gelişmiş Memleketler ve Vergi Adaleti", **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 19. Seri, İstanbul: İÜİFME Yayınları, No:42, 1969, s.49.

¹⁰⁹ Nihat Edizdoğan, "Vergi Ahlakı", **Bursahaberevi** <http://www.bursahaberevi.com/makale/prof-dr-nihat-edizdogan/vergi-ahlaki/37.html> (14 Mart 2013).

¹¹⁰ Aslan Tolga Öcal, **İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu Ahlakı Bir Değerlendirme**, 1. Basım, İstanbul: Beta Yayınevi, 2007, s.13.

ve diğ er Avrupa Ülkelerinde yapılan ç alışmalarda etik ile vergi kaçırma arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar bulunmuřtur¹¹¹.

Toplum u oluşturan etnik, coğ rafi, kùltürel, ekonomik ve sosyal yapı her ÷lkede farklılık göstermektedir. Her ÷lkede toplumun vergiye uyumu, vergi ahlâk düzeyleri farklıdır. Vergi ahlâk, vergi mükellefleri kùltürel ve sosyal normlardan etkilenecek, her ÷lkede toplumda birbirinden farklı olarak mükelleflerin vergiye karşı uyumları, davranışları şekillenecektir. Alm ve Torgler Amerika ve Avrupa'daki ÷lkelerin vergi ahlâk düzeylerinin karşılaştırılması ile ilgili bir ç alışma yapmış ve bu ç alışmanın sonucunda her ÷lkenin vergi ahlâk düzeylerinin farklı olduğu kanısına varmıştır. Ç alışma sonucuna göre; Amerika'nın vergi ahlâk düzeyi İspanya'ya göre ç ok yüksektir¹¹².

Toplum bireylerden oluşur ve toplumdaki her birey birbirini etkiler. Aynı toplum içinde yaşayan aynı dili konuşan bireylerde birbirinden etkilenecek, vergiye karşı göstermiş oldukları tepkiler aynı olacak ya da birbirlerinin vergi ahlâk düzeylerini etkileyebileceklerdir¹¹³.

¹¹¹ Saruç ve Sağ baş, **Afyon Kocatepe Üniveristesi İ.İ.B.F Dergisi**, s.80.

¹¹² James Alm and Benno Torgler, "Cultural Differences and Tax Morale In The United States And In Europe", **Journal Of Economic Psychology**, Vol.27, (2006), s.225.

¹¹³ Benno Torgler and Friedrich Schneider, "What Shapes Attitudes Toward Paying Taxes? Evidence From Multicultural European Countries", **The Institute For The Study Of Labor DP**, No. 2117, (May 2006), s.7.

2.3 VERGİ AHLÂKININ EKONOMİK, SOSYAL VE DEMOGRAFİK BELİRLEYENLERİ

Vergi ahlâkı, bireylerin vergi mükellefi olarak devletle arasındaki ilişkiyi belirleyen davranış normlarıdır ve vergi ahlâkını belirleyen ekonomik, sosyal ve demografik faktörler bulunmaktadır.

2.3.1 VERGİ AHLAKININ EKONOMİK BELİRLEYENLERİ

Vergi ahlâkının ekonomik belirleyenleri; vergi yükü, vergi adaleti, Kayıt dışı ekonominin yaygınlığı, kamu harcamalarının algılanma düzeyi, yolsuzluk, vergi kapasitesi, vergi yapısı, vergi denetimi, vergi cezaları ve vergi afları ve çevresel faktörler olarak sıralanabilir.

2.3.1.1 Vergi Yükü

Vergileme yolu ile bireylerin gelirlerinin kamu kesimine aktarılmasıyla bireylerin satın alma gücünde azalma meydana gelmektedir. Böylece vergiler bireylerin üzerinde daha az satın alma, daha az tüketme ve daha az tasarruf etme vb. gibi bir yük oluşturmaktadır. Bireylerin vergi nedeniyle oluşan bu yük bireysel vergi yükünü, ülkenin bütünü bakımından ortaya çıkan ve iktisadi değişikliklerin incelenmesi ile oluşan ise toplam vergi yüküdür¹¹⁴.

Vergi yükü; vergi gelirleri toplamının GSYİH'ya oranlanması ile elde edilir. Vergiler bireylerin servetinde ve gelirlerinde bir azalma meydana getirdikleri için bireyler üzerinde yük oluşturmaktadır¹¹⁵.

Vergiler mikro açıdan bakıldığında mükelleflerin gelirlerinin, makro açıdan bakıldığında ise toplumun gelirlerinin özel sektörden kamu sektörüne aktarılmasıdır. Böylece vergiler ile mükelleflerin ekonomik gücünde bir azalma meydana gelir. Ekonomik gücü azalan mükelleflerin hissettikleri bu baskıya “subjektif vergi yükü”

¹¹⁴ Özhan Uluatam, **Kamu Maliyesi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No.413, 1978, s.224.

¹¹⁵ Esfender Korkmaz, **İktisadi Gelişme ve Mali Sistemler**, İstanbul: Lebib Yalkın Matbaası, 2003, s.33.

denilmektedir. “Objektif vergi yükü” ise; ödenen vergiler ile elde edilen gelir arasındaki oransal ilişkiye denilmektedir¹¹⁶.

Subjektif vergi yükünde; maddi olarak bir hesaplama yapılamaz, bu kavram bireylerin ödedikleri verginin psikolojik etkisini yansıtır. Objektif vergi yükü dolaysız (gelir, servet vergileri) ve dolaylı vergilerin (KDV) toplamının toplam gelire oranlanması yoluyla bir hesaplama yapılır¹¹⁷.

Subjektif vergi yükü objektif vergi yüküne göre vergi ahlakını daha fazla etkiler. Vergi mükelleflerinin ödedikleri vergiden dolayı subjektif vergi yüküne bağlı olarak vergiyi negatif algılamaktadırlar ve kendilerini baskı altında hissetmektedirler. Bu subjektif vergi yükü mükellefin psikolojisini olumsuz etkilemekte ve buna bağlı olarak da vergi ahlakını olumsuz etkilemektedir. Vergi ahlakı ile subjektif vergi yükü arasında ters orantılı bir ilişki vardır; subjektif vergi yükü azaldıkça vergi ahlakı artacak, subjektif vergi yükü arttıkça ise vergi ahlakı azalacaktır¹¹⁸.

Richard Musgrave ve Peggy Musgrave’e göre; vergi yükünün sayısal olarak hesaplanması gerçek vergi yükünü yansıtmakta yeterli olmayacak bunun yan etkilerine de bakmak gerekecektir. Örneğin otomobillerden 1 milyar dolarlık vergi alınması halinde özel kesim bundan etkilenecektir. Aşırı vergi alınması bazı tüketici tercihlerini olumsuz etkileyecektir. Tüketiciler daha ucuz otomobillere yönelebilir ya da otomobil almaktan vazgeçebilir. Vergi yükünün diğer yan etkisi ise; çalışanların daha az çalışmasına ya da çalışmamayı tercih etmesine neden olabilir, çünkü aşırı vergi yükü ile bireylerin geliri azalmakta bireyler çalışmak yerine boş zamanı tercih edebilmektedir¹¹⁹.

¹¹⁶ Şerafettin Aksoy, **Kamu Maliyesi: Kamu Harcamaları-Kamu Gelirleri-Bütçe-Maliye Politikası**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1991, s.295.

¹¹⁷ Ceyhan İnaltong, “Vergi Yükü: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırılması”, **Vergi Dünyası**, Sayı.369, (Mayıs 2012), s.17.

¹¹⁸ İhsan Cemil Demir, “Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği”, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, 2008), s.68.

¹¹⁹ Richard A. Musgrave and Peggy B. Musgrave, **Public Finance In Theory And Practice**, 5. Baskı, Singapore: McGraw-Hill International Editions Finance Series, 1989, ss.235-236.

2.3.1.1.1 Vergi Yüğü Çeşitleri

Vergi yüğü çeşitlerini; toplam vergi yüğü, kişisel vergi yüğü, kişisel net vergi yüğü, kişisel gerçek vergi yüğü, bölgesel vergi yüğü ve sektörel vergi yüğü olarak sıralayabiliriz¹²⁰.

- **Toplam Vergi Yüğü:** Devlet vergi gelirleri toplamının GSMH'ya oranlanması ile hesaplanır. Bu vergi yükünde iktisadi kaynaklardan ne kadarının devlet ve devlet benzeri kuruluşlarının eline geçtiği hakkında bilgi verir.
- **Kişisel Vergi Yüğü:** Kişinin ödediği toplam verginin kişinin toplam gelirin oranıyla hesaplanan bu vergi yüğü objektif vergi yüğü ve subjektif vergi yüğü diye ikiye ayrılır. Subjektif vergi yükünde; mükellefler vergi ödeme nedeniyle psikolojik baskı hissederler. Subjektif vergi yükünün hesaplanması, kişilerin gelirlerine, zevk ve alışkanlıklarına, yaradılışlarına ve özel durumlarına göre değiştiği için her birey için farklılık gösterdiği için hesaplanması zordur. Objektif vergi yüğü ise; mükelleflerin belli bir dönemde ödediği vergi ile elde ettikleri gelirin bölünmesiyle hesaplanır.
- **Kişisel Net Vergi Yüğü:** Bu vergi yüğü bireylerin ödediği vergiden devletin bireylere yaptığı transfer harcamaları ve mali yardımlar çıkarılarak hesaplanır.
- **Kişisel Gerçek Vergi Yüğü:** Bu vergi yüğü ödenen vergiler ile yansıyan vergilerin toplamının kamu hizmetinden sağlanan fayda ile yansıtılan verginin kamu hizmetinden sağlanan faydadan çıkartılarak kişinin toplam gelirin bölünmesi yoluyla hesaplanır. Bu vergi yüğü bireylerin katlanmış oldukları vergi yükünün fiilen gerçekleşmiş şeklini verir.
- **Bölgesel Vergi Yüğü:** Ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden homojen olan bölgelerin her birinden alınan vergilerin, o bölgedeki mükelleflerin elde ettiği gelire oranlanması ile hesaplanır.
- **Sektörel Vergi Yüğü:** Çeşitli sektörlerin ödedikleri vergilerin GSMH'ya oranlanması yoluyla elde edilir.

¹²⁰ Mahmut Kalenderoğlu, **Kamu Maliyesi Bütçe ve Borçlanma**, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012, ss.151-153.

2.3.1.1.2 Türkiye, AB ve AB'ye Üye ülkelerinde Vergi Yükü

Aşağıdaki tabloda Türkiye'de 2002 yılı ve 2011 yılları arasındaki GSYH ve vergi gelirleri bulunmaktadır. Vergi Gelirlerinin GSYH' ya bölünmesi (2) / (1) ve (3) / (1) ile de vergi yükü elde edilmektedir.

Tablo 1

Türkiye'de GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yükü (Bin TL)

Yıllar	GSYH (1998) (1)	Vergi Gelirleri (* (2)	Vergi Yükü (%)	Vergi Gelirleri (**) (3)	Vergi Yükü (%)
2002	350.476.089	65.188.479	18,6	59.644.416	17,0
2003	454.780.659	89.893.112	19,8	81.783.798	18,0
2004	559.033.026	111.335.368	19,9	100.373.326	18,0
2005	648.931.712	131.948.778	20,3	119.627.198	18,4
2006	758.390.785	151.271.701	19,9	137.480.292	18,1
2007	843.178.421	171.098.466	20,3	152.835.111	18,1
2008	950.534.251	189.980.827	20,0	168.108.960	17,7
2009	952.558.579	196.313.308	20,6	172.440.423	18,1
2010	1.098.799.348	235.714.637	21,5	210.560.388	19,2
2011	1.294.892.893	284.446.206	22,0	253.765.370	19,6

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **Faaliyet Raporu 2011**, Nisan, 2012, s.76.

(*)2006-2011 Yılları Bütçe Kanunu'nda Mahalli İdare ve Fon Payları İle Red ve İadeler dâhil olduğundan, Vergi Gelirleri rakamlarında da Mahalli İdare ve Fon Payları ile Red ve İadeler dâhildir. Ayrıca 2008-2011 Yılları Vergi Gelirleri içerisindeki Gelir Vergisi Tevkifat rakamına Asgari Geçim indirimi tutarı dâhildir.

(**)2006-2011 Yılları Bütçe Kanunu'nda Mahalli İdare ve Fon Payları ile Red ve İadeler dâhil olduğundan, Vergi Gelirleri rakamlarında da Mahalli İdare ve Fon Payları dâhil, Red ve İadeler hariç tutarlardır.

Tablo 1'i incelediğimizde 2002 yılından 2011 yılına kadar GSYH ve vergi gelirlerinde sürekli bir artış gözlenmiştir, fakat bu artış birbirine paralel şekilde artmamış, vergi gelirlerinde artış daha fazla olmuştur. Bunun sonucunda da bireyler üzerine düşen vergi yükü giderek artma eğilimi göstermektedir. 2002 yılında vergi yükü tabloda en az iken, 2011 yılında en yüksek seviyededir.

Aşağıdaki tablo da AB'ye üye ve aday ülkelerin vergi yükleri gösterilmektedir.

Tablo 2

AB'ye Üye ve Aday Ülkelerin Vergi Yükü

	2009	2010	2011
Almanya	23,0	22,1	22,9
Avusturya	27,5	27,2	27,2
Belçika	27,7	28,4	28,5
Bulgaristan	20,7	20,0	19,4
Çek Cumhuriyeti	18,4	18,2	19,0
Danimarka	46,5	46,3	46,8
Estonya	22,3	20,7	20,4
Finlandiya	29,5	29,2	30,1
Fransa	25,0	25,5	26,6
Güney Kıbrıs	26,4	26,6	26,7
Hollanda	23,8	24,0	22,9
İngiltere	27,5	28,3	29,0
İrlanda	22,0	22,0	23,2
İspanya	18,4	19,8	19,3
İsveç	38,3	37,1	37,1
İtalya	28,3	28,6	28,4
Letonya	17,9	18,7	18,9
Litvanya	17,4	16,5	16,0

Lüksemburg	26,1	26,1	25,9
Macaristan	26,5	24,9	23,0
Malta	27,7	26,9	27,5
Polonya	20,2	20,5	20,7
Portekiz	21,8	22,2	23,5
Romanya	17,2	18,0	18,4
Slovakya	15,9	15,6	16,0
Slovenya	22,4	22,5	22,3
Yunanistan	19,6	19,7	20,7
Euro Bölgesi	24,1	24,3	24,7
AB-27	25,1	25,4	25,7
Hırvatistan	---	---	---
İzlanda	30,7	30,9	31,6
Karadağ	---	---	---
Makedonya	---	---	---
Sırbistan	---	---	---
Türkiye	---	19,7	20,0

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası, **AB Ülkelerinin Temel Ekonomik Göstergeleri (Üye ve Aday Ülkeler)**, 2012, s.12.

Tablo 2 de AB ve AB'ye üye ülkelerinin 2009-2011 yılları arasındaki vergi yükleri gösterilmiştir. Tabloya göre 2009 yılında vergi yükü en yüksek olan üç ülke sırasıyla; Danimarka (46,5), İsveç (38,3), İzlanda (30,7)' dir. Bu sıralama 2010 ve 2011 yılında da geçerliliğini korumaktadır. 2010 yılında Danimarka (46,3), İsveç (37,1), İzlanda (30,9)' dur. 2011 yılında ise; Danimarka (46,8), İsveç (37,1) ve İzlanda (31,6)'dır.

Vergi yükleri en az olan ülkelere baktığımızda ise; 2009 yılında Slovakya (15,9), Romanya (17,2) ve Litvanya (17,4)'tür. 2010 yılında ise sıralama değişmekte Slovakya (15,6), Litvanya (16,5), Romanya (18,0)'dır. 2011 yılında ise Slovakya ve

Litvanya’da en az vergi yükü görülmekte (16,0) daha sonra vergi yükü en az olan ülke ise Romanya (18,4)’dır.

Türkiye’ye baktığımız da ise vergi yükü 2010 yılında (19,7), 2011 yılında ise (20,0) olarak görülmektedir. AB ve AB’ye üye ülkelerdeki vergi yüklerine baktığımızda Türkiye’deki vergi yükünün ortalamanın altında olduğunu görmekteyiz.

2.3.1.2 Vergi Adaleti

Vergi adaleti; maliye bilimi ile ilgilenenlerin geçmişten günümüze kadar üzerinde durdukları en önemli konulardan biri olmuştur. Adil bir vergi sisteminde vergi yükünün adaletli bir şekilde dağıtılması amaçlanmaktadır; fakat bunu sağlamak kolay değildir. Adalet subjektif bir kavram olduğu için kişiden kişiye göre, zamana, mekana ve topluma göre de değişmektedir bu sebeple kesin bir görüş birliğine de varılamamaktadır¹²¹.

Vergi adaleti, bireylerden verginin ödeme gücüne göre alınması ya da sosyo-ekonomik düzenlemelere de olanak sağlayacak bir şekilde alınmasıdır. Vergi ile ilgili yasalar, düzenlemeler yapılırken yasayı hazırlayanların adaletle ilgili düşünceleri önem taşımaktadır, çünkü adalet kavramı zamana, mekâna, döneme göre değişmektedir. Devlet ve vergi mükellefi vergilemede adaleti sağlamak için sürekli girişimlerde bulunmaktadırlar. Devlet; vergi reformlarının yapılması, verginin o dönemdeki mali, ekonomik, sosyal, ekonomik ve idari koşullara uyum sağlaması, yasadaki boşlukların giderilmesi, vergi kaçaklarının engellenmesi yönünde düzenlemeler yapmakta; mükellefler açısından ise adil olmayan uygulamaların önlenmesi için çaba gösterilmektedir¹²².

Adam Smith’in vergilendirmede adalet ilkesi ile ilgili görüşleri mali doktrinde bugün bile geçerliliğini korumaktadır. Bu ilkeye göre¹²³;

Hükümetin masraflarını karşılamak için, her devletin uyuşukları kendi güçlerine imkân ölçüsünde en yakın oranda yani devletin koruyuculuğunda her birinin yararlandığı gelir oranında katkıda

¹²¹ Nadaroğlu, s.306.

¹²² Akdoğan, s.206.

¹²³ Adam Smith, **Milletlerin Zenginliği**, Haldun Derin (çev.), 6.Baskı, İstanbul: Kültür Yayınları, 2012, ss.927-928.

bulunmalıdır. Bir büyük milletin bireylerine kıyasla hükümet masrafı, bir büyük mülkün bütün ortaklaşa sahiplerine kıyasla her birinin, o mülkteki çıkarları oranında vermek zorunda buldukları yönetim giderine benzer. Vergide eşitlik ya da eşitsizlik denilen şey, bu ana kuralın gözetilmesinden veya gözetilmemesinden oluşur. Şurası ilk ve son olarak gözden kaçırılmamalıdır ki yukarıda anlatılan üç tür gelirden eninde sonunda yalnız bir tanesine isabet eden her vergi, öbür ikisini etkilemedikçe, ister istemez eşitliğe aykırıdır.

Ekonomistler de vergilemede adalet için iki temel prensip üzerinde durmaktadırlar. Bunlar¹²⁴;

1. Faydalanma ilkesine göre; vergilemede adaletin sağlanması için bireyler kamu hizmetinden faydalandığı ölçüde vergi ödemektedirler.

2. Ödeme gücü ilkesine göre; bireyler vergiyi ödeme güçleriyle bağlantılı ödemektedirler. Ödeme gücü ilkesi de yatay adalet ve dikey adalet şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Yatay adalet bireylerin aynı durumda olanları aynı vergilendirilmesi, dikey adalet ise farklı durumda olanların ise farklı vergilendirilmesidir.

Vergilemede kesin adaletin gerçekleşmesi imkânsız denecek kadar zordur; fakat bazı teknik esaslara göre vergilemede adalet sağlanabilir. Vergi kaçakçılığı ve çifte vergilemenin önlenmesiyle, vergi yükünün mükelleflere orantılı dağıtılması ile sağlanabilir. Aynı zamanda zengin ve fakirden aynı oranda vergi alınmamalı, mükelleflerin ödeme gücüyle orantılı vergi alınmalı, bir insanın yaşamını sürdürebilecek asgari miktardaki gelir vergi dışı bırakılmalı, evli ve bekârların ödedikleri vergi oranları farklı olmalı, iş ve sermaye gelirlilerin vergilendirilmesinde farklı muamele yapılarak vergilemede adalete yaklaşılabılır¹²⁵.

Mükellefler vergi sisteminin adil olmadığını düşündüklerinde, vergiye karşı içsel motivasyonları azalacak ve vergi ahlâkı bozulacaktır, mükellefler vergilemede adalet olduğuna inandıklarında vergiyi ödeyecekler, fakat adaletsizlik olduğunu

¹²⁴ Paul A.Samuelson and William D. Nordhaus, **Economics**, 25. Baskı, United States of America: McGraw-Hill Book Company, 1985, ss.728-730.

¹²⁵ Akif Giray, **Kamu Maliyesi: Kamu Gelirleri-Kamu Giderleri- Devlet Bütçesi- Maliye Politikası-Kamu Borçları**, 11. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 1985, ss.54-55.

düşündüklerinde vergiyi kaçırma yollarına yöneleceklerdir. Vergilemede adaletsizlik ile vergi ahlâkı ters orantılıdır¹²⁶.

Ülkemizde yapılan ampirik çalışmalarda vergi yükünün adaletli dağıtılmadığında mükelleflerin vergileme karşısında tepkileri artmış ve vergi ahlâkı düşük seviyede çıkmıştır. Bayraklı, Saruç ve Sağbaş'ın 481 vergi mükellefi ile yapmış olduğu anket çalışmasında mükelleflerin %56 sı vergi sisteminin adaletsiz olması durumunda vergi kaçırana hak verebileceğini düşünmektedir¹²⁷. Çoban ve Sezgin'in Denizli ilinde 1200 vergi mükellefine uyguladıkları ankette ise vergi adaletsizliği hakkındaki görüş %94,4 tür¹²⁸. Çiçek'in Güney Anadolu Bölgesinde 1360 mükellefe uyguladığı anket çalışmasına göre; %71,2 si vergilemede adalet olmadığını, %26,9 ise adaletli ama yeterince değil cevabını vermiştir¹²⁹. Çiçek'in İstanbul da 502 mükellefe uyguladığı anket çalışmasında ise; vergilerin adaletli olup olmadığı sorusuna %77,5 i adaletsiz cevabını vermiş, %19,9 adaletli ama yeterince değil cevabını vermiştir¹³⁰. Demir ve Gülten'in Türkiye geneli 14 ilde 1592 mükellefe uyguladıkları anket çalışmasına göre; ülkemizde vergi yükü dengeli ve adaletli bir şekilde dağılmaktadır mükelleflerden %23,4 kesinlikle katılmıyorum, %33,4 katılmıyorum yani %56,8 i bu ifadeye katılmadıklarını söylemişlerdir Mükelleflerden sadece %10,1 vergi yükünün adaletli olduğuna kesinlikle katılmaktadır¹³¹. Saraçoğlu'nun 2007 yılında 494 mükellefe uyguladığı anket çalışmasına göre; “vergi sistemi sizce adil midir?” sorusuna mükelleflerden %75,9 u hayır cevabını vermiş, %17,2 kısmen, %4,5 oldukça evet, %2,4 ise tamamen evet cevabını vermiştir¹³². İpek ve Kaynar'ın Çanakkale ilinde 410 vergi mükellefine yapmış olduğu anket çalışmasına göre; “vergi sistemi adil değildir”

¹²⁶ Demir, s.70-73.

¹²⁷ Bayraklı, Saruç ve Sağbaş, s.222.

¹²⁸ Hilmi Çoban ve Selami Sezgin, “Vergi Mükelleflerinin Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği”, **Türkiye'deki Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesi Yolları**, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya: 10-14 Mayıs, 2004, s.790.

¹²⁹ Halit Çiçek, Mehmet Karakaş ve Abdunnur Yıldız, **Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması**, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara: Yayın No. 2008/381, 2008, s.73.

¹³⁰ Halit Çiçek, **Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri: İstanbul İli Anket Çalışması**, İstanbul: İSMMMO Yayınları, No.65, 2006, s.106.

¹³¹ İhsan Cemil Demir ve Yıldırım Gülten, “Maliye Politikasının Sosyal Amacı: Vergi Yükünün Adaletli ve Dengeli Dağılımı Üzerine Türkiye Geneli Anket Çalışması”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt.11, Sayı.1, (Nisan 2013), s.275.

¹³² Fatih Saraçoğlu, “Anket Sonuçları Çerçevesinde Vergi Oranlarının Kaçakçılık Üzerine Etkilerinin Analizi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.326, 2008, s.118. ; Fatih Saraçoğlu, “Yaş-Cinsiyet-Medeni Durum ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **KMU İİBF Dergisi**, Yıl.10, Sayı.15, (Aralık 2008), s.23.

cümlesine %53,9 kesinlikle katılıyorum, %33,9 katılıyorum, %6,6 kararsızım, %2,9 katılmıyorum, %2,7 kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir¹³³. Altuğ, Çak, Şeker ve Bingöl'ün İstanbul da 2010 yılında 1536 mükellefle yaptığı çalışmada ; “vergi sistemi adildir” cümlesine %87,3 katılmamıştır, %7,6 vergi sistemi adildir demiş, %5,1 ise (10’lu puanlama sisteminden) 5 puan vermiştir¹³⁴.

2.3.1.3 Kayıt Dışı Ekonominin Yaygınlığı

Kayıt dışı ekonomi kavramı dünyadaki ülkelerde literatürde değişik isimlerle adlandırılmaktadır; gölge ekonomi, paralel ekonomi, enformel ekonomi, gizli ekonomi, kara ekonomi, ikinci ekonomi, kuraldışı ekonomi, hane halkı ekonomisi, kayıt dışı ekonomi, görünmeyen ekonomi, gözlenmeyen ekonomi, gayri resmi ekonomi, yasadışı ekonomi, beyan dışı ekonomi, ay ışığıdır. Bizde ise kayıt dışı ekonomi terimi kullanılmaktadır¹³⁵.

Kayıt dışı ekonomi; “devletin bilgisi dışında gerçekleşen, resmi GSMH’yi tahmin etmek için kullanılan mevcut istatistiksel yöntemlerle ölçülemeyen ve bu sebeple resmi GSMH hesapları dışında kalan gelir yaratıcı ekonomik faaliyetlerdir” şeklinde tanımlanabilir¹³⁶.

Kayıt dışı ekonominin birçok sebebi vardır. Bunlardan en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz¹³⁷;

- Mali ve Ekonomik Nedenler (Enflasyon, gelir dağılımı, vergi adaleti)
- Hukuki Nedenler (yasaaların basit ve açık olmayışı, vb.)
- İdari Nedenler (vergi ahlakı, mükellef psikolojisi)
- Siyasal ve baskı gruplarından kaynaklanan nedenler
- Demografik nedenler (yaş, cinsiyet, vb)

¹³³ Selçuk İpek ve İlknur Kaynar, “Vergiye Gönüllü Uyum Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt.16, sayı.1, Manisa,(2009), s.182.

¹³⁴ E. Figen Altuğ ve diğerleri, **Türkiye’de Vergi Bilinci İstanbul Araştırması**, İSMMMO Yayınları, No.134, İstanbul, 2010, s.52.

¹³⁵ Gülşay Akgül Yılmaz, “Yeraltı Ekonomisi ve Vergi Kaybı”, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi, SBE, 1996), s.2.

¹³⁶ Akgül Yılmaz, **Kayıt dışı Ekonomi ve Çözüm Yolları**, s.26.

¹³⁷ Mehmet Tosuner, “Vergi Kayıp ve Kaçakları Sorununa İlişkin Görüş ve Öneriler”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.85, (Ekim, 1995), s.65.

Kayıt dışı ekonominin sebepleri ülkelere göre farklılık göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde kayıt dışı ekonominin sebepleri genellikle vergisel faktörler ve iş gücü piyasasına yönelik düzenlemelerken, gelişmekte olan ülkelerde ise; bu faktörlere ek olarak nüfus artışı ve kentsel göç gibi demografik etmenlerde etkilidir¹³⁸.

Aşağıdaki tabloda Türkiye’de kayıt dışının ekonominin hacmi parasalci yaklaşımlardan sabit oran yöntemine göre 1998-2006 dönemine ait büyüklüklere yer verilmiştir*¹³⁹.

Tablo 3

Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Hacmi (1998-2006)

Yıllar	Eski Seri	Eski Seri GSMH’ya	Yeni Seri	Yeni Seri GSMH’ya
1998	160,6	61,6	112,4	55,0
1999	144,4	59,0	101,1	14,2
2000	178,1	64,0	124,7	23,5
2001	134,1	57,2	93,8	33,4
2002	145,0	59,1	101,5	35,4
2003	117,9	54,1	82,6	35,5
2004	107,3	51,7	75,2	35,5
2005	94,7	48,6	66,3	33,7
2006	123,7	55,3	86,6	42,4
Ortalama	133,9	56,7	93,8	34,2

Kaynak: Gülay Akgül Yılmaz, “AB’ne Üyelik Sürecinde Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, Cilt.25, Sayı.2, (2008), s.283.

1998-2006 dönemindeki Türkiye’deki kayıt dışı ekonominin hacmi tablo incelendiğinde kayıt dışı ekonominin kayıtlı ekonomiye oranı eski seriye göre; en fazla 2000 yılında (178,1), en az ise 2005 yılında (94,7) olarak görülmüştür. Kayıt dışı

¹³⁸ Ufuk Ünlü, “Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2008-2010)”, **27132 Sayılı Resmi Gazete**, 5 Şubat 2009, s.10.

*Ayrıntılı bilgi için bkz. Gülay Akgül Yılmaz, “Türkiye’de Gelir Vergisi Tarifesinde Meydana Gelen Değişikliklerin Vergilendirmede Adalet İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, Cilt.21, Sayı.1, (2006), s.249.

ekonominin kayıtlı ekonomiye oranı ortalama ise 133,9 dur. Yeni seriye göre; en fazla 2000 yılında (124,7), en az 2005 yılında (66,3), ortalama ise (93,8)'dir. Tablo incelendiğinde Türkiye'deki kayıt dışılığın fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4

**Türkiye’de Sabit Oran Yöntemine Göre Kayıt dışı Ekonominin Hacmi:
2005-2010 Dönemi (Yeni Seri GSYH ile Para Verilerine Dayalı) (Milyar) (%)**

Yıllar	Kayıtlı Ekonomi Hacmi	Kayıtdışı Ekonomi Hacmi	Ekonominin Gerçek Hacmi	Kayıtdışı Ekonominin Kayıtlı Ekonomiye	Kayıtdışı Ekonominin Ekonomideki Payı
2005	648.931.712	212.527.000	861.458.712	32,7	24,6
2006	758.390.785	322.191.000	1.080.581.785	42,4	29,8
2007	843.178.421	297.567.000	1.140.745.421	35,2	26
2008	950.534.251	561.812.000	1.512.346.251	59,1	37,1
2009	952.558.579	505.941.000	1.458.499.579	53,1	34,6
2010	1.103.749.801	628.145.000	1.731.894.801	56,9	36,2

Kaynak: Gülay Akgül Yılmaz, “2000’li Yıllarda Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi”, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt.33, Sayı.2, (2012), s.483.

Yukarıdaki tabloda 2005-2010 yılları arasında Türkiye’de sabit oran yöntemine göre kayıt dışı ekonominin hacmi hesaplanmıştır. Tablo incelendiğinde kayıt dışı ekonominin ekonomideki payının en az olduğu yıl 24,6 ile 2005 yılı, en fazla olduğu yıl ise 37,1 ile 2008 yılıdır. 2008 yılı hariç kayıt dışı ekonominin ekonomideki payı giderek hep artmıştır.

Kayıt dışılık artıkça vergi ahlakı azalmaktadır. Bireyler kayıt dışılıkla vergilerini ödememekte, gelirlerini artırmaktadır. Benno Torgler ve James Alm’ın ABD

ve 14 Avrupa ülkesinde yapmış oldukları ampirik çalışmalar sonucunda kayıt dışı ekonomi ve vergi ahlâkı arasında güçlü bir korelasyon bulunmuştur¹⁴⁰.

2.3.1.4 Yolsuzluk

Yolsuzluk kelimesi Bakanlar Kurulu'nun 2003/25088 sayılı kararı ile kabul edilen Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesi'nin 2. Maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre¹⁴¹ ;

“Bu Sözleşme'nin amaçlarına uygun olarak "yolsuzluk" tabirinden, bir görevin olağan ifasına ya da haksız bir komisyondan veya hak edilmemiş bir yarardan veya böyle bir hak edilmemiş yarar vaadinden fayda sağlayanın, lazım gelen davranışına etki eden haksız bir komisyonun veya diğer hak edilmemiş bir yarara veya böyle bir yararla ilgili vadin doğrudan ya da dolaylı olarak talep edilmesi, sunulması, verilmesi ya da kabul edilmesi anlaşılır.”

Yolsuzluk içerici davranışlar¹⁴²;

- Bürokratik veya politik olabilir, bürokratlardan politikacılardan kaynaklanabilir
- Rüşvet veren için maliyeti azaltıcı ve fayda sağlayıcı nitelik taşır
- Zorunlu olarak veya iş birliğine dayalı olarak verilebilir
- Merkezi yönetimlerde ve yerel yönetimlerde rastlanabilir
- Rüşvet verenden veya rüşvet alandan kaynaklanabilir
- Tahmin edilebilir nitelikte ve rastgele olabilir.

Vergi kaçakçılığı bir tür yolsuzluk olsa da Akdede'nin “Yolsuzluk ve Vergi Kaçakçılığı” adlı makalesinde yolsuzluğun vergi kaçakçılığını özendirip özendirmeyeceği araştırılmıştır. Bulunan sonuçlara göre yolsuzlukla vergi kaçakçılığı arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Rüşvetin yüksek istenmesi durumunda vergi

¹⁴⁰ James Alm ve Benno Torgler, **Journal of Economic Psychology**, s.224.

¹⁴¹ **25088 Sayılı Resmî Gazete**, “Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”, 24 Nisan 2003, s.672.

¹⁴² Vito Tanzi, “Corruption Around The World; Causes, Consequences, Scope and Cures”, **IMF Staff Papers**, Vol.45, No.4, (May 1998), s.9.

mükellefi vergi kaçırmamayı tercih etmektedir. Vergi kaçakçılığının az olması da vergi ahlakının yüksek olduğunu göstermektedir¹⁴³.

Schneider ve Dreher'in 1994-2002 döneminde yüksek gelirli ve düşük gelirli 120 ülke üzerinde yapmış olduğu çalışma sonuçlarına göre; yüksek gelirli ülkelerde kayıt dışı ekonomi yolsuzluğu azaltmakta; düşük gelirli ülkelerde ise kayıt dışı ekonomi yolsuzluğu artırmaktadır, ülkedeki katı düzenlemelerin hem yolsuzluğu hem de kayıt dışı ekonomiyi artırdığı sonucuna varılmıştır¹⁴⁴.

Torgler'in 1990- 2000 dönemindeki gelişmekte olan ülkeler üzerine yapmış olduğu çalışmada ise yolsuzluk ve vergi ahlakı arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yolsuzluk arttıkça vergi ahlakının düştüğünü, yolsuzluk azaldıkça vergi ahlakının arttığını sonucuna ulaşılmıştır¹⁴⁵.

2.3.1.5 Kamu Harcamalarının Algılanma Düzeyi

Devletin kamu hizmetlerini yerine getirebilmesi için harcama yapması gerekmektedir. Kamu ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan ödemelere kamu harcamaları denilmektedir. Kamu harcamaları yetkili kişilerce gerçekleştirilir, para şeklinde ödemesi yapılır, zaman içerisinde sürekli artma gösteren kamu harcamaları kamu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla toplanır¹⁴⁶.

Devlet; kamu harcamalarını mükelleflerin tercihine uyumlu bir şekilde yaparsa, mükellefler vergiye karşı olumlu bir davranış sergiler vergilerini gönüllü bir şekilde öderler fakat devletin mükelleflerin desteklemediği bir şekilde kamu harcaması yapması durumunda ödenen vergiler mükelleflerce boşa giden fonlar olarak algılanacak ve vergiye karşı olumsuz tepkiler gösterilecektir¹⁴⁷.

¹⁴³ Sacit Hadi Akdede, "Corruption And Tax Evasion", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt.7, Sayı.2, 2006, s.141.

¹⁴⁴ Axel Dreher and Friedrich Schneider "Corruption and The Shadow Economy: An Empirical Analysis", **CREMA Working Paper**, No.2006-01, Basel, s.2.

¹⁴⁵ Benno Torgler, "Tax Morale, Trust and Corruption: Empirical Evidence from Transition Countries", **CREMA Working Paper**, No.2004-05, Basel, s.2.

¹⁴⁶ Nihad Sayar, **Kamu Maliyesi: Kamu Gider ve Gelirleri Prensipleri**, 5. Baskı, İstanbul: Sermet Matbaası, 1975, ss.25-27.

¹⁴⁷ Şenyüz, s.41.

Kamu harcamaları ile vergi ahlâkı arasında önemli bir ilişki vardır. Devletin vergi politikası ile vergilerin toplanıp kamu harcaması yapılması mükelleflerin vergiye uyumunu ve buna bağlı olarak da vergi ahlakını etkilemektedir. Optimal vergi uyumu için kamu harcamalarının tahsisi, dağılımı ve istikrar sağlaması önemlidir. Vergi ahlakının yüksek olması için bu dağıtımın adalet ve ölçü bakımından en iyi bir şekilde olması gerekir¹⁴⁸.

Demir'in 2007-2008 döneminde Ege bölgesinde 6 ilde 640 mükellefle yapmış olduğu çalışmaya göre; "ülkemizde kamu harcamalarında savurganlık yapılmaktadır" cümlesine mükelleflerin %55,9'u kesinlikle katılıyorum, %32,2'si katılıyorum, %5,8 ne katılıyorum ne de katılmıyorum, %2,8 katılmıyorum ve %3,3 kesinlikle katılmıyorum demiştir. "Ödediğim verginin nerelere harcandığını bilmem benim için çok önemlidir" cümlesine %71,1 kesinlikle katılıyorum, %23,6 katılıyorum denilmiş, çok az mükellefte bu görüşe katılmadığını belirtmiştir. %1,4 katılmıyorum ve %1,4 kesinlikle katılmıyorum diye görüş belirtmişlerdir. Demir'in çalışmasında kamu harcamalarının algılanma düzeyi ve vergi ahlakı incelendiğinde en yüksek vergi ahlakına sahip kişilerin, kamu harcamaları bakımından en fazla duyarlılık gösteren kişiler olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre ülkedeki vergi ahlakının yüksek olabilmesi için kamu harcamalarının etkin ve bireylerin tercihlerine göre yapılması gerekmektedir¹⁴⁹.

2.3.1.6 Vergi Kapasitesi

Vergi kapasitesi; devlet tarafından alınan vergi tutarını belirleyen unsurların ortaya koyduğu ve toplanan vergilerin daha fazla ötesine geçemeyeceği kuramsal sınırdır. Vergileme kapasitesi ülkeden ülkeye göre farklılık göstermekte ve iktisadi, siyasi ve toplumsal koşullara göre değişebilmektedir. Vergileme kapasitesini belirleyen unsurlar, ülkenin kişi başına düşen gelir düzeyi, gelir dağılımı, ekonominin parasallaşma kapasitesi vb. olarak sıralayabiliriz¹⁵⁰.

Mükellefler vergilendirilirken vergi kapasitesinin aşılması durumunda vergi ahlâkı azalacaktır. Vergi kapasitesi aşılmadan mükelleflerin vergilendirilmesi gerekir.

¹⁴⁸ Benno Torgler and Christoph A. Schaltegger, "Tax Morale and Fiscal Policy", **CREMA Working Paper**, Basel, No.2005-30, ss.3-4.

¹⁴⁹ Demir, s.171.

¹⁵⁰ Özhan Uluatam, **Kamu Maliyesi**, 5. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi, 1997, s.319.

Vergi kapasitesinin aşılması özellikle en alt gelir grubunda bulunan mükellefleri etkileyecektir çünkü bu gruptan alınan verginin kapasiteyi aşması durumunda mükelleflerin zorunlu ihtiyaçlarını azaltacak veya sınırlama yoluna gidecektir. Böylece vergileme hakkındaki adaletsizlik algısı toplumda yaşayan diğer kişileri olumsuz bir şekilde etkileyecek ve toplam vergi ahlâkı üzerinde negatif bir baskı oluşturacaktır¹⁵¹.

2.3.1.7 Vergi Sistemi

Her ülkenin kendi sosyal, siyasal ve ekonomik yapısını yansıtan bir vergi sistemi vardır. Ülkelerin vergi sistemleri zamana göre değişebildiği gibi, ülkelerin gelişmiş ve az gelişmiş olma durumuna göre de değişiklik gösterir. Az gelişmiş ülkelerin vergi sisteminin en belirgin özelliği kamu gelirlerinin GSMH içindeki payının düşük olmasıdır. Bunun yanında vergi sistemi özellikle dolaylı vergilerden oluşmakta, tüketim vergileri ağırlıkta olmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin vergi sisteminin bir diğer özelliği de vergi idaresinin zayıflığıdır. Gelişmiş ülkelerde ise bu özelliklerin tersi görülmektedir; milli gelir ve fert başına düşen milli oranı yüksektir, vergi sistemine bakıldığında vergilerin büyük kısmını dolaysız vergilerin oluşturduğu görülmektedir ve vergi idaresi etkilidir¹⁵².

İyi bir vergi sisteminde bulunması gereken özellikler¹⁵³;

- İktisadi Etkinlik: Vergi sistemi tasarruf ve çalışma şevkini kırmamalı, iktisadi davranışları saptırmamalıdır.
- Vergi Yönetiminde Basitlik: Vergi sisteminin kolay ve anlaşılır olması ve aynı zamanda yönetiminin de basit olması gerekir.
- Esneklik: Değişen ekonomik koşullara kolayca ayak uyduracak bir yapıda olmalıdır.
- Siyasal Sorumluluk: Siyasal sistemde vergilerin bireylerin tercihlerini yansıtması ve kimin ne kadar vergi ödediği açıkça belli olmalıdır.
- Adalet: Vergi sistemi herkese karşı adil olmalıdır.

¹⁵¹ Demir, s. 73.

¹⁵² Eker, ss.207-210.

¹⁵³ Joseph E. Stiglitz, **Kamu Kesimi Ekonomisi**, Ömer Faruk Batrel (çev.), İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayın No: 549, 1994, s.479.

Ülkedeki vergi yapısının bilinmesi; vergi gelirlerinin incelenmesi ve doğru analiz yapılması açısından oldukça önemlidir; çünkü vergi yapısı ve sistemin işleyişi ülkenin ekonomik, sosyal, siyasi ve ahlaki yapısının bir yansımasıdır¹⁵⁴.

Vergi sistemi ve vergi ahlakı arasındaki ilişkiye baktığımızda ise ülkedeki, vergi sisteminin karmaşıklığı, vergi yasalarının sık sık değişmesi, vergilerin sayısal olarak çok olması mükellef üzerinde olumsuz bir baskı oluşturarak vergi ahlakını negatif etkileyecektir¹⁵⁵.

Muter, Sakınç ve Çelebi'nin Manisa ilinde vergi mükellefleri üzerinde yaptığı bir anket çalışmasına göre; mükelleflere vergi sistemine ilişkin düşüncelerini öğrenmek amacıyla iki soru yöneltilmiştir; ilk soruda “Vergi kaçakçılığının önlenmesi için öncelikle hangi tedbirler alınabilir?” diye sorulmuş mükelleflerin %26,5'i denetim sıklığı ve eğitim, %6,5 adil vergi sistemi, %5,3 vergi cezalarının yükseltilmesi, %1,7 götürü vergilemenin kaldırılması, %1,3 ticaretten süreli men, %0,9 götürü usulün yaygınlaştırılması, %0,6 vergi mükelleflerinin, ödediği verginin yerinde harcanıldığına inandırılması, %0,6 teşhir, %0,6 vergi oranlarının düşürülmesi, %56'sı ise cevap vermemiştir. İkinci soru ise “vergi sistemindeki uygulamalarda en çok şikâyetçi olduğunuz hususlar?” sorusuna %19,6'sı adaletsiz vergi sistemi, %18,5 peşin vergi, %7,1 vergi kanunlarının sık değişmesi, %5,5 bürokrasi, %3,6 vergi oranlarının yüksek olması, %2,8 götürü vergilendirme, %2,0 hayat standardı esas, %1,6 mükellefe ön yargılı bakılması, %0,1 ortalama kar haddinin yüksek olması ve %39,2'si de cevap vermemiştir¹⁵⁶.

2.3.1.8 Vergi Denetimi, Vergi Cezaları ve Vergi Afları

Devlet; mükelleflerin vergilerini ödemeleri, vergi kayıp ve kaçakçılığı engellemek ve vergileme açısından gerçek ödeme gücüne ulaşabilmek için vergi denetiminde bulunur. Etkin bir vergi denetimi mükelleflerin vergi kaçırmasını engelleyerek mükelleflerin vergilemede adalet hakkında olumlu düşünmesini sağlar. Vergilemede adaletin olduğuna inanan mükellefin davranışları da buna bağlı olarak değişir. Buna ek olarak vergi denetimi mükellefler üzerinde korku ve baskı oluşturduğu

¹⁵⁴ Hakan Yılmaz, “Türkiye’de Vergi Yapısı ve 1980’den Sonra Sektörel Vergi Yüklerinin Gelişimi”, (DPT Uzmanlık Tezi, Ankara: DPT Yayın No:230, 1996), s.14.

¹⁵⁵ Demir, ss.83-85.

¹⁵⁶ Naci B. Mutur, Süreyya Sakınç ve A. Kemal Çelebi, **Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması: Manisa İli Vergi Mükellefleri Üzerine Bir Anket Çalışması**, Manisa, 1993, ss.20-21.

için mükelleflerin vergi kaçırmaları azalacaktır. Mükellefler vergi kaçırma davranışına yöneldiklerinde bununla ilgili fayda-maliyet analizi yaparlar. Mükellefler vergi kaçırma sonrası sağlayacağı faydayı ve yakalanmaları durumunda ödeyecekleri cezayı hesaplayarak bir fayda-maliyet analizi yaparak tercihini belirler¹⁵⁷.

Daha önce de ifade edildiği gibi vergi kaçakçılığı azaldıkça vergi ahlakı artacaktır. Vergi denetiminin yüksek olması vergi kaçırmayı engelleyecek, vergi ahlakını artıracaktır. Vergi cezaları ise mükellefin alacağı karara göre caydırıcı olmaktadır. Genellikle vergi cezalarının yüksek olması durumunda mükellefler vergi kaçırmayacak, bu da vergi ahlakını artıracaktır.

Torgler'in 1999 yılında İsviçre'de, 26 eyalette 16-75 yaş arası Alman, Fransız ve İtalyan vatandaşlar üzerinde yapmış olduğu ampirik çalışmaya göre; vergi denetimleri ile vergi ahlâkı arasında güçlü bir korelasyon bulunmuştur. Çalışmada; Sayıştay denetiminin yüksek olması vergi ahlâkını önemli bir şekilde pozitif yönde etkilediği, denetim arttıkça vergi ahlâkının arttığı, denetim azaldıkça vergi ahlâkının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır¹⁵⁸.

Murphy'in 2002 yılında Avustralya'da, 24-81 yaş arasındaki 2292 vergi mükellefi üzerinde yapmış olduğu çalışmaya göre; vergi denetimlerinin, vergi cezalarının ve yasal düzenlemelerin vergi uyumunu artırdığı gözlenmiştir. Bu da vergi ahlâkı üzerinde pozitif bir etki oluşturmaktadır¹⁵⁹.

Torgler ve Schaltegger'in Kosta Rika ve İsviçre'de vergi afları üzerine yapmış oldukları çalışmanın sonucuna göre; vergi afları ile vergiye gönüllü uyumu arasında negatif yönlü ilişki vardır. Vergi aflarının artması vergisini ödeyen mükellefi cezalandırdığı için vergiye gönüllü uyumu azaltmakta bu da vergi ahlâkını olumsuz etkilemektedir. Devlet tarafından sık sık vergi aflarının çıkarılması mükellefte vergi affi beklentisi oluşturmakta, eğer devlet bu beklentiyi karşılamazsa ya da sözünde durmayıp

¹⁵⁷ Coşkun Can Aktan ve Hilmi Çoban, "Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler", Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural (Ed.), **Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi** içinde (137-158), Birinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2006, s.146.

¹⁵⁸ Benno Torgler, "A Knight Without a Sword or a Toothless Tiger? The Effect of Audit Courts On Tax Morale In Switzerland", **Journal of Institutional and Theoretical Economics JITE**, Vol: 161, ss.735-760.

¹⁵⁹ Kristina Murphy, "Regulating More Effectively: The Relationship Between Procedural Justice, Legitimacy and Tax Non- Compliance", **Journal of Law and Society**, Vol.32, No.4, (December, 2005), s.569-585.

af çıkarmazsa mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu azaltmakta bu da vergi ahlâkını olumsuz yönde etkilemektedir¹⁶⁰.

2.3.1.9 Vergi İdaresinin Etkinliği

Mükellef ile vergi idaresi arasındaki ilişki, vergi idaresinin etkin bir şekilde kullanılması vergi ahlâkı açısından önemlidir. Mükellefler vergileme ile ilgili görevlerini yerine getirirken her aşamada vergi idaresi ile karşı karşıya gelirler. Bu sebeple mükelleflerin vergi idaresi ile olan ilişkileri en az ödedikleri vergi kadar önemlidir. Vergi idaresinin mükellef psikolojisi açısından başarılı uygulamaları vergiye karşı dirençleri azaltacaktır. Vergiye karşı dirençlerin azalması ise vergi ahlâkını artıracaktır¹⁶¹.

Etkin bir vergi yönetiminin özellikleri ise aşağıda belirtilmiştir¹⁶²;

- İşlemleri hızlı bir şekilde yürütmeli
- Tarafsızlık hâkim olmalı
- Güven vermeli
- Vergi toplama düşük maliyetle gerçekleşmeli
- Niceliksel yetersizlik (personel sayısı vb.) olmamalı
- Niteliksel yetersizlik (niteliksel özellikler vb.) olmamalıdır.

Demir'in Ege Bölgesinde 640 gelir vergisi mükellefi ile yaptığı anket çalışmasında da "Genellikle vergi idaresinin bana karşı davranışları olumludur" cümlesine mükelleflerin %11,6 sı kesinlikle katılıyorum, %33,1'i katılıyorum, %33,1'i ne katılıyorum ne katılmıyorum, %16,7 'si katılmıyorum, %7,3'ü kesinlikle katılmıyorum demişlerdir. Vergi idaresinin uygulamalarından memnun olanların büyük bir çoğunluğu vergi ahlâkı yüksek olan mükelleflerdir¹⁶³.

Çetin ve Gökbnar'ın Manisa'da Vergi Dairesi Başkanlığında 98 personeli ile yapmış olduğu anket çalışmasının sonuçlarına göre; Mükelleflerin hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması sonucunda devlete olan güvenlerinde azalma meydana

¹⁶⁰ Benno Torgler and Christoph Schaltegger , "Tax Amnesty and Political Participation", **Public Finance Review**, Vol.33, No.3, s.431.

¹⁶¹ Şenyüz, s.48.

¹⁶² Şenyüz, s.49.

¹⁶³ Demir, s.176.

gelmekte ve vergiyle ilgili görevlerini yerine eksik getirmektedirler. Bu da vergiye gönüllü uyumu azaltmakta ve vergi ahlâkını olumsuz etkilemektedir¹⁶⁴.

2.3.1.10 Muhasebe Meslek Mensuplarının Etkisi

Muhasebe meslek mensupları olarak; Serbest Muhasebeciler, Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler, Yeminli Mali Müşavirler ve işletme içerisinde çalışan Muhasebecilerdir. Vergi idaresi ile mükellef arasında köprü görevi gören muhasebe meslek mensuplarının vergilemedeki önemi çok büyüktür. Vergileme çoğunlukla mükelleflerin beyanına göre yapılmakta, burada da muhasebe meslek mensuplarına önemli görevler düşmektedir. Muhasebe meslek mensupları vergi ahlâkını pozitif yönde etkilediği gibi, negatif yönde de etkileyebilmektedir. Muhasebe meslek mensupları vergi kanunlarındaki karmaşıklık nedeniyle mükelleflerin vergi kanunlarını daha iyi anlamasını sağlaması, vergi yasalarını ve düzenlemelerini daha iyi uygulayarak toplumun vergi ahlâkına pozitif etki yapmaktadır. Meslek mensuplarının, mükelleflerin vergi yasalarındaki karışıklık ve belirsizlik durumundaki avantajdan yararlanmaları ise (vergiden kaçınmaları gibi) vergi ahlâkına negatif etkisini oluşturmaktadır¹⁶⁵.

Daştan'ın Doğu Karadeniz Bölgesi (Trabzon, Ordu, Rize, Giresun, Gümüşhane ve Artvin) illerinde faaliyette bulunan 144 muhasebe meslek mensubuyla yapmış olduğu anket çalışmasına göre; “Muhasebe eğitiminde vergi kayıp ve kaçakları ile mücadeleye yönelik eğitim verilmesine ilişkin yaklaşımları %90'ı düşünmektedir. Bu düşüncede olanların %36'sı vergi ahlâkı konusunda, %26'sı vergi hukuku, %17'si muhasebe ahlâkı, %12'si muhasebe denetimi, %9'u ise genel muhasebe üzerine bu eğitimin yapılmasını düşünmektedir¹⁶⁶.

2.3.1.11 Diğer Mükelleflerin ve Yakın Çevrenin Etkisi

Vergi ahlâkının oluşmasında bireyin çevresindeki mükelleflerin ve yakın çevrenin etkisi büyüktür. İnsan sosyal bir varlıktır, çevresi ile sürekli etkileşim

¹⁶⁴ Güneş Çetin ve Ramazan Gökbunar, “Mükellef Haklarına Vergi İdaresi Çalışanlarının Bakışı”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt.17, Sayı.1, (2010), s.42.

¹⁶⁵ Demir, s.92-94.

¹⁶⁶ Abdülkerim Daştan, “Muhasebe Meslek Mensuplarının Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesindeki Rolü: Doğu Karadeniz Bölgesine Yönelik Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt.25, Sayı.2, (2011), s.202.

halindedir. Çevresindeki mükelleflerle kendisini mukayese edecektir. Ekonomik olarak aynı miktarda gelir elde edip de vergilemede çevresindekilere göre daha fazla vergi ödeyen bireyin vergiye karşı içsel motivasyonu azalacak, birey de vergi kaçırmayı düşünecektir. Bireyin vergi ahlâksızlığı sayılan bir davranış sergilemesi yakın çevresindekiler tarafından öğrenildiğinde bireye karşı güvenlerinin azalacağını hissettiriyorsa ve bundan utanç duyuyorsa birey üzerinde vergi ahlâkı bakımından pozitif bir baskı oluşturacaktır¹⁶⁷.

Saruç ve Sağbaş'ın 477 mükellef üzerinde vergi etiği ile ilgili yapmış oldukları anket çalışmasına göre; “Eğer vergi kaçırdığım açığa çıkıp yakın çevrem tarafından bilinseydi utancımın onların yüzüne zor bakardım” ifadesine % 23’ü kesinlikle katılıyorum, % 27’si katılıyorum,% 14’ü kararsızım, % 25’i katılmıyorum, % 11’i kesinlikle katılmıyorum demiştir. Yine aynı çalışmada “Vergi kaçıran birinin genel olarak toplumda ayıplandığını düşünüyorum” ifadesine %11’i kesinlikle katılıyorum, % 22’si katılıyorum, % 13’ü kararsızım, % 41’i katılmıyorum, % 13’ü kesinlikle katılmıyorum demiştir¹⁶⁸.

2.3.2 VERGİ AHLAKININ SOSYAL BELİRLEYENLERİ

Vergi ahlâkının sosyal belirleyenleri; devlete bağlılık, güven ve vatandaşlık bilinci, siyasi iktidarın kabulü, dini inançlar, demokrasi ve kültürel yapı belirlemektedir.

2.3.2.1 Devlete Bağlılık, Güven ve Vatandaşlık Bilinci

Mükelleflerin devlet hakkındaki düşünceleri, devlete güvenmeleri, vatandaşlık bilinçleri vergileme açısından oldukça önemlidir. Mükellefler kamu harcamalarından yeterince faydalanmadığını düşündüklerinde ya da kamu harcamalarında israf yapıldığı düşüncesine kapıldıklarında devlete olan bağlılıkları azalmaktadır. Devlete bağlılığı zayıflayan ve güvenmeyen mükellefler vergilerini gönüllü ödemeyecek ve vergiden kaçınma yollarına yönelecektir. Devlete güvenmeyen ve vatandaşlık bilinci gelişmeyen

¹⁶⁷ Demir, s.99-100.

¹⁶⁸ Saruç ve Sağbaş, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, s.84.

mükellef vergisini tam ödemeyip vergiden kaçındığında ise; devlet gelirlerinde azalma meydana gelecektir¹⁶⁹.

Torgler ve Schneider'in Avusturya'da 1990-1999 yılları arasında yapmış olduğu çalışmaya göre; Avusturya'da vatandaşların devlete olan güveni tespit edilmeye çalışılmış, mükellefler devlete güvendikleri zaman vergilerini gönüllü ödeyecek ve vergileme ile ilgili kurallara uyacaklardır. Bu durum ülkedeki sosyal sermaye ortamına pozitif katkı yapacaktır. Böylece bu katkı da vergi ahlâkını artıracaktır¹⁷⁰.

2.3.2.2 Siyasi İktidarın Kabulü

Mükelleflerin ülkedeki siyasi iktidarı desteklemesi de vergi ahlâkı üzerinde etkili bir faktördür. Vergileme ile ilgili düzenlemeleri, yükümlülükleri siyasi iktidarların aldıkları kararlar oluşturmaktadır. Bazı mükellefler bu düzenlemeleri olumlu bazıları ise olumsuz karşılamaktadır. Siyasi iktidarı destekleyen mükellefler alınan kararları olumlu karşılamakta ve savunma çabasına girmektedir, desteklemeyen mükellefler ise genellikle siyasi iktidarın kendisini temsil etmediği düşüncesiyle alınan kararları olumsuz karşılamakta ve eleştirme çabasına girmektedirler¹⁷¹.

Demir'in Ege Bölgesinde 640 gelir vergisi mükellefi ile yaptığı anket çalışmasında siyasi iktidar ve vergi ahlâkı arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla mükelleflere iki soru yöneltilmiştir. "Hükümeti seviyorsam vergimi daha gönüllü bir şekilde öderim" ve "Hükümetlerin icraatları vergiye karşı tutumumu etkiler" birinci ve ikinci soruda mükelleflerin yaklaşık % 60'ı katılıyor ve kesinlikle katılıyor cevabını vermiştir, her iki soruya da yaklaşık mükelleflerin % 20'si ne katılıyor ne katılmıyorum demiş, % 5'lik bir oranda katılmadığını belirtmiştir. Siyasi iktidarı kabul edenlerin vergi ahlâkı yüksek çıkmıştır¹⁷².

¹⁶⁹ Şenyüz, s.37-38.

¹⁷⁰ Benno Torgler and Friedrich Schneider, "Attitudes Towards Paying Taxes In Austria: An Empirical Analysis", *Empirica Journal*, Vol.32, No.2, (June 2005), s.238-239.

¹⁷¹ Şenyüz, s.39.

¹⁷² Demir, s.165-166.

2.3.2.3 Dini İnançlar ve Gelenekler

Dini inançlar ve geleneklerin de vergi ahlâkı üzerinde etkisi büyüktür. Dini inançlarına bağlı olan ve özen gösteren mükellefler dini kurallara göre alınacak vergilere itibar edecek, vergileri dinin bir ödevi olarak kabul ettiğinden vergisini gönüllü bir şekilde ödemeye özen gösterecektir¹⁷³.

Dini inançlarını yaşamaya özen gösteren inançları kuvvetli olan bireylerin referans aldıkları kutsal kitaplardaki emir ve yasaklara daha hassas ve duyarlı davranmaktadırlar. Örneğin zekât İslam dini açısından Müslümanlığın beş şartından biri kabul edilmekte ve zekâtın ödenmesi her Müslüman için temel bir görev sayılmaktadır; ancak günümüzde medeni toplumlarda tamamen dini referans alan bir vergi sistemi olmamaktadır. Mükelleflerin; verginin kutsallığına ve bu kutsallığın ihmal edilmesinin din açısından hoş görülmemesi nedeniyle vergiyi ödeme üzerindeki kararları üzerinde etkili olmaktadır¹⁷⁴.

Mohdali'nin Malezya'da 300 mükellef üzerinde yapmış olduğu çalışmaya göre din ile vergi ahlâkı arasındaki ilişkinin önemli olduğunu, dini inançları olan mükelleflerin vergilerini gönüllü bir şekilde ödedikleri, vergi ahlâk skorlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir¹⁷⁵.

Torgler'in 1995 ve 1997 World Values Survey verilerini temel alarak 32 ülke içinde Katolik, Ortodoks, Protestan, Hindu, Budist, Yahudilik ve İslam dini üzerinde yapmış olduğu çalışmaya göre; din ile vergi ahlâkı arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmaya göre Katolik, Hindu ve Budistlerin vergi ahlâkı yüksek, Ortodoks ve Protestanların vergi ahlâkı düşük çıkmış, Yahudi ve Müslümanların çalışmadaki vatandaşların sayıları az olması nedeniyle karşılaştırma yapılmamıştır. İbadethanelerde ve dini organizasyonlarda aktif görev alanların vergi ahlâk skoru görev

¹⁷³ Şenyüz, s.48.

¹⁷⁴ Aktan ve Çoban, s.151.

¹⁷⁵ Raihana Mohdali, "The Effects of Religiosity and Taxpayers Perceptions Towards Government on Voluntary Tax Compliance" 2011, Curtin University

http://sydney.edu.au/law/parsons/ATTA/docs_pdfs/conference_papers/Mohdali.pdf (3 June 2013)

almayanlara göre daha yüksek çıkmış, dini inancı olan kişilerin olmayan kişilere göre vergi ahlâk skoru daha yüksek olduğu tespit edilmiştir¹⁷⁶.

2.3.2.4 Kültürel Yapı

Toplumların kültürel yapısı da vergi ahlâkını etkileyen faktörlerdir. Her toplumun vergi hakkındaki algıları farklıdır. Toplumların gelişmişlik düzeyleri ve kültürel yapıları ile vergileme arasında önemli bir bağ vardır. Toplumdan topluma farklılık gösteren vergileme zihniyeti ülkelerin kullandıkları dile de yansımıştır. Örneğin; tüm Latin ulusları her resmi merciye özellikle vergi daire ve memurlarına kuşku ile bakarlar ve vergiye rahatsız edici bir yük anlamına gelen Fransızca: impot, İtalyanca: imposta, İspanyolca: impuesto kelimesini kullanırlar, Anglo-Sakson ve İskandinav ülkeleri ise vergi konusunda bilinçli oldukları için dillerinde vergiyi görev ve yardım anlamına gelen İngilizce: tax, duty, Almanca: abgabe, steuer, İsveççe: skat olarak kullanmaktadırlar¹⁷⁷.

Torgler ve Schneider'in 2004 yılında Avrupa ülkelerinde yapmış oldukları çalışmaya göre; özellikle İsviçre, Belçika ve İspanya'da kültür ve kurumsallaşmanın vergi ahlâkı ile ilişkisi araştırılmış ve kültürün ahlâkla arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir¹⁷⁸.

Alm ve Torgler'in 1990 ve 2000 yılları arasında Amerika ve 14 Avrupa ülkesinde yapmış olduğu çalışmaya göre vergi ahlâkı ile kültür arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuş, Kuzey Avrupa ülkelerinde vergi ahlâkının güney Avrupa ülkelerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada en yüksek vergi ahlâkı olan ülkeler sırasıyla Amerika, Avusturya ve İsviçre'dir¹⁷⁹.

¹⁷⁶ Benno Torgler, "The Importance of Faith: Tax Morale and Religiosity", **CREMA Working Paper**, No.2003-08, Basel ,(December 2003) , ss.14-15.

¹⁷⁷ User, **Vergilemenin Sosyal Psikolojik Sınırı**, ss.18-21.

¹⁷⁸ Benno Torgler ve Friedrich Schneider, "Does Culture Influence Tax Morale? Evidence From Different European Countries", **CREMA Working Paper**, No.2004-17, Basel, 2004, s.1.

¹⁷⁹ James Alm and Benno Torgler "Culture Differences and Tax Morale In The United States and In Europe", **Journal of Economic Psychology**, Vol.27, (2006), s.242.

2.3.2.5 Demokrasi

”Halkın egemenliği temelinde dayanan bir yönetim biçimidir”¹⁸⁰ şeklinde tanımlanan demokrasi vergi ahlâkını belirleyen etkenlerden biridir. Demokratik ülkelerde vergi ahlâkının da arttığı gözlenmiştir.

Torgler’in 1998 yılında İsviçre’de International Social Survey Programme (ISSP) kullanarak yapmış olduğu çalışmaya göre; vergi ahlâkı ile demokrasi arasında pozitif bir ilişki bulunmuş, demokrasi düzeyi artıkça vergi ahlâkı da artmıştır. Mükelleflerin demokrasi yoluyla seçimlere katılması, politikai kararların alınmasında söz sahibi olmaları vergiye gönüllü uyumu artırmış ve bunun sonucunda da vergi ahlâkı artmıştır¹⁸¹.

Ayrıca Torgler, Schneider ve Schaltegger’in İsviçre’de World Values Survey and International Social Survey Programme kullanarak yapmış oldukları bir başka çalışmada da demokrasi ile vergi ahlâkı arasındaki ilişki araştırılmış ve doğrudan demokrasinin vergi ahlâkını büyük ölçüde etkilediği ortaya çıkmıştır¹⁸².

2.3.3 VERGİ AHLAKININ DEMOGRAFİK BELİRLEYENLERİ

Vergi ahlâkının demografik belirleyenleri; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum ve mesleki durum şeklinde sıralanabilir.

2.3.3.1 Yaş

Vergi ahlâkını belirleyen demografik faktörlerden biri de yaştır. Yaşın mükelleflerin vergileme karşısındaki tutumlarında etkisi büyüktür. Yaşlı mükelleflerin genç mükelleflere göre vergi ahlâkı daha yüksektir; çünkü genç yaştaki mükellefler gelirlerinin büyük bir kısmını tüketmek ya da tüketime yönelik tasarruflara ayırmak zorundadırlar. Aynı zamanda genç yaşlarda mükelleflerin gelirleri daha düşüktür. Genç

¹⁸⁰ **Güncel Türkçe Sözlük**, “Demokrasi”, Ankara, 2004, <http://www.tdk.gov.tr> (12.06.2013).

¹⁸¹ Benno Torgler, “Tax Morale and Direct Democracy”, **European Journal of Political Economy**, Vol.21, (2005), s.526.

¹⁸² Benno Torgler, Friedrich Schneider and Christoph A. Schaltegger, “With or Against the People? The Impact of a Bottom-Up Approach on Tax Morale and the Shadow Economy”, **CREMA Working Paper Series**, No.2007-04, Basel, s.15.

mükellefler daha yüksek hayat standartlarına ulaşmak istedikleri için devletin vergi taleplerine karşı vergi ödemek istememektedir. Yaşlı mükellefler ise gençlere göre gelirleri daha yüksek ve hayat standartlarını yükseltme konusunda ısrarlı olmadıkları için vergiye karşı olumsuz tepkileri gençlere kıyasla daha azdır¹⁸³.

Torgler ve Valev'in World Values Survey Wave III verilerini kullanarak, 50 ülkede 1000' den fazla mükellef üzerinde yapmış oldukları yaş ile yolsuzluk ilişkisini araştıran çalışmaya göre; yaş ile yolsuzluk arasında ilişki bulunmuş, en düşük vergi ahlâkının 30 yaş altı grupta olduğu gözlenmiştir. Yaş arttıkça mükelleflerin yapmış oldukları yolsuzluklar genç mükelleflere göre azalmaktadır¹⁸⁴.

2.3.3.2 Cinsiyet

Cinsiyet faktörü de vergi ahlâkını belirleyen etkenlerden biridir. Yapılan pek çok araştırma da genel olarak kadınların vergi ahlâkı erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur. Sosyal psikologların iddiasına göre topluma bağımlılık düzeyi azaldıkça vergi ahlâkı artmaktadır. Geleneksel kadınlar erkeklere göre daha az bağımsızdırlar ve kadınlar daha az risk almayı tercih ettikleri için vergi ahlâkları daha yüksek çıkmaktadır¹⁸⁵.

McGee ve Cohn'un 2004 yılında The Human Values and Belief Survey verilerini kullanarak 81 farklı milletten 200,000 insanla yapmış oldukları çalışmaya göre; Kadınların vergi ahlâkı erkeklere göre daha yüksek çıkmış, kadınlar erkeklere göre daha az vergi kaçırmaktadır¹⁸⁶.

Demir'in 2008 yılında Ege Bölgesi'nde 640 mükellefle yapmış olduğu çalışmaya göre; cinsiyet ile vergi ahlâkı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş, kadınların vergi ahlâkı erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır¹⁸⁷.

¹⁸³ Şenyüz, s.47.

¹⁸⁴ Benno Torgler and Neven T.Valev, "Corruption and Age", **CREMA Working Paper Series**, No.2004-24, Basel, s.11.

¹⁸⁵ Torgler, "Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance", 52.

¹⁸⁶ Robert W. McGee and Gordon Cohn, "Jewish Perspectives On The Ethics Of Tax Evasion", **Andreas School of Business Working Paper Series**, No.33161, USA, (September, 2006), ss.34-37.

¹⁸⁷ Demir, s.153-154.

2.3.3.3 Eğitim

Vergi ahlakını etkileyen bir diğer faktör de eğitimidir. Eğitimin vergi ahlakı üzerinde olumlu ve olumsuz etkisi vardır. Eğitimli bireyler vergi kanunları ve mali konular üzerinde bilgi sahibidir, vergi gelirleri, kamu harcamaları hakkında daha fazla bilgiye sahip oldukları için bireylerin vergiye uyumları pozitiftir. Öte yandan yüksek eğitimli bireyler vergiden kaçınma yollarını iyi bildikleri için yasadan kaynaklanan boşluklardan yararlanabilecektir böylece devletin gelirlerinde azalma meydana gelecektir bu da eğitimin olumsuz etkisidir¹⁸⁸.

OECD'nin World Value Survey verilerini kullanarak dünyadaki ülkelerde vergi ahlakıyla ilgili yapmış olduğu çalışmaya göre; vergi ahlakını eğitim, yaş, devlete güven, cinsiyet, dini inanç gibi faktörlerin etkilediğini tespit edilmiş, bu faktörler içinden de en etkilisi demokrasi ve en etkisiz faktör de eğitim olarak tespit edilmiştir. Vergi ahlakını en az etkileyen faktör olan eğitimde ise bir karşılaştırma yapıldığında eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin düşük olan bireylere göre vergi ahlakları daha yüksek çıkmıştır¹⁸⁹.

2.3.3.4 Meslek

Mükelleflerin meslek durumu da vergi ahlakını belirleyen faktörlerden biridir. Meslek çeşitlerine göre mükelleflerin hissettikleri vergi yükleri (objektif ya da subjektif) değişebilmekte, mesleklere göre farklı istisna, muafiyet ve vergi matrahında indirim uygulanacaktır. Böylece her mükellefin hissettiği vergi baskısı farklı olmaktadır. Bazı mesleklerin gelirlerini artırma imkânları varken (ticari kazanç ve serbest meslek kazancı elde edenler) bazı mesleklerin ise (ücretli çalışan) gelirlerini artırıcı etkisi yoktur. Bu da vergi ahlakını etkilemektedir. Mesleklerde ödenen verginin dolaylı ya da dolaysız vergi olması vergi ahlakını etkilemektedir. Dolaylı vergilerin subjektif vergi yükü dolaysız vergilere göre daha düşüktür. Vergi yükünün büyük kısmı dolaylı vergilerden oluşan mükellefin vergiyi hissetme derecesi düşük olduğundan vergi ahlakı yüksek çıkabilir, aynı şekilde ücretli çalışan mükelleflerin vergileri maaşlarından

¹⁸⁸ Torgler and Schaltegger, "Tax Morale and Fiscal Policy", s.13.

¹⁸⁹ Christian Daude, Hamlet Gutierrez and Angel Melquizo, "What Drives Tax Morale", **OECD Development Centre Working Paper**, No.315, (November, 2012), s.21.

direkt kesildiği için vergi yükünü az hissetmektedirler ve vergi ahlaklarının yüksek çıkması beklenmektedir. Yapılan araştırmalara göre bayanların vergi ahlakı erkeklere göre daha yüksek çıkmaktadır eğer bir meslek grubunda bayanlar çalışması erkeklere göre çoğunlukta ise vergi ahlakı yüksek çıkabilir¹⁹⁰.

2.3.3.5 Medeni Hal

Vergi ahlâkını etkileyen bir diğer faktör de bireylerin medeni durumudur; ancak sadece medeni duruma bakılarak vergi ahlâkını değerlendirmek güç olacaktır. Ülkedeki vergi sistemi vb. diğer faktörlerle birlikte değerlendirilmesi daha doğru olur. Aynı zamanda ülkeden ülkeye göre de medeni duruma göre vergi ahlakı değişebilmektedir. Genel olarak bakıldığında ise evli mükelleflerin bekârlara göre vergi ahlâkları daha yüksektir¹⁹¹.

Torgler'in 2004 ve 2007 yılları arasında Avrupa Birliği'ne katılan 10 Doğu Avrupa (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya) ülkesinde yapmış olduğu çalışmaya göre; evli bireylerin vergi ahlâkı bekâr bireylere göre daha yüksek çıkmıştır¹⁹².

Demir'in 2008 yılında Ege Bölgesi'nde 640 mükellefle yapmış olduğu çalışmaya göre; evli bireylerin vergi ahlâkı bekâr bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Bunun sebebi olarak bekârların gelecek ve evlilik kaygılarından dolayı vergi kaçırmaya daha meyilli olduğu söylenebilir¹⁹³.

¹⁹⁰ Demir, s.126-128.

¹⁹¹ Torgler, "**Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance**", s.56.

¹⁹² Benno Torgler, "Tax Morale, Eastern Europe and European Enlargement", **Policy Research Working Paper**, No.5911, (December, 2011), s.28.

¹⁹³ Demir, s.155-156.

3. Vergi Ahlâkı ve Belirleyen Faktörlerin Analizi: Kadıköy İlçesi Örneği

Çalışmanın bu bölümünde Kadıköy ilçesinde mükelleflerin vergi ahlâkı tespit edilmeye çalışılmış ve vergi ahlâkını belirleyen faktörler de anket yöntemi uygulanarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

3.1 Araştırmanın Amacı

Vergi; geçmişten günümüze kadar kamu giderlerini karşılamak için bireylerden toplanan devletin en önemli gelir kaynağıdır. Bir ülkede vergi kaçakçılığının ve kayıt dışı ekonominin artması devletin en önemli gelirinin azalmasına neden olmaktadır. Kayıt dışılık ve vergi kaçakçılığının azalması ise o ülkedeki bireylerin vergi ahlakının yükseltilmesiyle gerçekleşebilir. Vergilerin devlet açısından çok önemli olduğu düşünüldüğünde vergi ahlakının araştırma konusu olması ve vergi ahlakını belirleyen faktörleri tespit etmek oldukça önemlidir.

Dünyada ve Türkiye’de vergi ahlakı ile ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında literatürde vergi ahlakı yeni olup son 50 yıldır araştırılmaya başlanmıştır. Türkiye’de ise bu konuda yapılmış çalışmalar oldukça azdır. Çalışmamızda Kadıköy ilçesinde anket çalışması yapılarak vergi ahlakı ölçülmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda demografik, sosyal ve ekonomik faktörlerin vergi ahlakını belirlemede Kadıköy’de ne kadar etkili olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.2 Araştırmanın Yöntemi

Vergi ahlâkı mükelleflerin vergilerini yasaya uygun ölçü ve zamanda ödemeleri konusundaki olumlu tutum, davranış, inanç ve değer yargıları olarak ifade edildiği için vergi ahlakını ve belirleyen faktörlerin tespiti için en uygun çalışma yöntemi ankettir.

Kadıköy ilçesinde vergi ahlakı ve belirleyen faktörlerin tespitine ilişkin yaptığımız anket çalışmasında yaklaşık 3000 kişi ile yüz yüze görüşülmüştür. Bunlardan birçoğu anketi cevaplandırmayı reddederek 690 kişi anketimize yanıt vermiş ve

bunların içinden de 60 tanesi eksik bilgi içerdiği ve doğru yanıtlanmadığı düşünülerek analiz edilmemiştir. Yüz yüze görüşülen anketlerden 630'u geçerli sayılmıştır.

Ankette kullanılan sorular hazırlanırken yerli ve yabancı literatür incelenerek hazırlanmıştır*. Ankette toplam 27 soru bulunmaktadır, soruların cevapların da ise sıralı (ordinal) ölçek türünden 5'li likert ölçeği (Tamamen Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Asla Katılmıyorum) kullanılmıştır. Ankette aynı sorunun farklı şekilde sorulmasıyla cevaplandırıcının anketi doğru bir şekilde yapıp yapmadığı tespit edilmeye çalışılmış güvenilir olmayan anketler analize tabi tutulmamıştır.

Anket formuna çalışmamın bilimsel amaçla yapıldığı ve cevaplandırıcının soruları yanıtlarken baskı altında kalmadan doğru cevaplar verebilmesi için isim soy isim istenmediği yazılmış ve anketler uygulanırken de özellikle isim soy isim istenmediği vurgulanarak söylenmiştir.

Araştırmada ankette kullanılan soruların birbiri ile soru bütünlüğü olup olmadığını anlamak, yanlış anlaşılan soruları tespit etmek ve ankette yer alan hataları tespit için 40 kişiye anket uygulayarak pilot bir araştırma yapılmış, araştırma sonucunda öneriler dikkate alınarak düzeltmeler yapılmış anketin sorularının yapılan güvenilirlik analizi sonucunda 0,87'lik yüksek güvenilirlik düzeyi çıktığı için aynı sorularla ankete devam edilmiştir.

Araştırmada verilerin değerlendirilmesinde SPSS 18,0 (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiştir.

3.3 Araştırmanın Sınırları

Çalışmamız Kadıköy ili içinde ikamet eden 15 yaş üstü bireylere uygulanmıştır. Çalışmanın sınırlarını belirleyen ana kütle ve örnek kütle aşağıda açıklanmıştır.

* Anket sorularının hazırlanmasında özellikle İhsan Cemil Demir'in "Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri: Ege Bölgesi Örneği" adlı doktora çalışmasından yararlanılmıştır.

3.3.1 Ana Kütle

Çalışmamızın ana kütleli Kadıköy’de ikamet eden ticari kazanç erbabı ve ücretli çalışan 15 yaş üstü bireylerdir.

Tablo 5

Kadıköy İlçesinde İşteki Durum ve Cinsiyete Göre İstihdam Edilen Nüfus

Cinsiyet	Bilinmeyen	Ücretli, Maaşlı ve Yevmiyeli	İşveren	Kendi Hesabına Çalışan	Aile İşçisi
Erkek	53	111.963	22.896	18.662	3.658
Kadın	9	64.117	3.455	1.667	1.979
Toplam	62	176.080	26.351	20.339	5.637

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/nufusapp/idari.zul?> (2 Kasım 2013)

Tabloyu incelediğimizde ücretli, maaşlı ve yevmiyeli çalışan sayısı toplamda 176.080’dir. Kendi hesabına çalışan sayısı toplamda 20.339, işveren 26.351’dir. Aile işçisi olarak çalışan sayısı ise 5.637’dir.

3.3.2 Örnek Kütle

Kadıköy’de ikamet eden tüm kişilere anket uygulamanın zamansal, mekânsal vb. birçok sebepten zor olması nedeniyle Kadıköy ilçesinde 630 kişiye anket uygulaması yapılarak parçadan bütüne ulaşılarak analiz yapılmıştır. Anket çalışmasında gelir durumları, cinsiyet, medeni hal gibi demografik özelliklerin de dengeli dağılımına özen gösterilmiştir. Anket çalışması; 243 Ticari kazanç erbabı ve 387 ücretli çalışanlardan oluşmaktadır.

Araştırmaların güvenilir ve geçerli olması için belirli sayıda olması gereken ana kütle-örneklem oranlarına dikkat etmek gerekir. Aşağıdaki tabloda bir çalışmanın bilimsel açıdan geçerli olması için en az olması gereken örneklem hacimleri belirtilmektedir.

Tablo 6

Ana kütle ve rneklem Hacimleri

Evren	%3 rneklem Hatası			%5 rneklem hatası			%10 örneklem hatası		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	245	323	96	61	81
10000000	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Yahşi Yazıcıoğlu ve Samiye Erdoğan, **SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2004, s.50.

Tablo da p bir olayın görülme olasılığı, q ise olayın görülmeme olasılığını ifade eder.

1.000.000 kişi ve daha fazlası %10 hata oranı için 96 , %5 hata oranı için 384, %3 hata oranı için 1066 örneklem sayısı yeterli olmaktadır.

Araştırmacılar genellikle %5’lik örnekleme hatasında çalışırlar. Bu şu anlama gelmektedir: eğer örnek kütleniz 100 kere seçilmiş olsa bunlardan en az 95 tanesi evrenin özelliklerini temsil eder¹⁹⁴. Araştırmamızda 630 örneklem kullanıldığı için örneklem sayısı %5 hata oranına uygundur bu da anketin istatistiksel olarak geçerli ve güvenilir olduğunu ve ana kütleyi temsilen gerekli örneklem kütlesinin fazlasıyla elde edildiğini göstermektedir.

3.4 Kadıköy İlçesi Alan Araştırması

3.4.1 Mükellefler Hakkında Genel Bilgiler

Çalışmanın bu bölümünde mükelleflerin demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim, gelir, medeni durum, meslek durumu) hakkında bilgiler verilmiştir.

3.4.1.1 Yaş

Ulusal ve uluslar arası yayınlar incelendiğinde araştırmalarda mükelleflerin yaş grupları 4 kategoriye (15-29, 30-49, 50-64, 65 ve üzeri) ayrılmıştır.

Aşağıdaki tabloda anketi yanıtlayan 630 mükellefin yaşlarının dağılımı görülmektedir.

Tablo 7

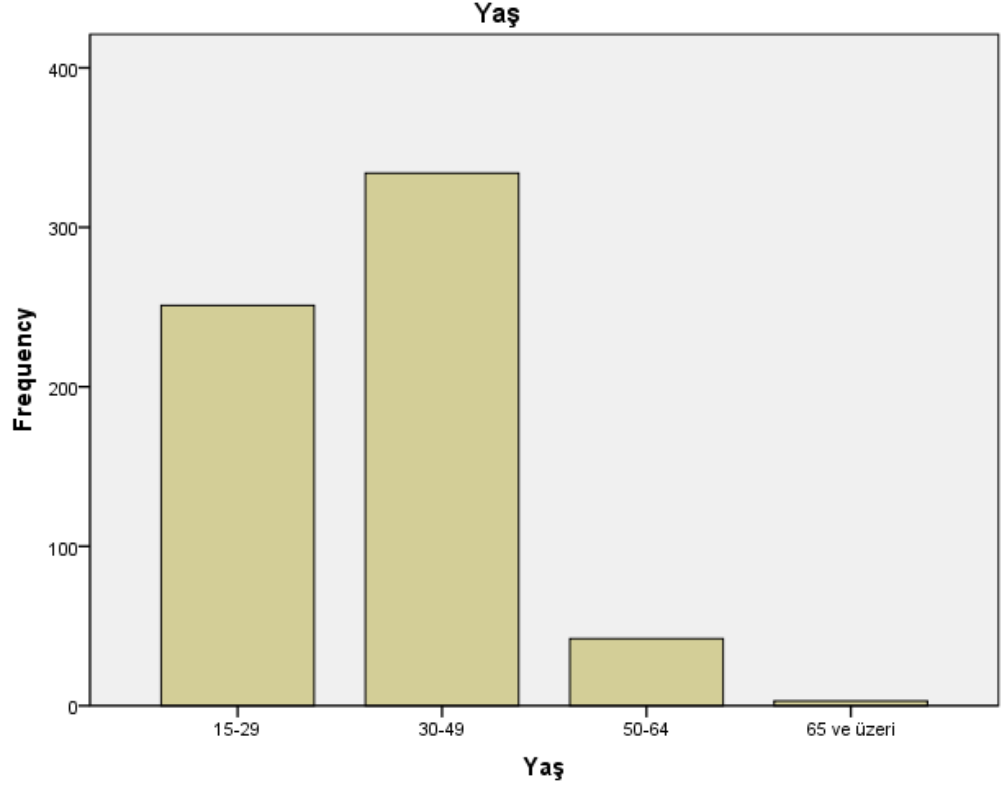
Yaş Grubu Frekans Dağılımı

	Yaş			
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
15-29	251	39,8	39,8	39,8
30-49	334	53,0	53,0	92,9
50-64	42	6,7	6,7	99,5
65 ve üzeri	3	,5	,5	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

¹⁹⁴Remzi Altunışık ve Diğerleri, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, 5. Baskı, Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 200, s.127.

Grafik 1

Yaş Grubu Frekans Dağılımı

Anketi yanıtlayan 630 mükelleften 251 tanesi 15-29 yaş aralığında, 334 tanesi 30-49 yaş aralığında, 42 tanesi 50-64 ve 3 kişi de 65 yaş ve üzerindedir.

3.4.1.2 Cinsiyet

Ankete katılan katılımcıların %36'si kadınlardan ve %64'ü erkeklerden oluşmaktadır.

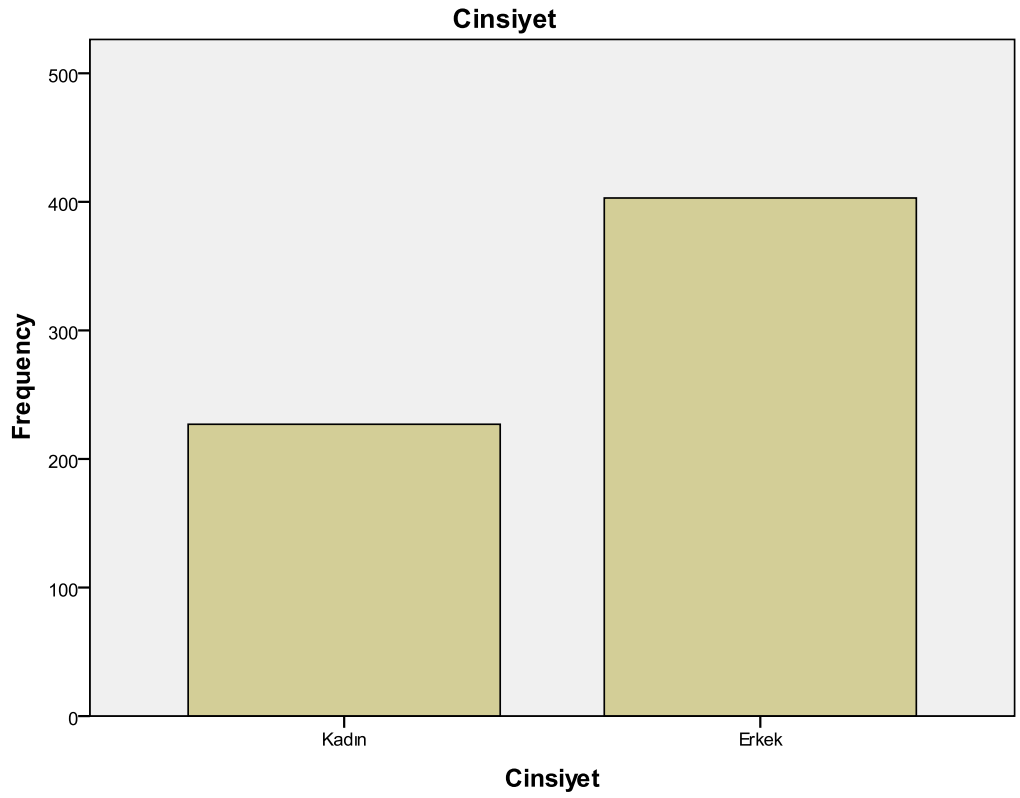
Tablo 8

Cinsiyet Frekans Dağılımı

Cinsiyet				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Kadın	227	36,0	36,0	36,0
Erkek	403	64,0	64,0	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 2

Cinsiyet Frekans Dağılımı

3.4.1.3 Eğitim

Anketi yanıtlayan 630 mükellefin eğitim durumlarına baktığımızda %13,3'ü ilköğretim mezunu, %27,5'i lise mezunu, %37,3'ü üniversite mezunu ve %21,9'u lisan üstü mezunudur.

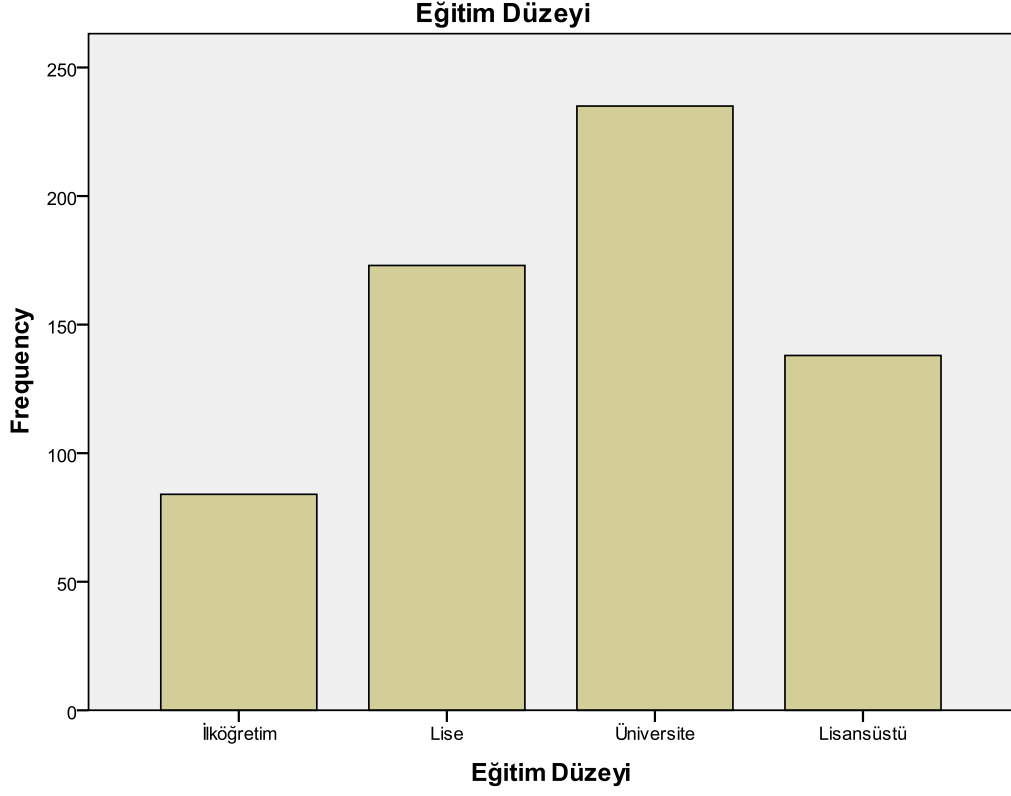
Tablo 9

Eğitim Durumu Frekans Dağılımı

	Eğitim Düzeyi			Toplam Yüzde
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	
İlköğretim	84	13,3	13,3	13,3
Lise	173	27,5	27,5	40,8
Üniversite	235	37,3	37,3	78,1
Lisansüstü	138	21,9	21,9	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 3

Eğitim Durumu Frekans Dağılımı

3.4.1.4 Gelir Durumu

Anketi yanıtlayan 630 mükellefin gelir durumlarına baktığımızda 0-1000 TL aylık ortalama gelir elde eden %13,8 ile 87 kişi, 1001-2000 TL arası aylık ortalama gelir elde eden %32,4 ile 204 kişi, 2001-3000 TL arası aylık ortalama gelir elde eden % 42,1 ile 265 kişi ve 3001 TL üzeri arası aylık ortalama gelir elde eden %11,7 ile 74 kişidir.

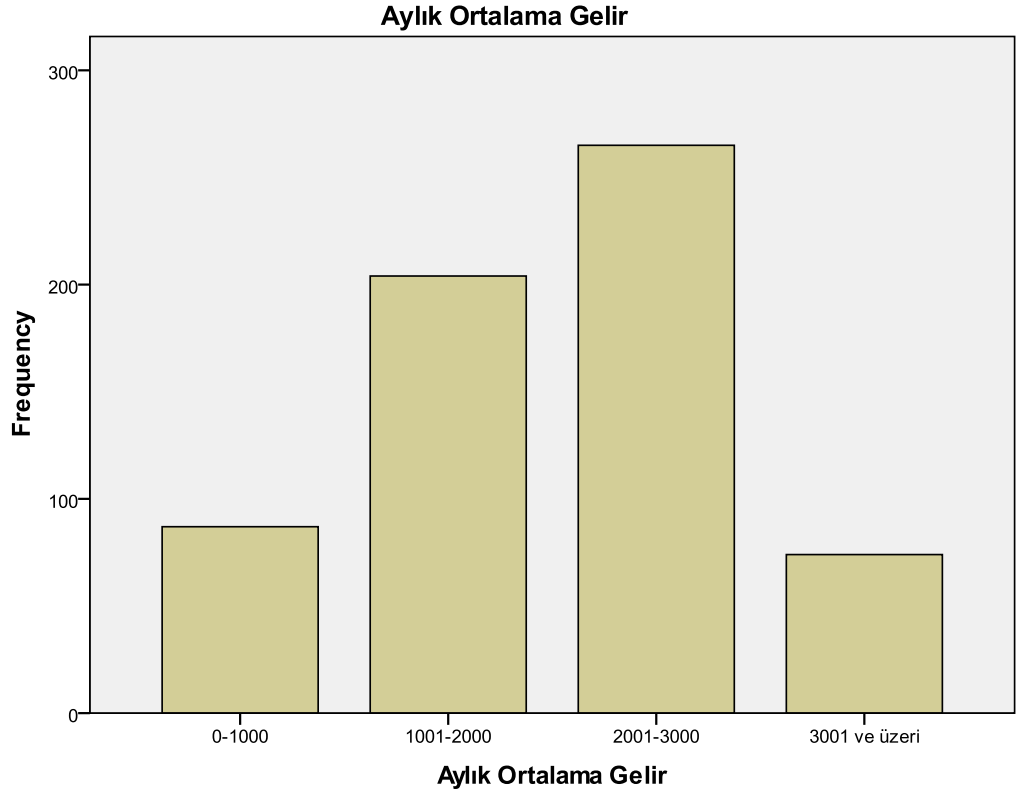
Tablo 10

Gelir Durumu Frekans Dağılımı

Aylık Ortalama Gelir				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
0-1000	87	13,8	13,8	13,8
1001-2000	204	32,4	32,4	46,2
2001-3000	265	42,1	42,1	88,3
3001 ve üzeri	74	11,7	11,7	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 4

Gelir Durumu Frekans Dağılımı

3.4.1.5 Medeni Hal

Anketi yanıtlayan 630 mükellefin medeni haline baktığımızda %55,2 ile 348 kişi evli, %44,8 ile 282 kişi bekârdır.

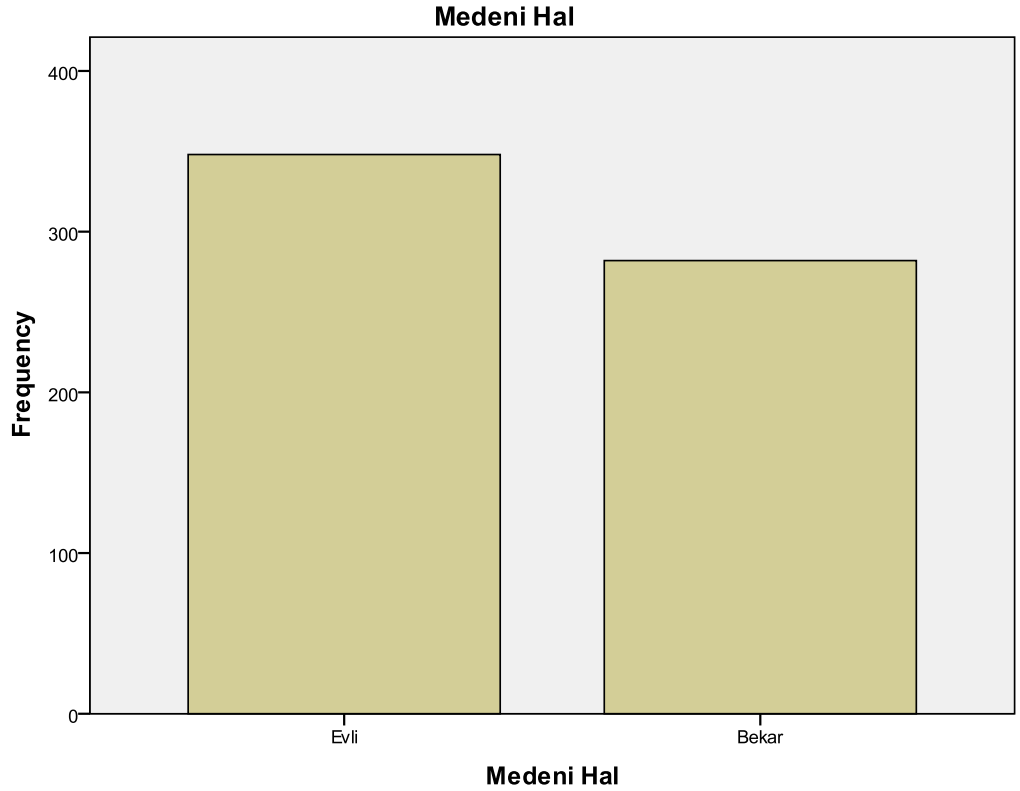
Tablo 11

Medeni Hal Frekans Dağılımı

Medeni Hal				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Evli	348	55,2	55,2	55,2
Bekar	282	44,8	44,8	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 5

Medeni Hal Frekans Dağılımı

3.4.1.6 Meslek Durumu

Anketi yanıtlayan 630 mükellefin meslek durumuna baktığımızda %38,6 ile 243 kişi ticari meslek erbabı, %61,4 ile 387 kişi ücretli çalışanlardan oluşmaktadır.

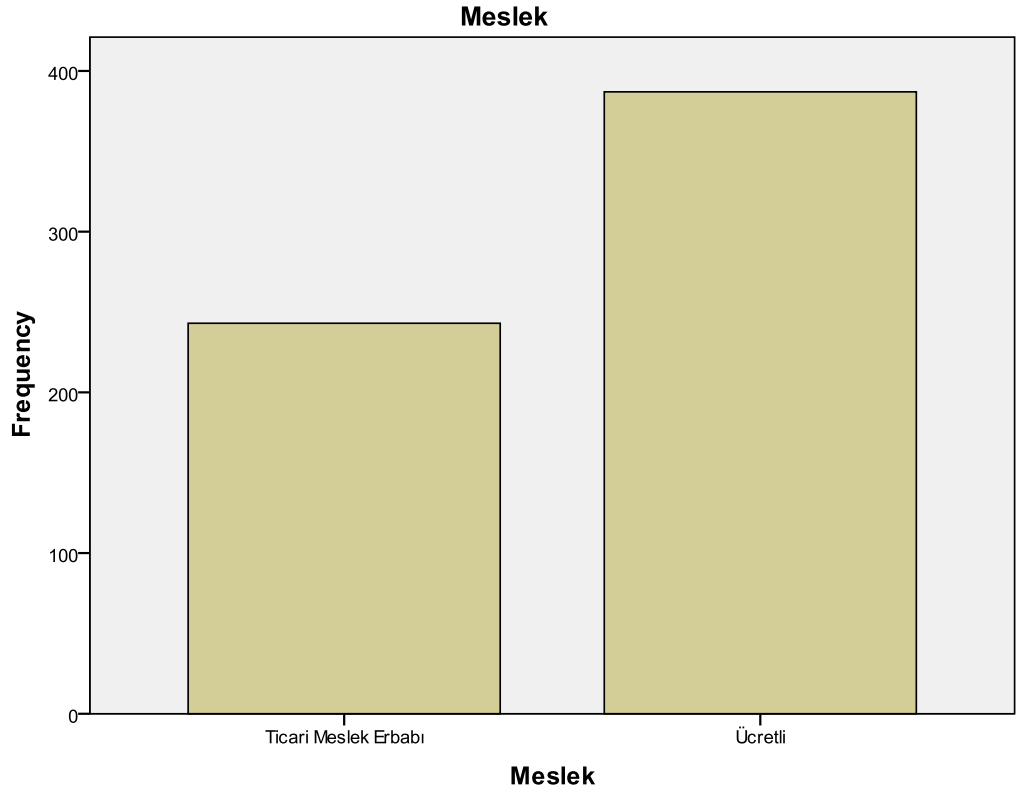
Tablo 12

Meslek Durumu Frekans Dağılımı

Meslek				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Ticari Meslek Erbabı	243	38,6	38,6	38,6
Ücretli	387	61,4	61,4	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 6

Meslek Durum Frekans Dağılımı

3.4.2 Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik analizi ile ankette yer alan soruların homojen bir yapı gösterip göstermediği, soruların bir bütünü temsil edip etmediği, soruların benzerliğini ya da yakınlığı araştırılır. Bu güvenilirlik analizinden Alfa (α) modeli ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır ve ölçekteki soruların varyansının toplamının genel varyansa oranlaması ile elde edilir. Bu katsayıya (Cronbach) Alfa (α) katsayısı denir ve 0 ile 1 arasında değer alır eğer negatif çıkması durumu güvenilirlik modelinin bozulmasını ifade eder¹⁹⁵.

Alfa (α) katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği;

- $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değil
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir
- $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir

Araştırmamızda ankette kullanılan soruların birbiri ile soru bütünlüğü olup olmadığını anlamak, yanlış anlaşılan soruları tespit etmek için anketin güvenilirliği ölçmek amacıyla 40 kişiye anket uygulayarak pilot bir araştırma yapılmış, vergi ahlakını oluşturan 10 sorunun güvenilirlik analizi yapılmış, birbirleriyle uyumlu olup olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 13

Güvenilirlik Analizi Cronbach's Alpha (α) katsayısı (Pilot Çalışmanın)

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,878	10

¹⁹⁵ Şeref Kalaycı, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 5. Baskı, Ankara: Asil Yayın, 2010, s.405.

	Soru Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Soru Silindiğinde Ölçek Varyansı	Soru Silindiğinde Alfa Katsayısı
Vergi Kaçırmanın Ahlaksızlık Olduğunu Düşünüyorum	34,3000	48,831	,863
Vergimi Gönüllü Öderim	34,8000	48,113	,866
Hiçbir Zaman Vergi Kaçırmam	34,5500	49,433	,872
Vergi Kaçırarak Hırsızlıktır	34,6000	46,503	,856
Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırıyorum	34,5750	46,353	,860
Herkes Vergi Kaçırırsa Benimde Vergi Kaçırmam	34,7250	45,076	,862
Ahlaksızlık Sayılmaz			
Vergi Kaçıran Birini Hoşgörürüm	34,6250	45,933	,861
Vergi Kaçıran Birini Ayıplarım	34,4250	49,122	,864
Vergilerin Tamamını Ödersem Çok Zarar Ederim	35,6500	50,387	,883
Ara Sıra Vergi Kaçırarak Normal Sayılmalıdır	34,7000	48,933	,872

Tabloyu incelediğimizde Cronbach's Alpha katsayısının 0,878 olduğunu ve istatistiksel olarak ölçeğin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Pilot çalışmamız da ölçeğin güvenilir olduğu tespit edildikten sonra araştırmamıza devam edilmiştir.

Yukarıdaki tablo ölçekteki her sorunun güvenilirlik düzeyini göstermekte en sağdaki sütunda ise ölçekteki her bir soru silindiğinde yeni hesaplanacak alpha değerini göstermektedir. Cronbach's Alpha katsayısı oldukça yüksek çıktığı için çalışmadan hiçbir sorunun çıkartılmasına gerek yoktur.

Anket çalışmasının tümü tamamlandıktan sonraki yapılan güvenilirlik analizi aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 14

Güvenilirlik Analizi Cronbach's Alpha (α) katsayısı

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
,804	10

	Soru Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Soru Silindiğinde Ölçek Varyansı	Soru Silindiğinde Alfa Katsayısı
Vergi Kaçırmanın Ahlaksızlık Olduğunu Düşünüyorum	35,9270	32,195	,779
Vergimi Gönüllü Öderim	36,3762	32,607	,798
Hiçbir Zaman Vergi Kaçırmam	36,0825	31,516	,776
Vergi Kaçırmak Hırsızlıktır	36,0921	31,139	,775
Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırıyorum	36,2667	31,048	,778
Herkes Vergi Kaçırırsa Benimde Vergi Kaçırmam Ahlaksızlık Sayılmaz	36,3921	30,884	,783
Vergi Kaçıran Birini Hoşgörürüm	36,3063	32,276	,792
Vergi Kaçıran Birini Ayıplarım	36,2524	31,887	,781
Vergilerin Tamamını Ödersem Çok Zarar Ederim	37,5238	33,697	,823
Ara Sıra Vergi Kaçırmak Normal Sayılmalıdır	36,2810	32,180	,788

Tüm çalışmaya uygulanan güvenilirlik analizi sonucu Cronbach's Alpha katsayısının 0,804 olduğunu ve istatistiksel olarak ölçeğin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıdaki tabloda her bir sorunun diğer sorularla korelasyonu ve ölçekteki her bir soru silindiğinde yeni hesaplanacak alpha değerini göstermektedir.

3.4.3 Kadıköy İlçesinin Vergi Ahlakı Skoru

Çalışmamızda vergi ahlakını ölçmeye yönelik 10 sorudan oluşan bir endeks geliştirilmiştir. Bu sorular 5'li likert ölçeğine göre; (Tamamen Katılıyorum→ 5, Katılıyorum → 4, Kararsızım→ 3, Katılmıyorum→ 2, Asla Katılmıyorum→ 1) şeklinde puanlanarak kodlanmıştır. Bazı sorularda ise tersten kodlama yapılmıştır (Tamamen Katılıyorum→ 1, Katılıyorum → 2, Kararsızım→ 3, Katılmıyorum→ 4, Asla Katılmıyorum→ 5) şeklinde kodlanmıştır.

Aşağıda vergi ahlakı ile oluşturduğumuz endeks ve puanlamaları bulunmaktadır;

1. Vergi kaçırmamanın ahlaksızlık olduğunu düşünüyorum. (5 →1)
2. Vergimi gönüllü öderim. (5 →1)
3. Hiçbir zaman vergi kaçırmam. (5 →1)
4. Vergi kaçırmak hırsızlıktır. (5 →1)
5. Fırsatını bulursam vergi kaçıırım. (1 →5)
6. Herkes vergi kaçırırsa benimde vergi kaçırmam ahlaksızlık sayılmaz. (1 →5)
7. Vergi kaçıran birini hoş görürüm. (1 →5)
8. Vergi kaçıran birini ayıplarım. (5 →1)
9. Vergilerin tamamını ödersem çok zarar ederim. (1 →5)
10. Ara sıra vergi kaçırmak normal sayılmalıdır. (1 →5)

(5 →1) kodlamada tamamen katılıyorum 5'ten başlayıp sırayla devam etmektedir.

(1 →5) kodlamada tamamen katılıyorum 1'den başlayıp sırayla devam etmektedir.

Çalışmada vergi ahlakının tespiti için her sorunun puanı toplanıp, 630'a bölünerek aritmetik ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Her bir sorunun puanlanmış aritmetik ortalanması aşağıda yer almaktadır;

1. soru → 4,46 puan
2. soru → 4,01 puan
3. soru → 4,30 puan
4. soru → 4,29 puan
5. soru → 4,12 puan
6. soru → 3,99 puan
7. soru → 4,08 puan

8. soru → 4,13 puan

9. soru → 2,86 puan

10. soru → 4,10 puan

10 sorunun puanının aritmetik ortalaması alınmasıyla Kadıköy ilçesinin vergi ahlak skoru belirlenmektedir. Ölçeğimiz 5'li puanlama üzerinden hesaplandığında ortalama değer de 3'tür. Hesaplamalarımız sonucunda; Kadıköy ilçesinin **vergi ahlak skoru; 4,034** puandır. Bu skor ortalamasının üzerinde ve yüksek kabul edilmektedir.

3.4.4 Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizi

Çalışmanın bu bölümünde Kadıköy ilçesinde vergi ahlakını belirleyen ekonomik, sosyal ve demografik faktörler analiz edilecektir. Çalışmada da “Ki Kare Çapraz Tablolar Testi”, “Mann Withney U” ve “Kruskal Wallis Test “ile sorular analiz edilmiştir.

3.4.4.1 Ekonomik Faktörler - Vergi Ahlakı İlişkisi

Ekonomik faktörlerin (vergi yükü, vergi Adaleti, yolsuzluk, kamu harcamalarının algılanma düzeyi, vergi sistemi, gelir düzeyi, vergi denetimi, vergi cezaları, vergi afları, vergi idaresinin etkinliği, muhasebe meslek gruplarının etkisi, diğer mükellefler ve yakın çevrenin etkisi) gibi faktörlerin betimsel analizi yapıp vergi ahlakı ile ilişkisi olup olmadığı analiz edilecektir.

3.4.4.1.1 Vergi Yükü -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Ülkemizde Vergi Yükü Çok Yüksek” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

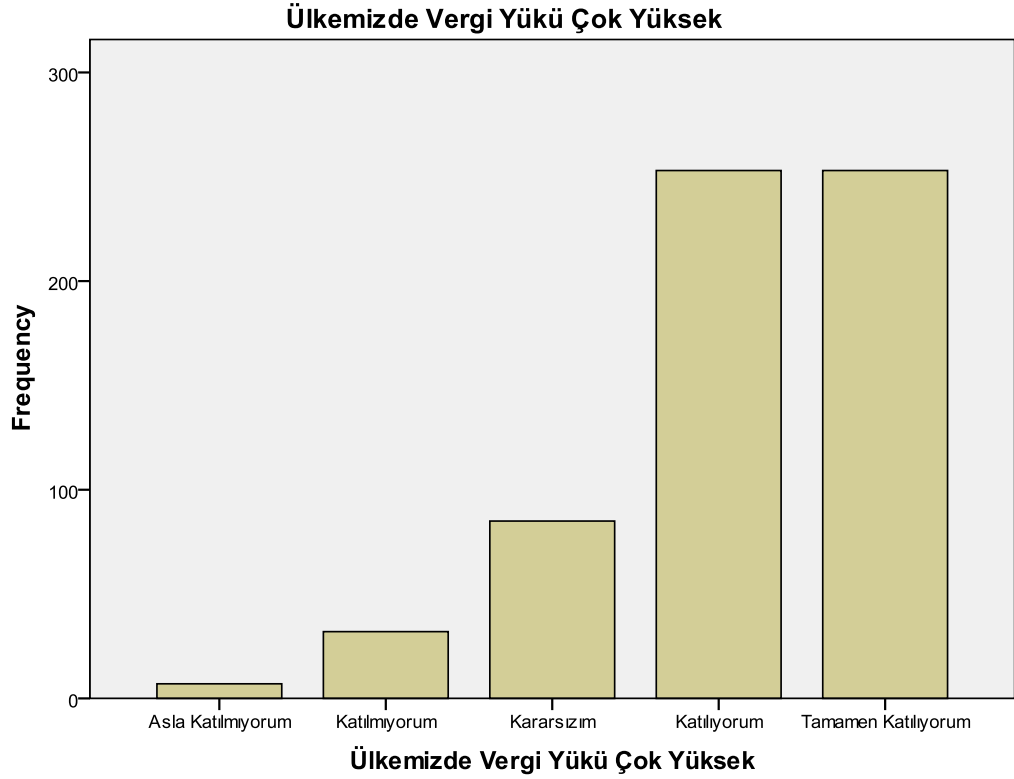
Tablo 15

Ülkemizde Vergi Yüğü Çok Yüksek

Ülkemizde Vergi Yüğü Çok Yüksek				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	7	1,1	1,1	1,1
Katılmıyorum	32	5,1	5,1	6,2
Kararsızım	85	13,5	13,5	19,7
Katılıyorum	253	40,2	40,2	59,8
Tamamen Katılıyorum	253	40,2	40,2	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 7

Ülkemizde Vergi Yüğü Çok Yüksek Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Ülkemizde Vergi Yüğü Çok Yüksek” önermesine mükelleflerin % 1,1 Asla Katılmıyorum, % 5,1 Katılmıyorum, % 13,5 Kararsızım, % 40,2 Katılıyorum ve % 40,2 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Ülkemizdeki Vergi Yüğü Çok Yüksek” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare çapraz tablo ile analiz edilip, bulunan sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 16

Vergi Yüğü – Vergi Ahlakı ilişkisi

Ülkemizde Vergi Yüğü Çok Yüksek * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

		Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım				Toplam	
		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum		Asla Katılmıyorum
Ülkemizde vergi yüğü çok Yüksek	Asla Katılmıyorum	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	1 ,2%	6 1,0%	7 1,1%
	Katılmıyorum	0 ,0%	4 ,6%	5 ,8%	6 1,0%	17 2,7%	32 5,1%
	Kararsızım	3 ,5%	1 ,2%	12 1,9%	34 5,4%	35 5,6%	85 13,5%
	Katılıyorum	7 1,1%	12 1,9%	18 2,9%	131 20,8%	85 13,5%	253 40,2%
	Tamamen Katılıyorum	12 1,9%	21 3,3%	22 3,5%	65 10,3%	133 21,1%	253 40,2%
Toplam		22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%

Tabloda yatay sütunda “Ülkemizde Vergi Yüğü Çok Yüksek”, dikey sütunda da “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Önermesi” bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıtı göstermektedir. Buna göre; “Ülkemizde Vergi Yüğü Çok Yüksek’e Asla Katılmıyorum diye yanıt veren ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine Asla Katılmıyorum diyen 6 kişi ile % 1’dir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok

yanıt veren mükellef sayısı 133 ile % 21,1 oranındadır. Bu mükellefler “Ülkemizde Vergi Yüğü Çok Yüksek” önermesine Tamamen Katılıyorum ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine de Asla Katılmıyorum yanıtını vermişlerdir.

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	58,604 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	61,740	16	,000
Linear-by-Linear Association	,413	1	,520
N of Valid Cases	630		

a. 9 cells (36,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 24.

	Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,292	,000
N of Valid Cases	630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05 ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; vergi yükü ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,292 değerine baktığımız da vergi yükü ile vergi ahlakı arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.1.2 Vergi Adaleti -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Ülkemizde Vergiler Adaletlidir” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

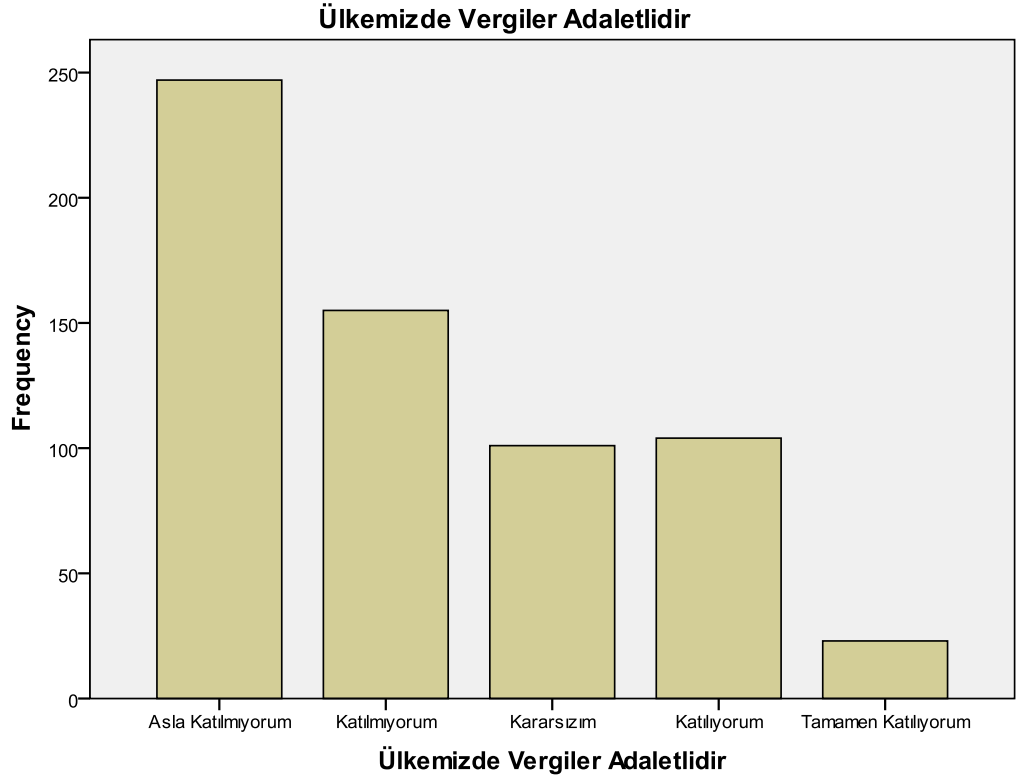
.Tablo 17

Ülkemizde Vergiler Adaletlidir

Ülkemizde Vergiler Adaletlidir				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	247	39,2	39,2	39,2
Katılmıyorum	155	24,6	24,6	63,8
Kararsızım	101	16,0	16,0	79,8
Katılıyorum	104	16,5	16,5	96,3
Tamamen Katılıyorum	23	3,7	3,7	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 8

Ülkemizde Vergiler Adaletlidir Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Ülkemizde Vergiler Adaletlidir” önermesine mükelleflerin % 39,2 Asla Katılmıyorum, % 24,6 Katılmıyorum, % 16,0 Kararsızım, % 16,5 Katılıyorum ve % 3,7 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Ülkemizdeki Vergiler Adaletlidir” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, bulunan sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 18

Vergi Adaleti – Vergi Ahlakı ilişkisi.

Ülkemizde Vergiler Adaletlidir * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Ülkemizde Vergiler Adaletlidir	Asla Katılmıyorum	12 1,9%	20 3,2%	32 5,1%	55 8,7%	128 20,3%	247 39,2%
	Katılmıyorum	6 1,0%	11 1,7%	8 1,3%	61 9,7%	69 11,0%	155 24,6%
	Kararsızım	0 ,0%	2 ,3%	11 1,7%	38 6,0%	50 7,9%	101 16,0%
	Katılıyorum	2 ,3%	4 ,6%	4 ,6%	80 12,7%	14 2,2%	104 16,5%
	Tamamen Katılıyorum	2 ,3%	1 ,2%	2 ,3%	3 ,5%	15 2,4%	23 3,7%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda “Ülkemizde Vergiler Adaletlidir”, dikey sütunda da “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıt göstermektedir. Tabloya bakıldığında her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 128 ve % 20,3 oranındadır. Bu mükellefler “Ülkemizde Vergiler Adaletlidir” önermesine “Asla Katılmıyorum” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum” yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	114,048 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	120,389	16	,000
Linear-by-Linear Association	,035	1	,851
N of Valid Cases	630		

a. 5 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 80.

Symmetric Measures

	Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,392	,000
N of Valid Cases	630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05 ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; vergi adaleti ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,392 değerine baktığımız da vergi adaleti ile vergi ahlakı arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.1.3 Yolsuzluk -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Ülkemizde Çok Fazla Yolsuzluk Yapılmaktadır” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

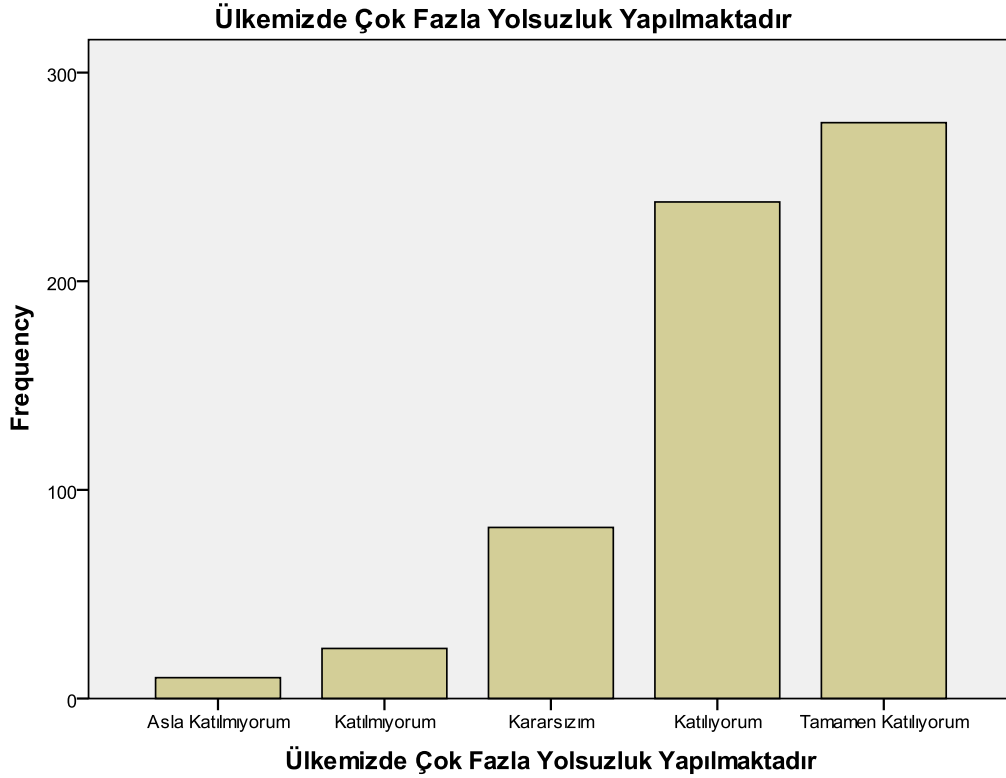
Tablo 19

Ülkemizde Çok Fazla Yolsuzluk Yapılmaktadır

Ülkemizde Çok Fazla Yolsuzluk Yapılmaktadır				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	10	1,6	1,6	1,6
Katılmıyorum	24	3,8	3,8	5,4
Kararsızım	82	13,0	13,0	18,4
Katılıyorum	238	37,8	37,8	56,2
Tamamen Katılıyorum	276	43,8	43,8	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 9

Ülkemizde Çok Fazla Yolsuzluk Yapılmaktadır Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Ülkemizde Çok Fazla Yolsuzluk Yapılmaktadır” önermesine mükelleflerin % 2,1 Asla Katılmıyorum, % 4,6 Katılmıyorum, % 11,2 Kararsızım, % 36,5 Katılıyorum ve % 45,6 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Ülkemizdeki Vergiler Adaletlidir” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 20

Yolsuzluk – Vergi Ahlakı ilişkisi

Ülkemizde Çok Fazla Yolsuzluk Yapılmaktadır * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Ülkemizde Çok Fazla Yolsuzluk	Asla Katılmıyorum	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	1 ,2%	9 1,4%	10 1,6%
	Katılmıyorum	1 ,2%	2 ,3%	0 ,0%	10 1,6%	11 1,7%	24 3,8%
	Kararsızım	2 ,3%	4 ,6%	8 1,3%	29 4,6%	39 6,2%	82 13,0%
	Katılıyorum	5 ,8%	14 2,2%	21 3,3%	107 17,0%	91 14,4%	238 37,8%
	Tamamen Katılıyorum	14 2,2%	18 2,9%	28 4,4%	90 14,3%	126 20,0%	276 43,8%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda ülkemizde “Çok Fazla Yolsuzluk Yapılmaktadır”, dikey sütunda da “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım Önermesi” bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıt göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 126 ve % 20,0 oranındadır. Bu mükellefler “Ülkemizde Çok Fazla Yolsuzluk

Yapılmaktadır” önermesine “Tamamen Katılıyorum “ ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine de “ Asla Katılmıyorum “ yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi			
	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	23,100 ^a	16	,111
Likelihood Ratio	26,755	16	,044
Linear-by-Linear Association	3,810	1	,051
N of Valid Cases	630		

a. 10 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 35.

Symmetric Measures			
		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Contingency Coefficient	,188	,111
N of Valid Cases		630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten büyük olduğu için Ho hipotezi kabul edilir ve buna göre; yolsuzluk ile vergi ahlakı arasında ilişki incelediğimiz sorulara göre bulunamamıştır. Torgler'in yapmış olduğu çalışmalara göre *; vergi ahlakı ile yolsuzluk arasında ilişki vardır, bizim çalışmamıza göre ise ilişki bulunamamıştır, mükelleflerin birçoğu fırsatını bulursam vergi kaçırırım önermesine asla katılmıyorum demişler aynı zamanda ülkemizde çok fazla yolsuzluk yapılmaktadır önermesine de tamamen katılıyorum yanıtını vermişlerdir.

3.4.4.1.4 Kamu Harcamaları -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Ülkemizde Toplanan Vergilerin Harcanmasında Savurganlık Yapılmaktadır” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

* Bknz ,s.50.

Tablo 21

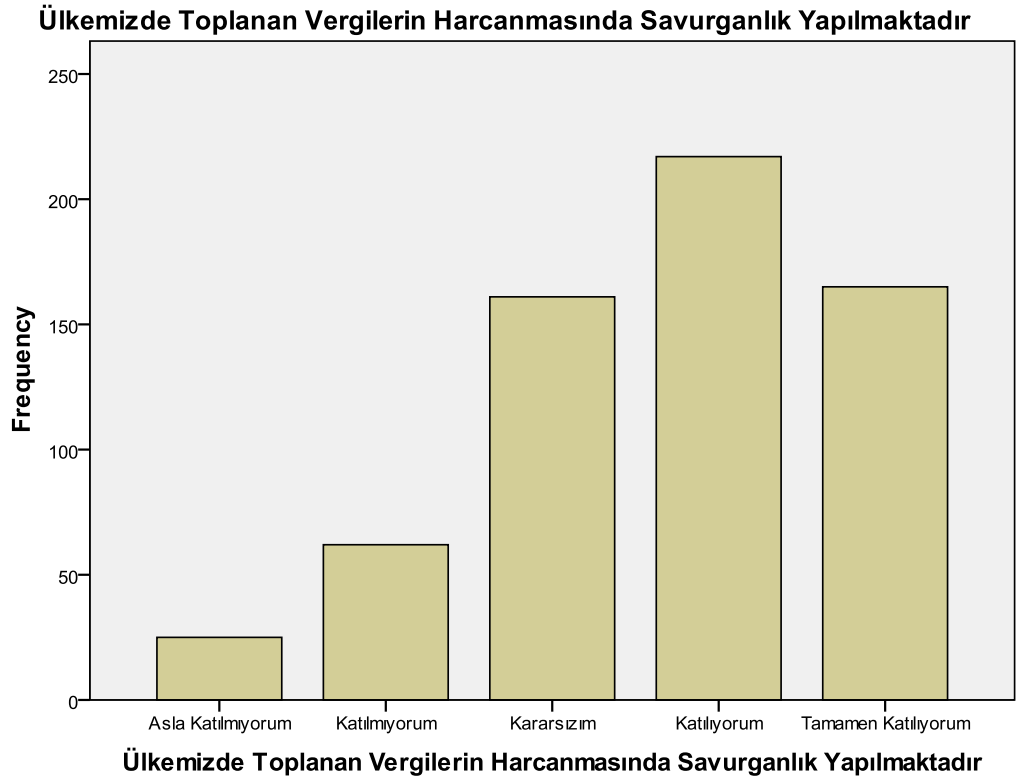
**Ülkemizde Toplanan Vergilerin Harcanmasında Savurganlık
Yapılmaktadır**

Ülkemizde Toplanan Vergilerin Harcanmasında Savurganlık Yapılmaktadır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	25	4,0	4,0	4,0
Katılmıyorum	62	9,8	9,8	13,8
Kararsızım	161	25,6	25,6	39,4
Katılıyorum	217	34,4	34,4	73,8
Tamamen Katılıyorum	165	26,2	26,2	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 10

**Ülkemizde Toplanan Vergilerin Harcanmasında Savurganlık
Yapılmaktadır Frekans Dağılımı**

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Ülkemizde Toplanan Vergilerin Harcanmasında Savurganlık Yapılmaktadır” önermesine mükelleflerin % 4 Asla Katılmıyorum, % 9,8 Katılmıyorum, % 25,6 Kararsızım, % 34,4 Katılıyorum ve % 26,2 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Ülkemizde Toplanan Vergilerin Harcanmasında Savurganlık Yapılmaktadır” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 22

Kamu Harcamaları – Vergi Ahlakı ilişkisi

Ülkemizde Toplanan Vergilerin Harcanmasında Savurganlık Yapılmaktadır * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Ülkemizde Toplanan Vergilerin	Asla Katılmıyorum	0 ,0%	1 ,2%	0 ,0%	8 1,3%	16 2,5%	25 4,0%
	Katılmıyorum	3 ,5%	4 ,6%	4 ,6%	15 2,4%	36 5,7%	62 9,8%
	Kararsızım	6 1,0%	7 1,1%	12 1,9%	59 9,4%	77 12,2%	161 25,6%
	Katılıyorum	3 ,5%	11 1,7%	26 4,1%	111 17,6%	66 10,5%	217 34,4%
	Tamamen Katılıyorum	10 1,6%	15 2,4%	15 2,4%	44 7,0%	81 12,9%	165 26,2%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda “Ülkemizde Toplanan Vergilerin Harcanmasında Savurganlık Yapılmaktadır” dikey sütunda da “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıt göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 111 ve % 17,6 oranındadır. Bu mükellefler “Ülkemizde Toplanan Vergilerin Harcanmasında Savurganlık Yapılmaktadır”

önermesine “Katılıyorum“ ve Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım önermesine de“ Katılmıyorum “ yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi			
	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	50,963 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	54,416	16	,000
Linear-by-Linear Association	7,143	1	,008
N of Valid Cases	630		

a. 5 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 87.

Symmetric Measures			
		Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Contingency Coefficient	,274	,000
N of Valid Cases		630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; kamu harcamaları ile vergi ahlakı arasında ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,274 değerine baktığımız da kamu harcamaları ile vergi ahlakı arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.1.5 Gelir Düzeyi -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Aylık Ortalama Geliriniz” sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir.

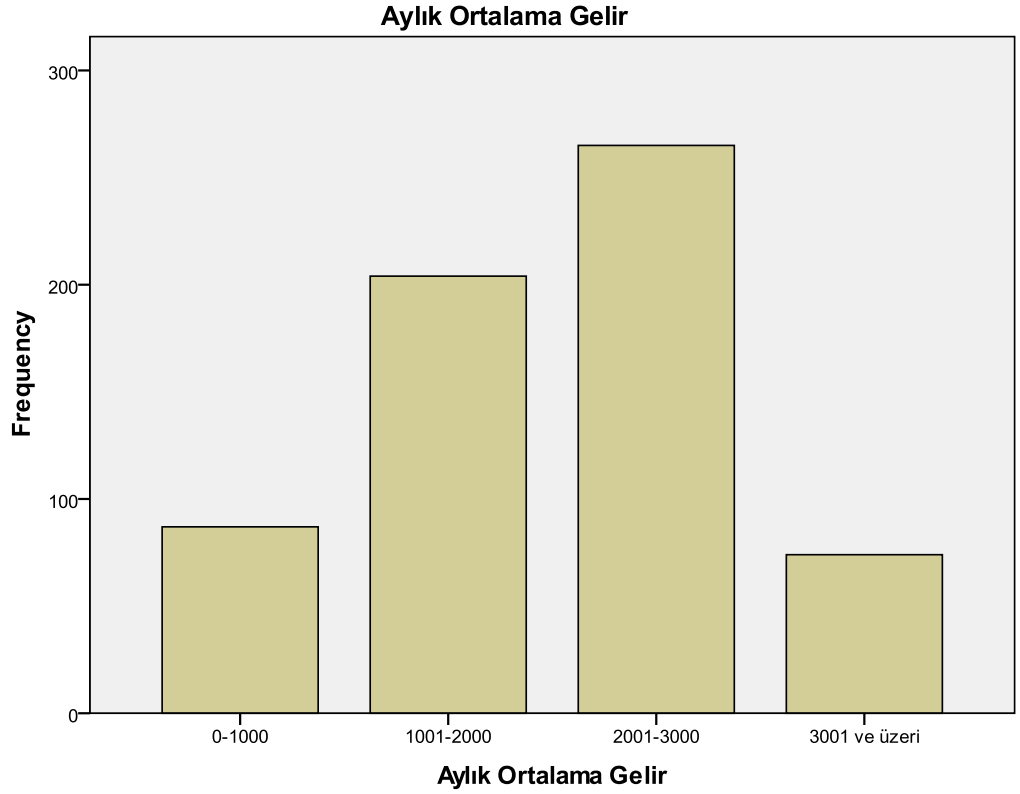
Tablo 23

Aylık Ortalama Geliriniz

Aylık Ortalama Gelir				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
0-1000	87	13,8	13,8	13,8
1001-2000	204	32,4	32,4	46,2
2001-3000	265	42,1	42,1	88,3
3001 ve üzeri	74	11,7	11,7	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 11

Aylık Ortalama Geliriniz Frekans Dağılımı

Anketi yanıtlayan 630 mükellefin gelir durumlarına baktığımızda 0-1000 TL aylık ortalama gelir elde eden % 13,8 ile 87 kişi, 1001-2000 TL arası aylık ortalama

gelir elde eden % 32,4 ile 204 kişi, 2001-3000 TL arası aylık ortalama gelir elde eden % 42,1 ile 265 kişi ve 3001 TL üzeri arası aylık ortalama gelir elde eden % 11,7 ile 74 kişidir.

Tablo 24

Gelir Düzeyi – Vergi Ahlakı ilişkisi

Aylık Ortalama Gelir * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Aylık Ortalama Gelir	0-1000	4 ,6%	6 1,0%	6 1,0%	21 3,3%	50 7,9%	87 13,8%
	1001-2000	8 1,3%	10 1,6%	22 3,5%	88 14,0%	76 12,1%	204 32,4%
	2001-3000	8 1,3%	15 2,4%	20 3,2%	105 16,7%	117 18,6%	265 42,1%
	3001 ve üzeri	2 ,3%	7 1,1%	9 1,4%	23 3,7%	33 5,2%	74 11,7%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda mükelleflerin aylık ortalama geliri dikey sütunda da “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Tabloya bakıldığında her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 117 ve % 18,6 oranındadır. Bu mükelleflerin gelir durumu 2001-3000 arasındadır.

Ki Kare Testi

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	18,036 ^a	12	,115
Likelihood Ratio	18,162	12	,111
Linear-by-Linear Association	,152	1	,696
N of Valid Cases	630		

a. 3 cells (15,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,58.

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten büyük olduğu için Ho hipotezi red edilir. Buna göre; gelir ile vergi ahlakı arasında ilişki yoktur.

Aşağıda Kruskal Wallis H Testi yapılmıştır. Teste vergi ahlak skorunu oluşturduğunu düşündüğümüz 10 önermenin * birleştirilmesi ile gelir durumuna göre vergi ahlak skorları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Ranks

	VAR00007	N	Mean Rank
VAR00001	1,00	87	319,59
	2,00	204	297,71
	3,00	265	333,79
	4,00	74	294,26
	Total	630	

Test Statistics^{a,b}

	VAR00001
Ki Kare	5,696
df	3
Asymp. Sig.	,127

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable:

VAR00007

*Bknz, s. 79-80.

Kruskal Wallis H testine göre; sig p >0,05 olduğu için Ho hipotezi kabul edilir buna göre; Gelir ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

3.4.4.1.6 Vergi Sistemi -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Ülkemizde Vergi Sistemi ve Kanunları Çok Karışık” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

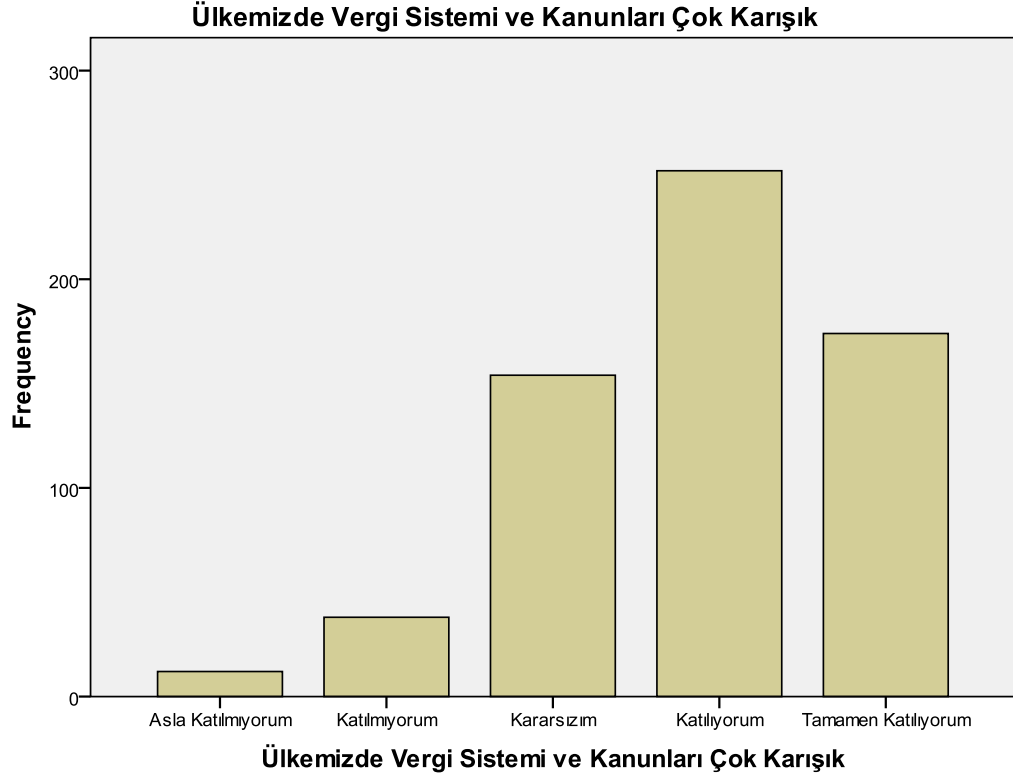
Tablo 25

Ülkemizde Vergi Sistemi ve Kanunları Çok Karışık

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	12	1,9	1,9	1,9
Katılmıyorum	38	6,0	6,0	7,9
Kararsızım	154	24,4	24,4	32,4
Katılıyorum	252	40,0	40,0	72,4
Tamamen Katılıyorum	174	27,6	27,6	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 12

Ülkemizde Vergi Sistemi ve Kanunları Çok Karışık Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Ülkemizde Vergi Sistemi ve Kanunları Çok Karışık” önermesine mükelleflerin % 1,9 Asla Katılmıyorum, % 6,0 Katılmıyorum, % 24,4 Kararsızım, % 40,0 Katılıyorum ve % 27,6 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Ülkemizde Vergi Sistemi ve Kanunları Çok Karışık” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 26**Vergi Sistemi – Vergi Ahlakı ilişkisi****Ülkemizde Vergi Sistemi ve Kanunları Çok Karışık * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo**

		Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam
		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum	
Ülkemizde Vergi Sistemi ve Kanunları	Asla Katılmıyorum	0 ,0%	1 ,2%	0 ,0%	1 ,2%	10 1,6%	12 1,9%
	Katılmıyorum	2 ,3%	3 ,5%	3 ,5%	16 2,5%	14 2,2%	38 6,0%
	Kararsızım	6 1,0%	6 1,0%	9 1,4%	71 11,3%	62 9,8%	154 24,4%
	Katılıyorum	5 ,8%	15 2,4%	26 4,1%	110 17,5%	96 15,2%	252 40,0%
	Tamamen Katılıyorum	9 1,4%	13 2,1%	19 3,0%	39 6,2%	94 14,9%	174 27,6%
Toplam		22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%

Tabloda yatay sütunda “Ülkemizde Vergi Sistemi ve Kanunları Çok Karışık” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıtı göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 110 ve % 17,5 oranındadır. Bu mükellefler “Ülkemizde Vergi Sistemi ve Kanunları Çok Karışık” önermesine “Katılıyorum“ ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine de “Katılmıyorum” yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	40,162 ^a	16	,001
Likelihood Ratio	43,739	16	,000
Linear-by-Linear Association	,225	1	,636
N of Valid Cases	630		

a. 7 cells (28,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 42.

Symmetric Measures

	Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,245	,001
N of Valid Cases	630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; vergi sistemi ve kanunlarının karışık olması ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,245 değerine baktığımız da ise aradaki ilişkinin zayıf olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.1.7 Vergi Denetimi -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok Yetersiz” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

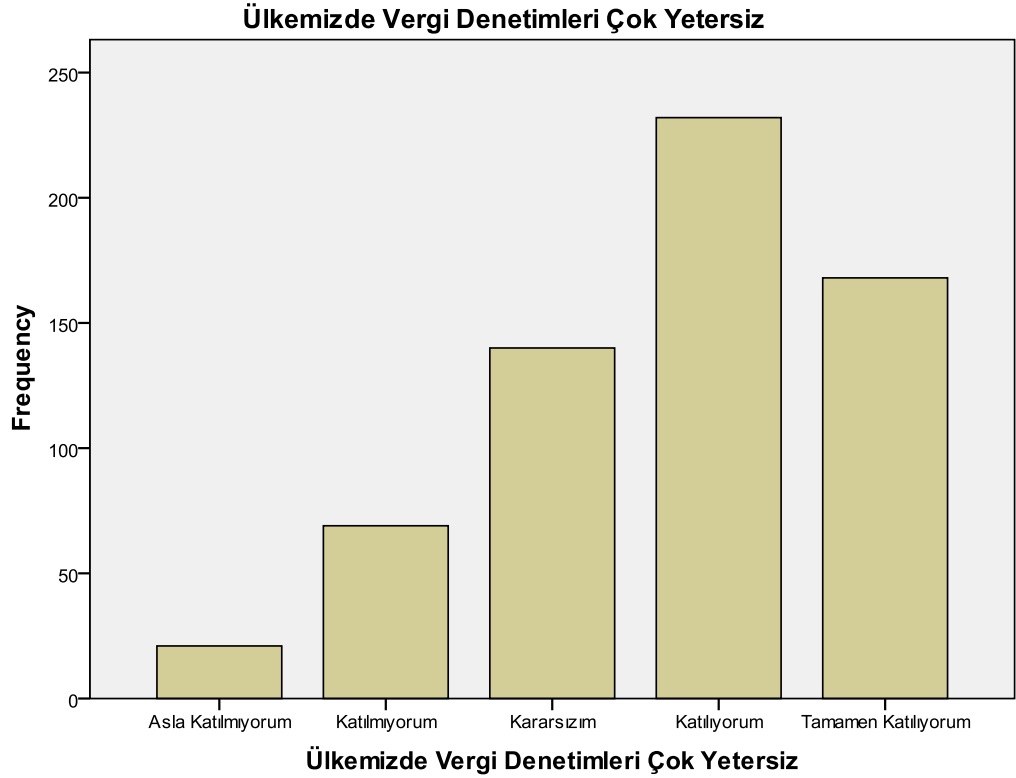
Tablo 27

Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok Yetersiz

Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok Yetersiz				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	21	3,3	3,3	3,3
Katılmıyorum	69	11,0	11,0	14,3
Kararsızım	140	22,2	22,2	36,5
Katılıyorum	232	36,8	36,8	73,3
Tamamen Katılıyorum	168	26,7	26,7	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 13

Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok Yetersiz Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok Yetersiz” önermesine mükelleflerin % 3,3 Asla Katılmıyorum, % 11,0 Katılmıyorum, % 22,2 Kararsızım, % 36,8 Katılıyorum ve % 26,7 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok Yetersiz” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 28

Vergi Denetimleri – Vergi Ahlakı ilişkisi

Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok Yetersiz * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok	Asla Katılmıyorum	2 ,3%	2 ,3%	2 ,3%	6 1,0%	9 1,4%	21 3,3%
	Katılmıyorum	1 ,2%	5 ,8%	6 1,0%	30 4,8%	27 4,3%	69 11,0%
	Kararsızım	5 ,8%	2 ,3%	15 2,4%	69 11,0%	49 7,8%	140 22,2%
	Katılıyorum	8 1,3%	14 2,2%	17 2,7%	104 16,5%	89 14,1%	232 36,8%
	Tamamen Katılıyorum	6 1,0%	15 2,4%	17 2,7%	28 4,4%	102 16,2%	168 26,7%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda “Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok Yetersiz” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıt göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 104 ve % 16,5 oranındadır. Bu mükellefler “Ülkemizde Vergi Denetimleri Çok

Yetersiz” önermesin “Tamamen Katılıyorum” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum” yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi			
	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	56,605 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	61,640	16	,000
Linear-by-Linear Association	1,682	1	,195
N of Valid Cases	630		

a. 6 cells (24,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 73.

Symmetric Measures			
		Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Contingency Coefficient	,287	,000
N of Valid Cases		630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05’ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; vergi denetimleri ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki Value 0,287 değerine baktığımız ise aradaki ilişkinin zayıf olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.1.8 Vergi Cezaları -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Ülkemizde Vergi Cezaları Çok Yetersiz ” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

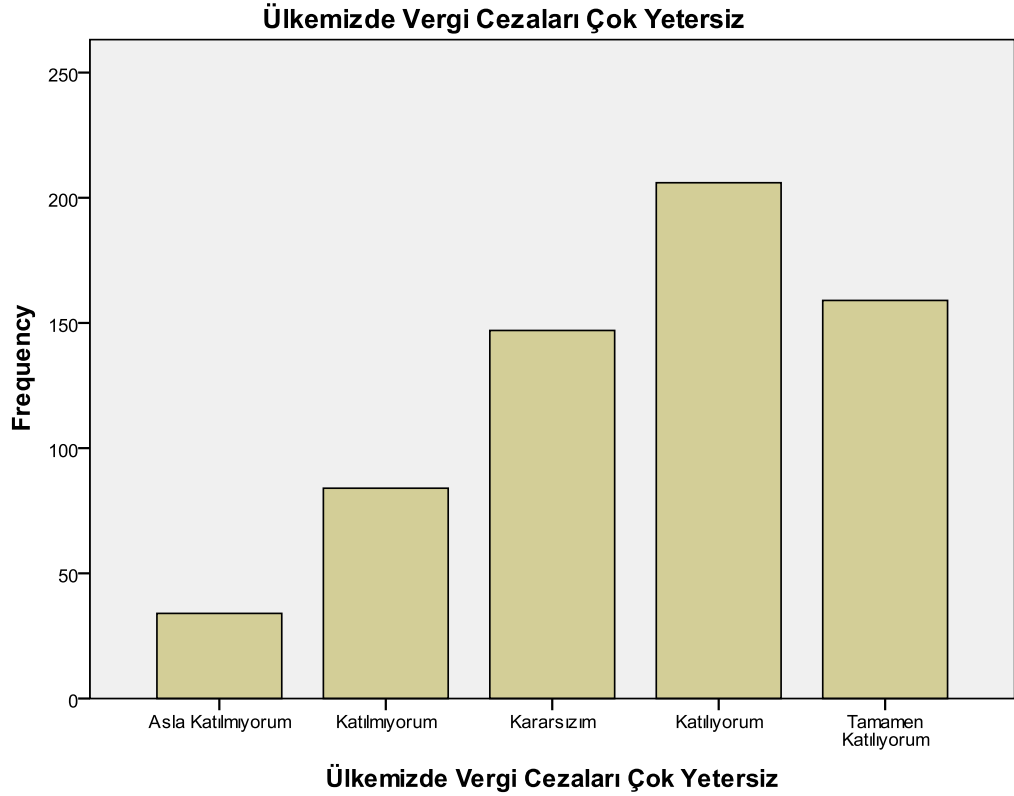
Tablo 29

Ülkemizde Vergi Cezaları Çok Yetersiz

Ülkemizde Vergi Cezaları Çok Yetersiz				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	34	5,4	5,4	5,4
Katılmıyorum	84	13,3	13,3	18,7
Kararsızım	147	23,3	23,3	42,1
Katılıyorum	206	32,7	32,7	74,8
Tamamen Katılıyorum	159	25,2	25,2	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 14

Ülkemizde Vergi Cezaları Çok Yetersiz Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Ülkemizde Vergi Cezaları Çok Yetersiz” önermesine mükelleflerin % 5,4 Asla Katılmıyorum, % 13,3 Katılmıyorum, % 33,3 Kararsızım, % 32,7 Katılıyorum ve % 25,2 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Ülkemizde Vergi Cezaları Çok Yetersiz” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 30

Vergi Cezaları – Vergi Ahlakı ilişkisi

Ülkemizde Vergi Cezaları Çok Yetersiz * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Ülkemizde Vergi Cezaları Çok	Asla Katılmıyorum	5 ,8%	2 ,3%	2 ,3%	4 ,6%	21 3,3%	34 5,4%
	Katılmıyorum	1 ,2%	6 1,0%	7 1,1%	45 7,1%	25 4,0%	84 13,3%
	Kararsızım	9 1,4%	6 1,0%	17 2,7%	65 10,3%	50 7,9%	147 23,3%
	Katılıyorum	3 ,5%	13 2,1%	18 2,9%	88 14,0%	84 13,3%	206 32,7%
	Tamamen Katılıyorum	4 ,6%	11 1,7%	13 2,1%	35 5,6%	96 15,2%	159 25,2%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda “Ülkemizde Vergi Cezaları Çok Yetersiz” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıtı göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 96 ve % 15,2 oranındadır. Bu mükellefler “Ülkemizde Vergi Cezaları Çok

Yetersiz” önermesine “Tamamen Katılıyorum” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum” yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi			
	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	67,295 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	65,186	16	,000
Linear-by-Linear Association	7,190	1	,007
N of Valid Cases	630		

a. 4 cells (16,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,19.

Symmetric Measures			
		Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Contingency Coefficient	,311	,000
N of Valid Cases		630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05’ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; vergi cezaları ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,311 değerine baktığımızda ise aradaki ilişkinin zayıf olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.1.9 Vergi Afları -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçırınları Ödüllendirmektedir” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

Tablo 31

Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçıranları Ödüllendirmektedir

Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçıranları Ödüllendirmektedir.

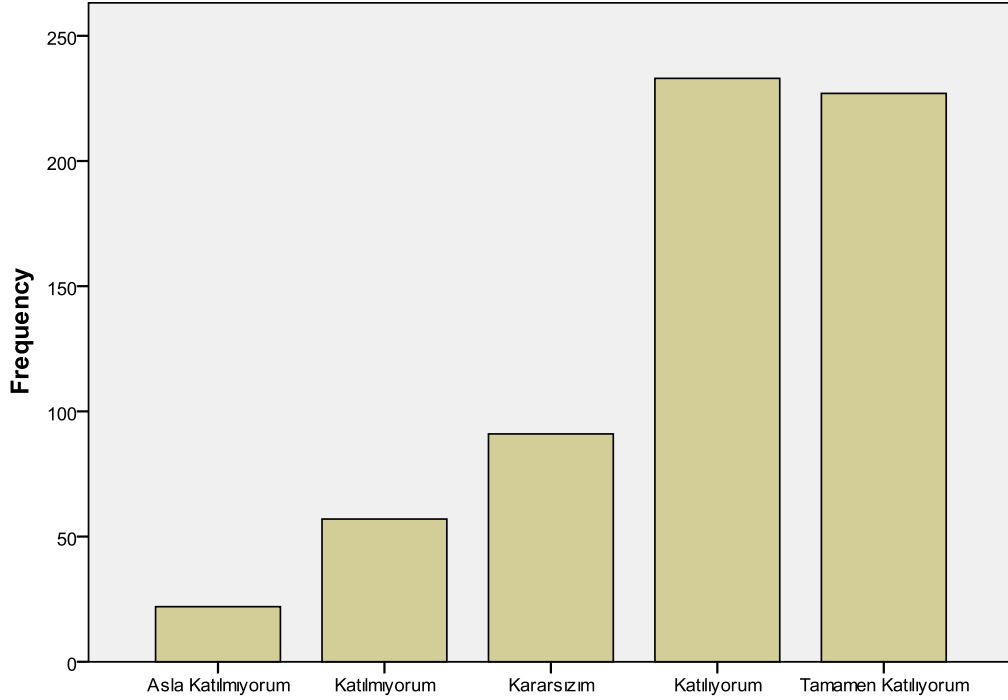
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	22	3,5	3,5	3,5
Katılmıyorum	57	9,0	9,0	12,5
Kararsızım	91	14,4	14,4	27,0
Katılıyorum	233	37,0	37,0	64,0
Tamamen Katılıyorum	227	36,0	36,0	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 15

Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçıranları Ödüllendirmektedir

Frekans Dağılımı

Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçıranları Ödüllendirmektedir.

Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçıranları Ödüllendirmektedir.

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçıranları Ödüllendirmektedir” önermesine mükelleflerin % 3,5 Asla Katılmıyorum, % 9,0 Katılmıyorum, % 14,4 Kararsızım, % 37,0 Katılıyorum ve % 36,0 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçıranları Ödüllendirmektedir” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 32

Vergi Afları – Vergi Ahlakı ilişkisi

Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçıranları Ödüllendirmektedir. * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Ülkemizde Vergi Afları Vergi	Asla Katılmıyorum	2 ,3%	2 ,3%	2 ,3%	3 ,5%	13 2,1%	22 3,5%
	Katılmıyorum	1 ,2%	7 1,1%	4 ,6%	32 5,1%	13 2,1%	57 9,0%
	Kararsızım	5 ,8%	3 ,5%	12 1,9%	26 4,1%	45 7,1%	91 14,4%
	Katılıyorum	5 ,8%	7 1,1%	14 2,2%	124 19,7%	83 13,2%	233 37,0%
	Tamamen Katılıyorum	9 1,4%	19 3,0%	25 4,0%	52 8,3%	122 19,4%	227 36,0%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda ”Ülkemizde Vergi Afları Vergi Kaçıranları Ödüllendirmektedir” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıtı göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 124 ve % 19,7 oranındadır. Bu mükellefler ”Ülkemizde

Vergi Afları Vergi Kaçırınları Ödüllendirmektedir” önermesine “Katılıyorum“ ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine de “Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir.

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	75,882 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	77,366	16	,000
Linear-by-Linear Association	1,856	1	,173
N of Valid Cases	630		

a. 6 cells (24,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 77.

	Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,328	,000
N of Valid Cases	630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; vergi afları ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,328 değerine baktığımızda ise aradaki ilişkinin zayıf olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.1.10 Vergi İdaresinin Etkinliği -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Ülkemizde Vergi İdaresi Etkin Çalışmaktadır” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

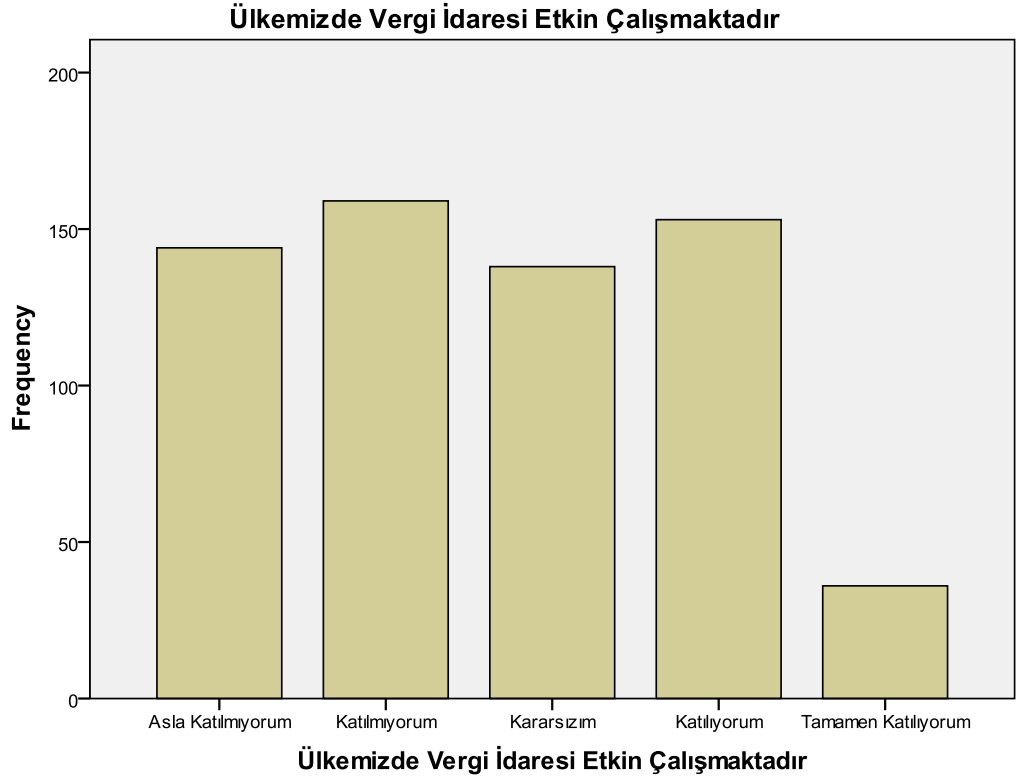
Tablo 33

Ülkemizde Vergi İdaresi Etkin Çalışmaktadır

Ülkemizde Vergi İdaresi Etkin Çalışmaktadır				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	144	22,9	22,9	22,9
Katılmıyorum	159	25,2	25,2	48,1
Kararsızım	138	21,9	21,9	70,0
Katılıyorum	153	24,3	24,3	94,3
Tamamen Katılıyorum	36	5,7	5,7	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 16

Ülkemizde Vergi İdaresi Etkin Çalışmaktadır Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Ülkemizde Vergi İdaresi Etkin Çalışmaktadır” önermesine mükelleflerin % 22,9 Asla Katılmıyorum, % 25,2 Katılmıyorum, % 21,9 Kararsızım, % 24,3 Katılıyorum ve % 5,7 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Ülkemizde Vergi İdaresi Etkin Çalışmaktadır” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 34

Vergi İdaresinin Etkinliği – Vergi Ahlakı ilişkisi

Ülkemizde Vergi İdaresi Etkin Çalışmaktadır * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Ülkemizde Vergi İdaresi Etkin	Asla Katılmıyorum	6 1,0%	12 1,9%	21 3,3%	29 4,6%	76 12,1%	144 22,9%
	Katılmıyorum	5 ,8%	13 2,1%	11 1,7%	62 9,8%	68 10,8%	159 25,2%
	Kararsızım	6 1,0%	5 ,8%	12 1,9%	43 6,8%	72 11,4%	138 21,9%
	Katılıyorum	2 ,3%	4 ,6%	10 1,6%	95 15,1%	42 6,7%	153 24,3%
	Tamamen Katılıyorum	3 ,5%	4 ,6%	3 ,5%	8 1,3%	18 2,9%	36 5,7%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda “Ülkemizde Vergi İdaresi Etkin Çalışmaktadır” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıt göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 95 ile % 15,1 oranındadır. Bu mükellefler önermesine “Ülkemizde Vergi İdaresi

Etkin Çalışmaktadır” önermesine “Katılmıyorum” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesine de “Katılmıyorum “ yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	74,607 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	74,436	16	,000
Linear-by-Linear Association	,001	1	,978
N of Valid Cases	630		

a. 4 cells (16,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,26.

Symmetric Measures

	Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,325	,000
N of Valid Cases	630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05’ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; vergi idaresinin etkin çalışması ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,325 değerine baktığımızda ise aradaki ilişkinin zayıf olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.1.11 Muhasebe Meslek Mensupları - Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeciler, SMMM, YMM) Vergi Kanunlarını İyi Bildikleri İçin Vergi Kaçırılmazlar ” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

Tablo 35

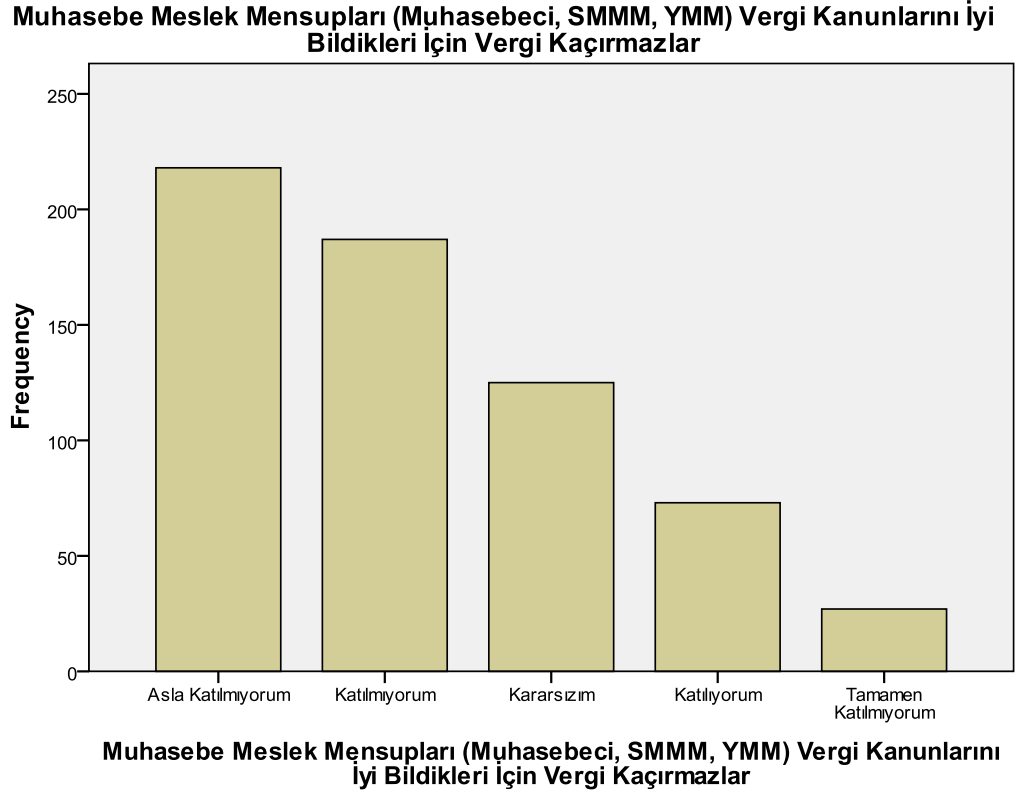
Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeciler, SMMM, YMM) Vergi Kanunlarını İyi Bildikleri İçin Vergi Kaçırılmazlar

Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeci, SMMM, YMM) Vergi Kanunlarını İyi Bildikleri İçin Vergi Kaçırılmazlar

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	218	34,6	34,6	34,6
Katılmıyorum	187	29,7	29,7	64,3
Kararsızım	125	19,8	19,8	84,1
Katılıyorum	73	11,6	11,6	95,7
Tamamen Katılmıyorum	27	4,3	4,3	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 17

Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeciler, SMMM, YMM) Vergi Kanunlarını İyi Bildikleri İçin Vergi Kaçırılmazlar Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeciler, SMMM, YMM) Vergi Kanunlarını İyi Bildikleri İçin Vergi Kaçırılmazlar” önermesine mükelleflerin % 34,6 Asla Katılmıyorum, % 29,7 Katılmıyorum, % 19,8 Kararsızım, % 11,6 Katılıyorum ve % 4,3 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeciler, SMMM, YMM) Vergi Kanunlarını İyi Bildikleri İçin Vergi Kaçırılmazlar” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 36**Muhasebe Meslek Mensupları – Vergi Ahlakı ilişkisi**

Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeci, SMMM, YMM) Vergi Kanunlarını İyi Bildikleri İçin Vergi Kaçırılmazlar * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeci, SMMM, YMM) Vergi	Asla Katılmıyorum	11 1,7%	19 3,0%	23 3,7%	68 10,8%	97 15,4%	218 34,6%
	Katılmıyorum	6 1,0%	11 1,7%	18 2,9%	74 11,7%	78 12,4%	187 29,7%
	Kararsızım	2 ,3%	4 ,6%	9 1,4%	52 8,3%	58 9,2%	125 19,8%
	Katılıyorum	1 ,2%	3 ,5%	5 ,8%	36 5,7%	28 4,4%	73 11,6%
	Tamamen Katılmıyorum	2 ,3%	1 ,2%	2 ,3%	7 1,1%	15 2,4%	27 4,3%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda “Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeciler, SMMM, YMM) Vergi Kanunlarını İyi Bildikleri İçin Vergi Kaçırılmazlar” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıtı göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 97 ile % 15,4 oranındadır. Bu mükellefler “Muhasebe Meslek Mensupları (Muhasebeciler, SMMM, YMM) Vergi Kanunlarını İyi Bildikleri İçin Vergi Kaçırılmazlar” önermesine “Asla Katılmıyorum“ ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	19,969 ^a	16	,222
Likelihood Ratio	20,244	16	,209
Linear-by-Linear Association	3,778	1	,052
N of Valid Cases	630		

a. 6 cells (24,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 94.

Symmetric Measures

	Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,175	,222
N of Valid Cases	630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; Muhasebe meslek mensupları ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,175 değerine baktığımızda ise aradaki ilişkinin zayıf olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.1.12 Diğer Mükellefler ve Yakın Çevre - Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa, Fırsatım Varsa Bende Kaçırım” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

Tablo 37

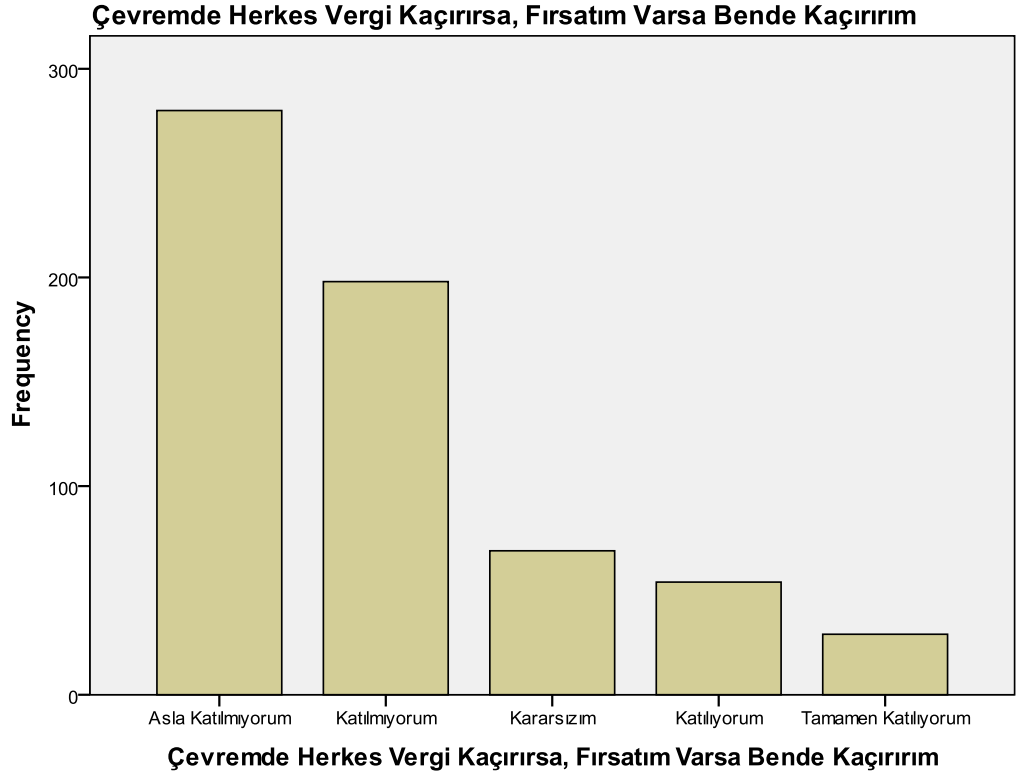
Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa, Fırsatım Varsa Bende Kaçırım

Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa, Fırsatım Varsa Bende Kaçırım				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	280	44,4	44,4	44,4
Katılmıyorum	198	31,4	31,4	75,9
Kararsızım	69	11,0	11,0	86,8
Katılıyorum	54	8,6	8,6	95,4
Tamamen Katılıyorum	29	4,6	4,6	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 18

Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa, Fırsatım Varsa Bende Kaçırım

Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa Fırsatım Varsa Bende Kaçırırım” önermesine mükelleflerin % 44,4 Asla Katılmıyorum, % 31,4 Katılmıyorum, % 11,0 Kararsızım, % 8,6 Katılıyorum ve % 4,6 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa, Fırsatım Varsa Bende Kaçırırım” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 38

Diğer Mükellefler ve Yakın Çevre – Vergi Ahlakı ilişkisi

Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa, Fırsatım Varsa Bende Kaçırırım * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım

Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa,	Asla Katılmıyorum	8 1,3%	4 ,6%	9 1,4%	53 8,4%	206 32,7%	280 44,4%
	Katılmıyorum	5 ,8%	10 1,6%	10 1,6%	130 20,6%	43 6,8%	198 31,4%
	Kararsızım	0 ,0%	2 ,3%	23 3,7%	28 4,4%	16 2,5%	69 11,0%
	Katılıyorum	4 ,6%	15 2,4%	11 1,7%	18 2,9%	6 1,0%	54 8,6%
	Tamamen Katılıyorum	5 ,8%	7 1,1%	4 ,6%	8 1,3%	5 ,8%	29 4,6%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda “Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa, Fırsatım Varsa Bende Kaçırırım” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıtı göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 206 ile % 33,7 oranındadır. Bu mükellefler önermesine

“Çevremde Herkes Vergi Kaçırırsa, Fırsatım Varsa Bende Kaçırım” önermesine “Asla Katılmıyorum” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum” yanıtını vermişlerdir.

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	329,882 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	287,691	16	,000
Linear-by-Linear Association	140,179	1	,000
N of Valid Cases	630		

a. 8 cells (32,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,01.

	Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,586	,000
N of Valid Cases	630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; diğer mükellefler ve yakın çevrenin etkisi ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki Value değerine 0,586 baktığımızda ise aradaki ilişkinin güçlü olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.2 Sosyal Faktörler - Vergi Ahlakı İlişkisi

Sosyal faktörlerin (devlete güven, vatandaşlık bilinci, siyasi iktidarın kabulü, dini inanç ve demokrasi anlayışı) gibi faktörlerin betimsel analizi yapıp vergi ahlakı ile ilişkisi olup olmadığı analiz edilecektir.

3.4.4.2.1 Devlete Güven -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Devletime Güveniyorum” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

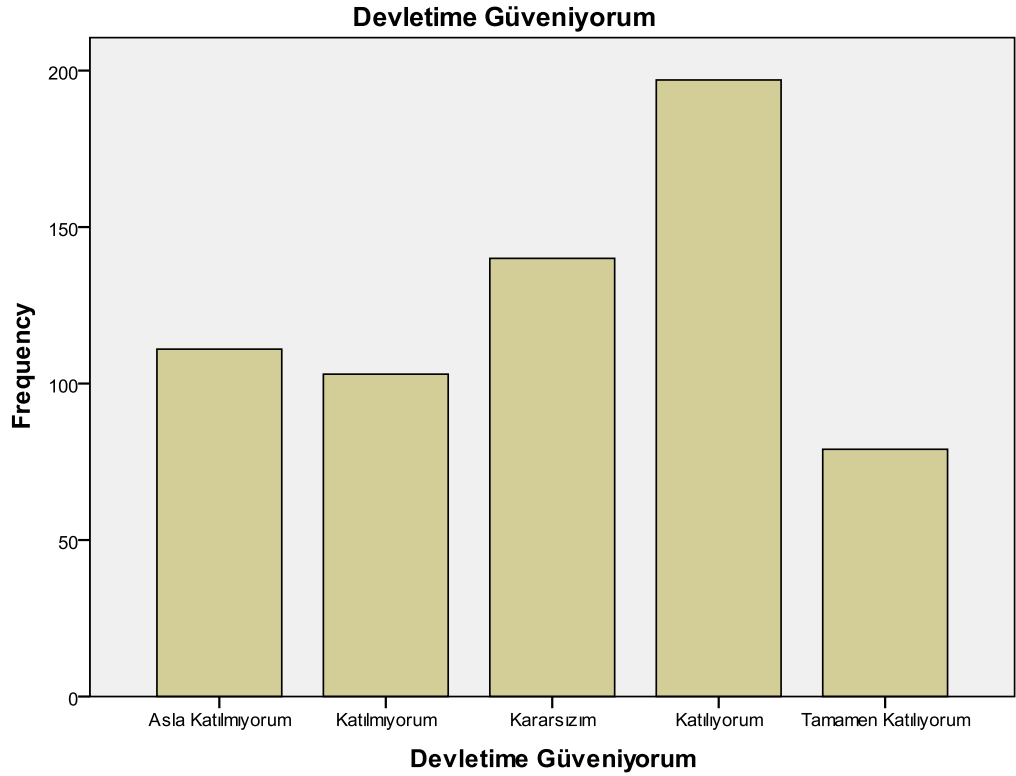
Tablo 39

Devletime Güveniyorum

Devletime Güveniyorum				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	111	17,6	17,6	17,6
Katılmıyorum	103	16,3	16,3	34,0
Kararsızım	140	22,2	22,2	56,2
Katılıyorum	197	31,3	31,3	87,5
Tamamen Katılıyorum	79	12,5	12,5	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 19

Devletime Güveniyorum Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Devletime Güveniyorum” önermesine mükelleflerin % 17,6 Asla Katılmıyorum, % 16,3 Katılmıyorum, % 22,2 Kararsızım, % 31,3 Katılıyorum ve % 12,5 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Devletime Güveniyorum” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 40

Devlete Güven – Vergi Ahlakı ilişkisi

Devletime Güveniyorum * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Devletime Güveniyorum	Asla Katılmıyorum	5 ,8%	11 1,7%	14 2,2%	22 3,5%	59 9,4%	111 17,6%
	Katılmıyorum	5 ,8%	5 ,8%	11 1,7%	60 9,5%	22 3,5%	103 16,3%
	Kararsızım	2 ,3%	7 1,1%	17 2,7%	46 7,3%	68 10,8%	140 22,2%
	Katılıyorum	7 1,1%	11 1,7%	10 1,6%	90 14,3%	79 12,5%	197 31,3%
	Tamamen Katılıyorum	3 ,5%	4 ,6%	5 ,8%	19 3,0%	48 7,6%	79 12,5%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda “Devletime Güveniyorum” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıtı göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 90 ile % 14,3 oranındadır. Bu mükellefler “Devletime Güveniyorum“ önermesine “Katılıyorum“ ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine de “ Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi

	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	63,175 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	66,316	16	,000
Linear-by-Linear Association	4,615	1	,032
N of Valid Cases	630		

a. 5 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,76.

Symmetric Measures

	Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Contingency Coefficient	,302	,000
N of Valid Cases	630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; devlete güven ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,302 değerine baktığımızda ise aradaki ilişkinin zayıf olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.2.2 Vatandaşlık Bilinci -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Vergi Ödemek Vatandaşlık Görevidir” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

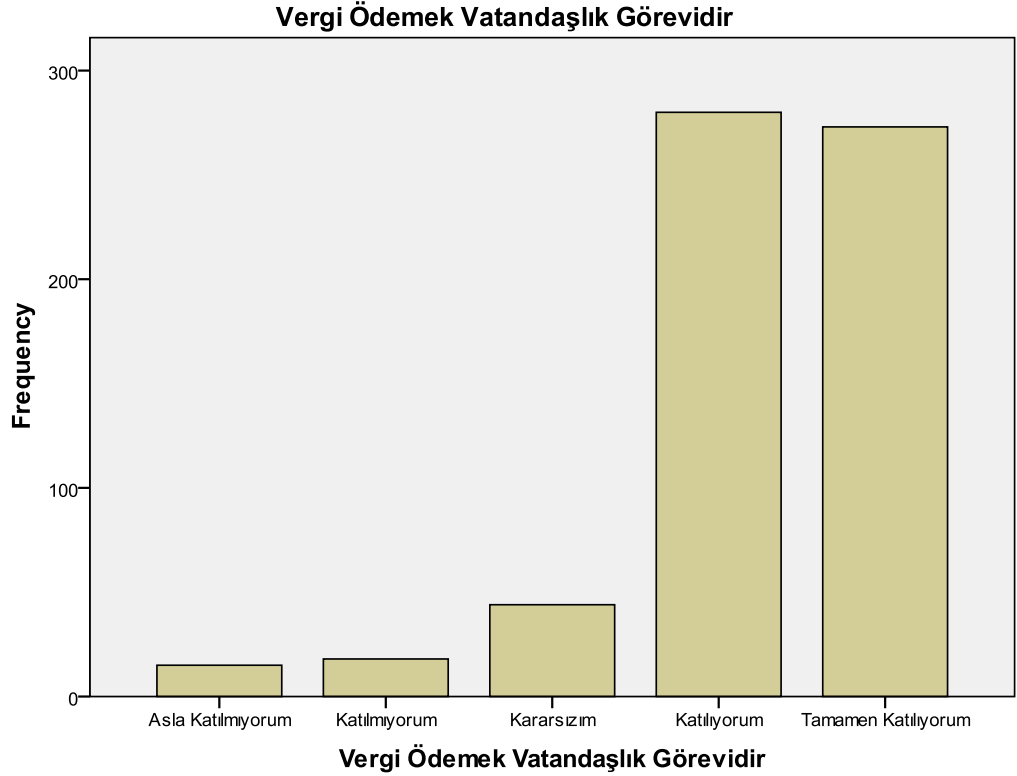
Tablo 41

Vergi Ödemek Vatandaşlık Görevidir

Vergi Ödemek Vatandaşlık Görevidir				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	15	2,4	2,4	2,4
Katılmıyorum	18	2,9	2,9	5,2
Kararsızım	44	7,0	7,0	12,2
Katılıyorum	280	44,4	44,4	56,7
Tamamen Katılıyorum	273	43,3	43,3	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 20

Vergi Ödemek Vatandaşlık Görevidir Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Vergi Ödemek Vatandaşlık Görevidir” önermesine mükelleflerin % 2,4 Asla Katılmıyorum, % 2,9 Katılmıyorum, % 7,0 Kararsızım, % 44,4 Katılıyorum ve % 43,3 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Vergi Ödemek Vatandaşlık Görevidir” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 42

Vatandaşlık Bilinci – Vergi Ahlakı ilişkisi

Vergi Ödemek Vatandaşlık Görevidir * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Vergi Ödemek Vatandaşlık Görevidir	Asla Katılmıyorum	2 ,3%	2 ,3%	2 ,3%	4 ,6%	5 ,8%	15 2,4%
	Katılmıyorum	1 ,2%	4 ,6%	3 ,5%	9 1,4%	1 ,2%	18 2,9%
	Kararsızım	3 ,5%	6 1,0%	9 1,4%	13 2,1%	13 2,1%	44 7,0%
	Katılıyorum	11 1,7%	13 2,1%	26 4,1%	150 23,8%	80 12,7%	280 44,4%
	Tamamen Katılıyorum	5 ,8%	13 2,1%	17 2,7%	61 9,7%	177 28,1%	273 43,3%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda “Vergi Ödemek Vatandaşlık Görevidir” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıtı göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 177 ile % 28,1 oranındadır. Bu mükellefler “Vergi Ödemek Vatandaşlık

Görevidir” önermesine “Tamamen Katılıyorum” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi			
	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	121,947 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	117,287	16	,000
Linear-by-Linear Association	51,909	1	,000
N of Valid Cases	630		

a. 9 cells (36,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 52.

Symmetric Measures			
		Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Contingency Coefficient	,403	,000
N of Valid Cases		630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; vatandaşlık bilinci ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,403 değerine baktığımızda ise aradaki ilişkinin normal olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.2.3 Siyasi İktidarın Kabulü -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “İktidar Partisini Desteklersem, Vergimi Gönüllü Öderim ” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

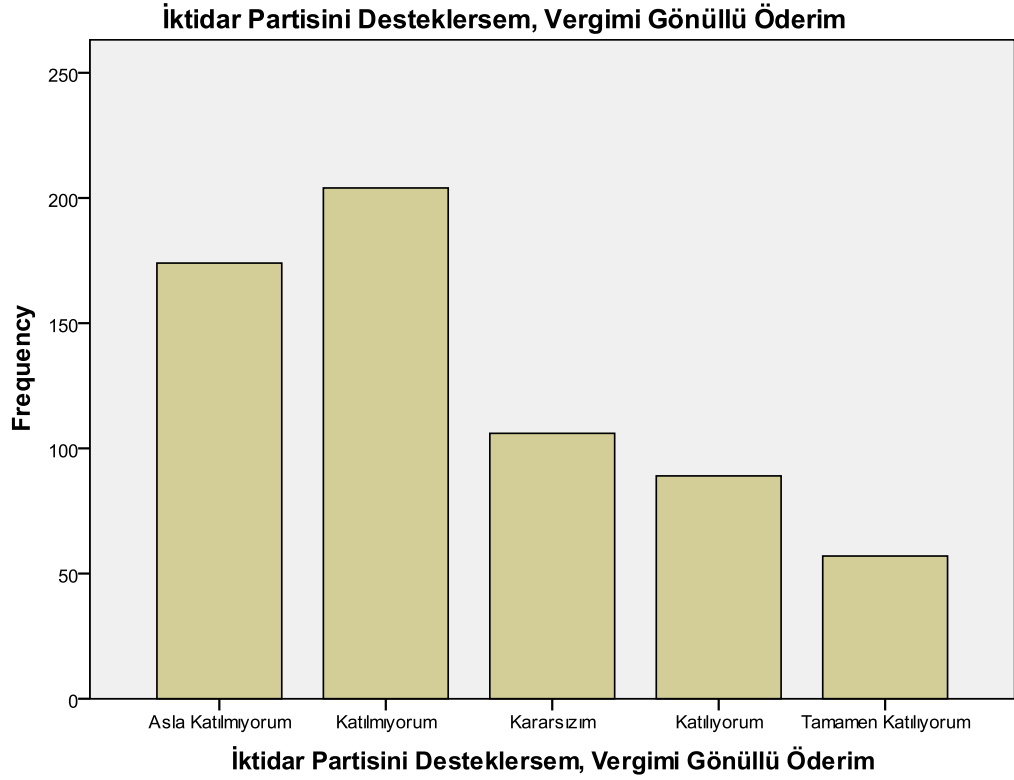
Tablo 43

İktidar Partisini Desteklersem, Vergimi Gönüllü Öderim

İktidar Partisini Desteklersem, Vergimi Gönüllü Öderim				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	174	27,6	27,6	27,6
Katılmıyorum	204	32,4	32,4	60,0
Kararsızım	106	16,8	16,8	76,8
Katılıyorum	89	14,1	14,1	91,0
Tamamen Katılıyorum	57	9,0	9,0	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 21

İktidar Partisini Desteklersem, Vergimi Gönüllü Öderim Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “İktidar Partisini Desteklersem, Vergimi Gönüllü Öderim” önermesine mükelleflerin % 27,6 Asla Katılmıyorum, % 32,4 Katılmıyorum, % 16,8 Kararsızım, % 14,1 Katılıyorum ve % 9,0 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “İktidar Partisini Desteklersem, Vergimi Gönüllü Öderim” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 44

Siyasi İktidarın Kabulü – Vergi Ahlakı ilişkisi

İktidar Partisini Desteklersem, Vergimi Gönüllü Öderim * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım					Toplam
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum	
Asla Katılmıyorum	10	11	19	28	106	174
	1,6%	1,7%	3,0%	4,4%	16,8%	27,6%
Katılmıyorum	5	13	17	114	55	204
	,8%	2,1%	2,7%	18,1%	8,7%	32,4%
Kararsızım	2	4	8	39	53	106
	,3%	,6%	1,3%	6,2%	8,4%	16,8%
Katılıyorum	5	6	7	43	28	89
	,8%	1,0%	1,1%	6,8%	4,4%	14,1%
Tamamen Katılıyorum	0	4	6	13	34	57
	,0%	,6%	1,0%	2,1%	5,4%	9,0%
Toplam	22	38	57	237	276	630
	3,5%	6,0%	9,0%	37,6%	43,8%	100,0%

Tabloda yatay sütunda “İktidar Partisini Desteklersem, Vergimi Gönüllü Öderim” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıtı göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 114 ile % 18,1 oranındadır. Bu mükellefler “İktidar Partisini Desteklersem, Vergimi Gönüllü Öderim” önermesine “Katılmıyorum” ve

“Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesine de “Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi			
	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	87,253 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	93,676	16	,000
Linear-by-Linear Association	,085	1	,771
N of Valid Cases	630		

a. 4 cells (16,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,99.

Symmetric Measures			
		Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Contingency Coefficient	,349	,000
N of Valid Cases		630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; iktidar partisini desteklemek ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,349 değerine baktığımızda ise aradaki ilişkinin zayıf olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.2.4 Dini İnanç -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Vergi Kaçırarak Dini İnançımı Göre Günah ve Kul Hakkıdır” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

Tablo 45

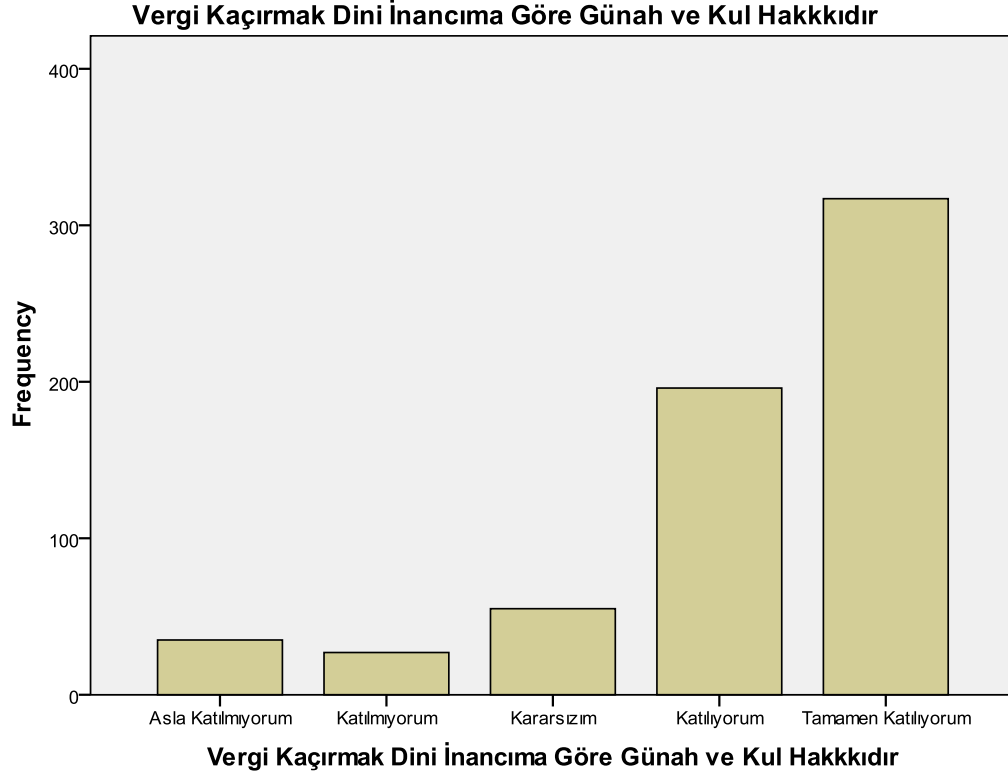
Vergi Kaçırarak Dini İnançına Göre Günah ve Kul Hakkıdır

Vergi Kaçırarak Dini İnançına Göre Günah ve Kul Hakkıdır				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	35	5,6	5,6	5,6
Katılmıyorum	27	4,3	4,3	9,8
Kararsızım	55	8,7	8,7	18,6
Katılıyorum	196	31,1	31,1	49,7
Tamamen Katılıyorum	317	50,3	50,3	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 22

Vergi Kaçırarak Dini İnançına Göre Günah ve Kul Hakkıdır

Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Vergi Kaçırarak Dini İnançma Göre Günah ve Kul Hakkıdır” önermesine mükelleflerin % 5,6 Asla Katılmıyorum, % 4,3 Katılmıyorum, % 8,7 Kararsızım, % 31,1 Katılıyorum ve % 50,3 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Vergi Kaçırarak Dini İnançma Göre Günah ve Kul Hakkıdır” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 46

Dini İnanç – Vergi Ahlakı ilişkisi

Vergi Kaçırarak Dini İnançma Göre Günah ve Kul Hakkıdır * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum	
Asla Katılmıyorum	2	7	6	6	14	35
	,3%	1,1%	1,0%	1,0%	2,2%	5,6%
Katılmıyorum	2	6	4	11	4	27
	,3%	1,0%	,6%	1,7%	,6%	4,3%
Kararsızım	2	5	10	24	14	55
	,3%	,8%	1,6%	3,8%	2,2%	8,7%
Katılıyorum	6	8	16	124	42	196
	1,0%	1,3%	2,5%	19,7%	6,7%	31,1%
Tamamen Katılıyorum	10	12	21	72	202	317
	1,6%	1,9%	3,3%	11,4%	32,1%	50,3%
Toplam	22	38	57	237	276	630
	3,5%	6,0%	9,0%	37,6%	43,8%	100,0%

Tabloda yatay sütunda “Vergi Kaçırarak Dini İnançma Göre Günah ve Kul Hakkıdır” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıtı göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 202 ile % 32,1 oranındadır. Bu mükellefler “Vergi Kaçırarak Dini İnançma Göre Günah ve Kul Hakkıdır” önermesine “Tamamen

Katılıyorum” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	158,634 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	150,401	16	,000
Linear-by-Linear Association	47,241	1	,000
N of Valid Cases	630		

a. 9 cells (36,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 94.

Symmetric Measures			
		Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Contingency Coefficient	,448	,000
N of Valid Cases		630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; dini inanç ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,448 değerine baktığımızda ise aradaki ilişkinin normal olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.2.5 Demokrasi - Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin “Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan Birey Vergisini Gönüllü Öder” önermesine verdikleri cevaplar görülmektedir.

Tablo 47

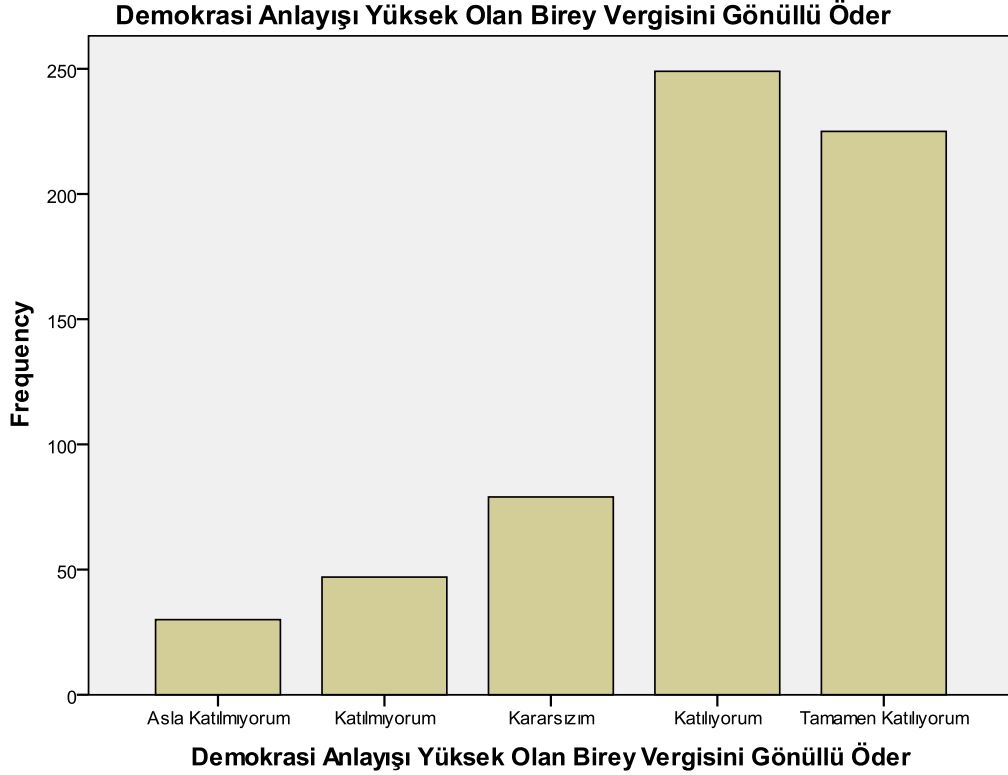
Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan Birey Vergisini Gönüllü Öder

Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan Birey Vergisini Gönüllü Öder				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Asla Katılmıyorum	30	4,8	4,8	4,8
Katılmıyorum	47	7,5	7,5	12,2
Kararsızım	79	12,5	12,5	24,8
Katılıyorum	249	39,5	39,5	64,3
Tamamen Katılıyorum	225	35,7	35,7	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 23

Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan Birey Vergisini Gönüllü Öder

Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde “Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan Birey Vergisini Gönüllü Öder” önermesine mükelleflerin % 4,8 Asla Katılmıyorum, % 7,5 Katılmıyorum, % 12,5 Kararsızım, % 39,5 Katılıyorum ve % 35,7 Tamamen Katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Aşağıdaki tabloda “Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan Birey Vergisini Gönüllü Öder” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 48

Demokrasi – Vergi Ahlakı ilişkisi

Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan Birey Vergisini Gönüllü Öder * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan	Asla Katılmıyorum	3 ,5%	5 ,8%	3 ,5%	3 ,5%	16 2,5%	30 4,8%
	Katılmıyorum	2 ,3%	10 1,6%	4 ,6%	22 3,5%	9 1,4%	47 7,5%
	Kararsızım	3 ,5%	10 1,6%	14 2,2%	21 3,3%	31 4,9%	79 12,5%
	Katılıyorum	6 1,0%	10 1,6%	19 3,0%	142 22,5%	72 11,4%	249 39,5%
	Tamamen Katılıyorum	8 1,3%	3 ,5%	17 2,7%	49 7,8%	148 23,5%	225 35,7%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda “Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan Birey Vergisini Gönüllü Öder” dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Dikey ve yatay sütunların kesiştiği hücrelerdeki rakam her iki önermeye de verilmiş ortak yanıtı göstermektedir. Tabloya baktığımızda her iki önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 148 ile % 23,5 oranındadır. Bu mükellefler “Demokrasi Anlayışı Yüksek Olan Birey Vergisini Gönüllü Öder” önermesine “Tamamen

Katılıyorum” ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir.

Ki Kare Testi			
	Değer	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Ki Kare	146,250 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	139,498	16	,000
Linear-by-Linear Association	38,789	1	,000
N of Valid Cases	630		

a. 8 cells (32,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,05.

Symmetric Measures			
		Değer	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Contingency Coefficient	,434	,000
N of Valid Cases		630	

Yukarıda ki Chi-Square Test tablosuna göre; Sig p <0,05'ten küçük olduğu için Ho hipotezi red edilir ve buna göre; demokrasi anlayışı ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Symmetric Measures tablosundaki 0,434 değerine baktığımızda ise aradaki ilişkinin normal olduğunu görmekteyiz.

3.4.4.3 Demografik Faktörler – Vergi Ahlakı İlişkisi

Demografik faktörlerin (yaş, cinsiyet, eğitim, meslek durumu ve medeni hal) gibi faktörlerin betimsel analizi yapıлып vergi ahlakı ile ilişkisi olup olmadığı Ki Kare Testi ile test edip, Mann Whitney U Testi ve Kruskal Wallis H Testi ile de ayrıntılı analiz yapılacaktır.

3.4.4.3.1 Yaş -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin yaşları hakkında bilgi verilmektedir.

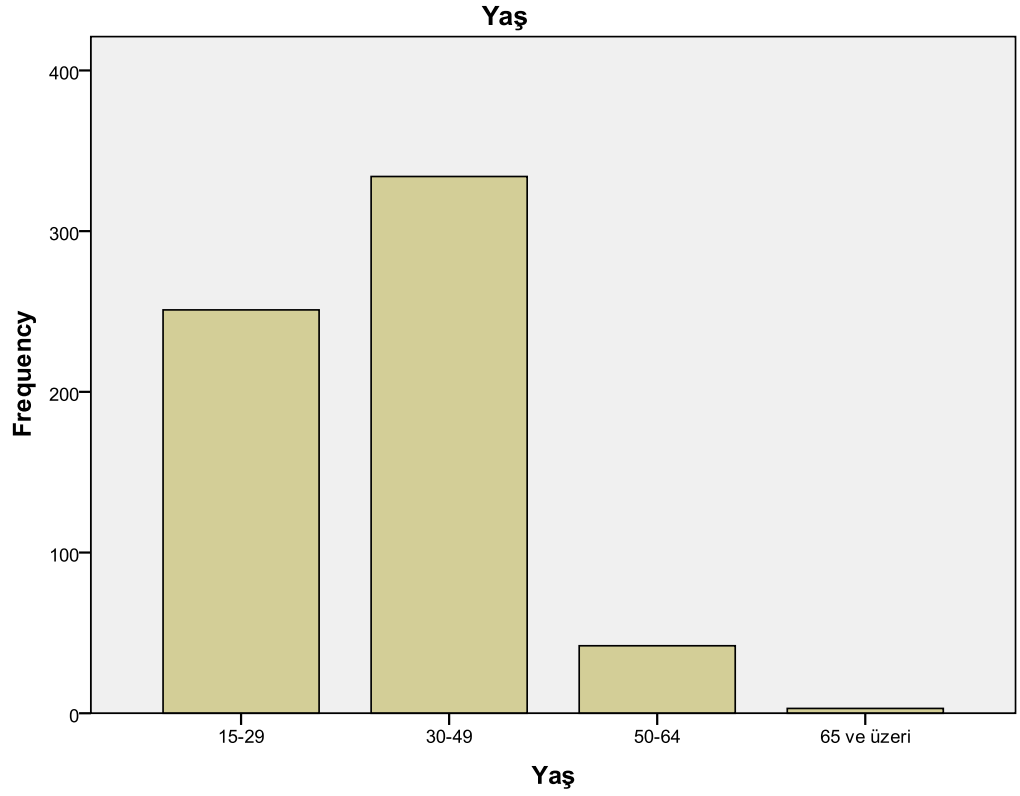
Tablo 49

Yaşınız

Yaş				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
15-29	251	39,8	39,8	39,8
30-49	334	53,0	53,0	92,9
50-64	42	6,7	6,7	99,5
65 ve üzeri	3	,5	,5	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 24

Yaş Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde mükelleflerin 251 tanesi 15-29 yaş aralığında, 334 tanesi 30-49 yaş aralığında, 42 tanesi 50-64 ve 3 kişide 65 yaş ve üzerindedir.

Tablo 50

Yaş – Vergi Ahlakı ilişkisi

Yaş * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum	
15-29	6 1,0%	15 2,4%	29 4,6%	80 12,7%	121 19,2%	251 39,8%
30-49	14 2,2%	19 3,0%	26 4,1%	135 21,4%	140 22,2%	334 53,0%
50-64	1 ,2%	3 ,5%	2 ,3%	22 3,5%	14 2,2%	42 6,7%
65 ve üzeri	1 ,2%	1 ,2%	0 ,0%	0 ,0%	1 ,2%	3 ,5%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%

Tabloda yatay sütunda mükelleflerin yaşları dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Tabloya baktığımızda yaş ve önermenin keşiştiği hücreye en çok yanıt veren mükellef sayısı 140 ile % 22,2 oranındadır. Bu mükellefler “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir.

Aşağıda Kruskal Wallis H Testi yer almaktadır. Teste vergi ahlak skorunu oluşturduğunu dūřündüğümüz 10 önermenin * birleştirilmesi ile yařa göre vergi ahlak skorları tespit edilip aralarındaki ilişki ayrıntılı analiz edilmeye çalışılmıştır.

*Bknz, s. 79-80.

Ranks			
	VAR00006	N	Mean Rank
VAR00001	1,00	251	317,09
	2,00	334	310,17
	3,00	42	348,86
	4,00	3	309,00
	Total	630	

Test Statistics ^{a,b}	
	VAR00001
Ki Kare	1,726
df	3
Asymp. Sig.	,631

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable:

VAR00006

Tabloyu incelediğimizde ise sig. P 0,631 > 0,05 Ho hipotezi kabul edilir, yaş ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

3.4.4.3.2 Cinsiyet -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin cinsiyetleri hakkında bilgi verilmektedir.

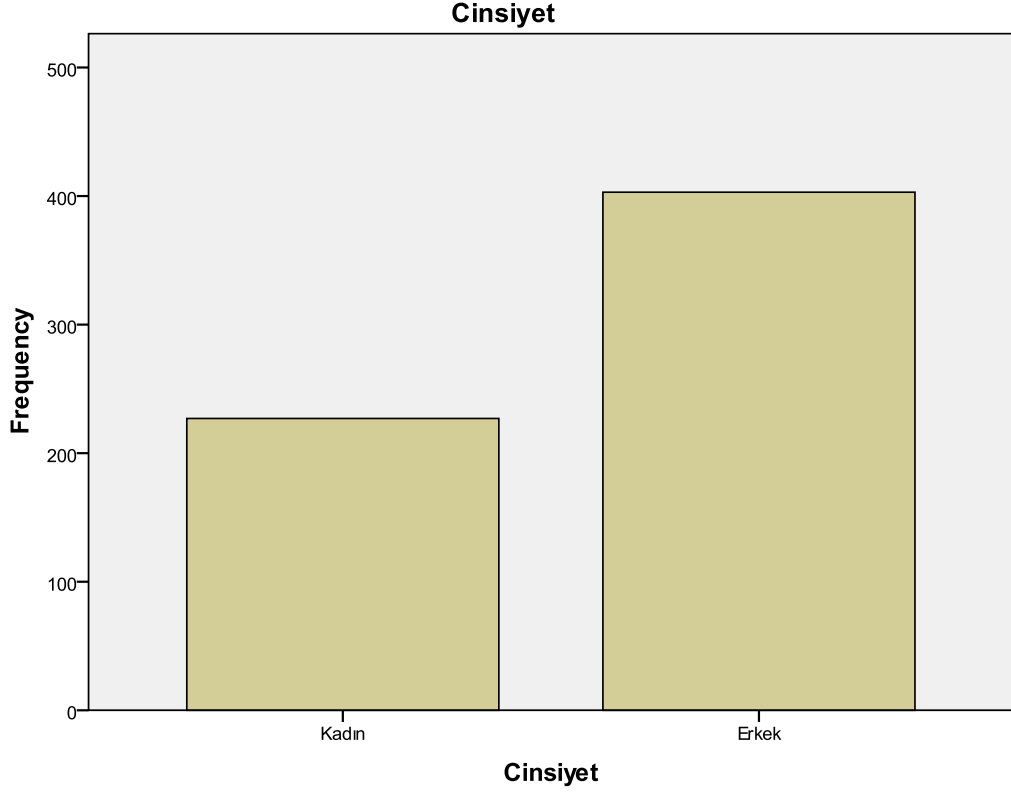
Tablo 51

Cinsiyetiniz

Cinsiyet				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Kadın	227	36,0	36,0	36,0
Erkek	403	64,0	64,0	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 25

Cinsiyetiniz Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde mükelleflerin % 36,0'si ile 227 kadın, % 64,0 ile 403 erkekten oluşmaktadır.

Aşağıdaki tabloda cinsiyet ile “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 52

Cinsiyet – Vergi Ahlakı ilişkisi

Cinsiyet * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Cinsiyet	Kadın	6 1,0%	7 1,1%	17 2,7%	76 12,1%	121 19,2%	227 36,0%
	Erkek	16 2,5%	31 4,9%	40 6,3%	161 25,6%	155 24,6%	403 64,0%
Toplam		22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%

Tabloda yatay sütunda cinsiyet dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Tabloya baktığımızda cinsiyet ve önermeye en çok yanıt veren mükellef sayısı 161 ile % 25,6 oranındadır. Bu mükelleflerden erkekler “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine de “Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir.

Aşağıda Mann Whitney U Testi yer almaktadır. Teste vergi ahlak skorunu oluşturduğunu düşündüğümüz 10 önermenin * birleştirilmesi ile vergi ahlak skorları tespit edilip cinsiyete göre aralarındaki ilişki ayrıntılı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Ranks			
VAR00002	N	Mean Rank	Sum of Ranks
VAR00001	1,00	227	340,50
	2,00	403	77294,50
Total		630	121470,50

*Bknz, s. 79-80.

Test Statistics ^a	
	VAR00001
Mann-Whitney U	40064,500
Wilcoxon W	121470,500
Z	-2,592
Asymp. Sig. (2-tailed)	,010

a. Grouping Variable: VAR00002

Tabloyu incelediğimizde ise sig. $P < 0,01 < 0,05$ küçük olduğundan H_0 hipotezi red edilir, cinsiyet ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Tabloyu incelediğimizde kadınların vergi ahlakı skoru erkeklere göre daha fazladır.

3.4.4.3.3 Eğitim -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin eğitim durumları hakkında bilgi verilmektedir.

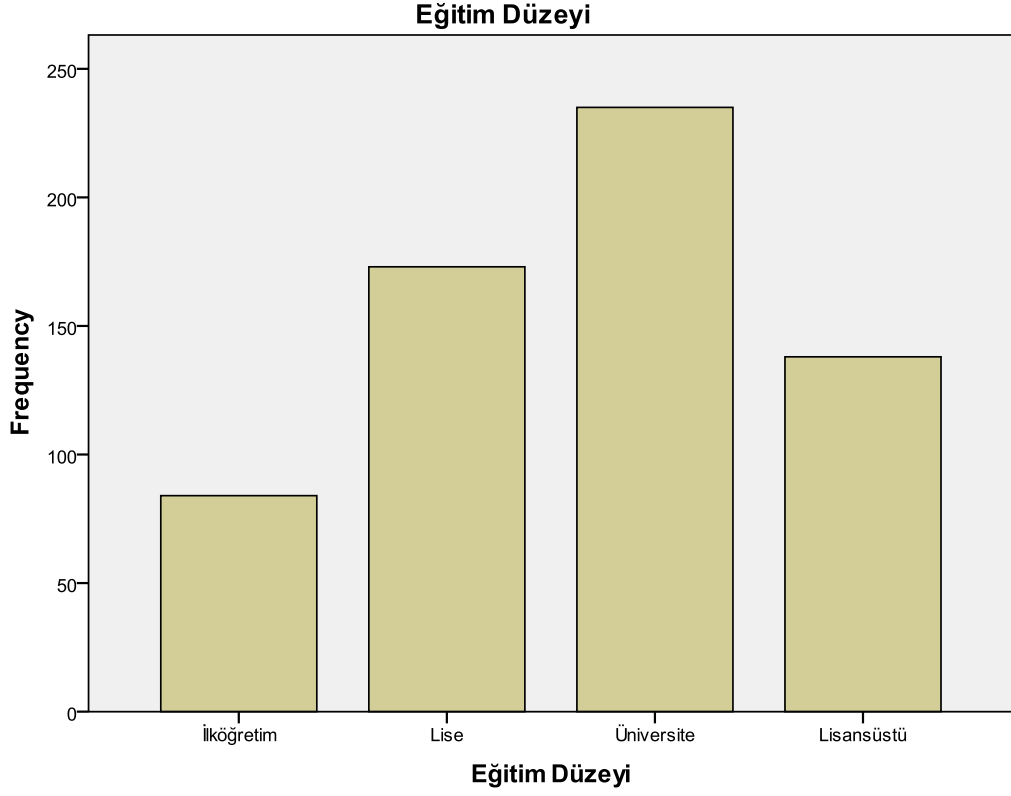
Tablo 53

Eğitim Düzeyiniz

Eğitim Düzeyi				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
İlköğretim	84	13,3	13,3	13,3
Lise	173	27,5	27,5	40,8
Üniversite	235	37,3	37,3	78,1
Lisansüstü	138	21,9	21,9	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 26

Eğitim Düzeyiniz Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde mükellefin eğitim durumları % 13,3 ilköğretim mezunu, % 27,5'i lise mezunu, % 37,3 üniversite mezunu ve % 21,9'u lisan üstü mezunudur.

Tablo 54**Eğitim– Vergi Ahlakı ilişkisi****Eğitim Düzeyi * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo**

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	5 ,8%	4 ,6%	7 1,1%	27 4,3%	41 6,5%	84 13,3%
	Lise	5 ,8%	7 1,1%	15 2,4%	72 11,4%	74 11,7%	173 27,5%
	Üniversite	7 1,1%	17 2,7%	20 3,2%	97 15,4%	94 14,9%	235 37,3%
	Lisansüstü	5 ,8%	10 1,6%	15 2,4%	41 6,5%	67 10,6%	138 21,9%
Toplam	22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%	

Tabloda yatay sütunda eğitim düzeyi dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Tabloya baktığımızda eğitim ve önermenin keşiştiği en çok ortak yanıt verilen hücre mükellef sayısı 97 ile % 15,4 oranındadır. Bu mükelleflerden üniversite mezunları “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir.

Aşağıda Kruskal Wallis H Testi yer almaktadır. Teste vergi ahlak skorunu oluşturduğunu düşündüğümüz 10 önermenin birleştirilmesi ile vergi ahlak skorları tespit edilip eğitime göre aralarındaki ilişki ayrıntılı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Ranks

VAR00003	N	Mean Rank
VAR00001 1,00	84	300,38
2,00	173	310,94
3,00	235	320,67
4,00	138	321,63
Total	630	

	VAR00001
Ki Kare	1,038
df	3
Asymp. Sig.	,792

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable:

VAR00003

Tabloyu incelediğimizde ise sig. P $0,792 > 0,05$ büyük olduğundan Ho hipotezi kabul edilir, eğitim ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur.

3.4.4.3.4 Meslek Durumu -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin meslek durumları hakkında bilgi verilmektedir.

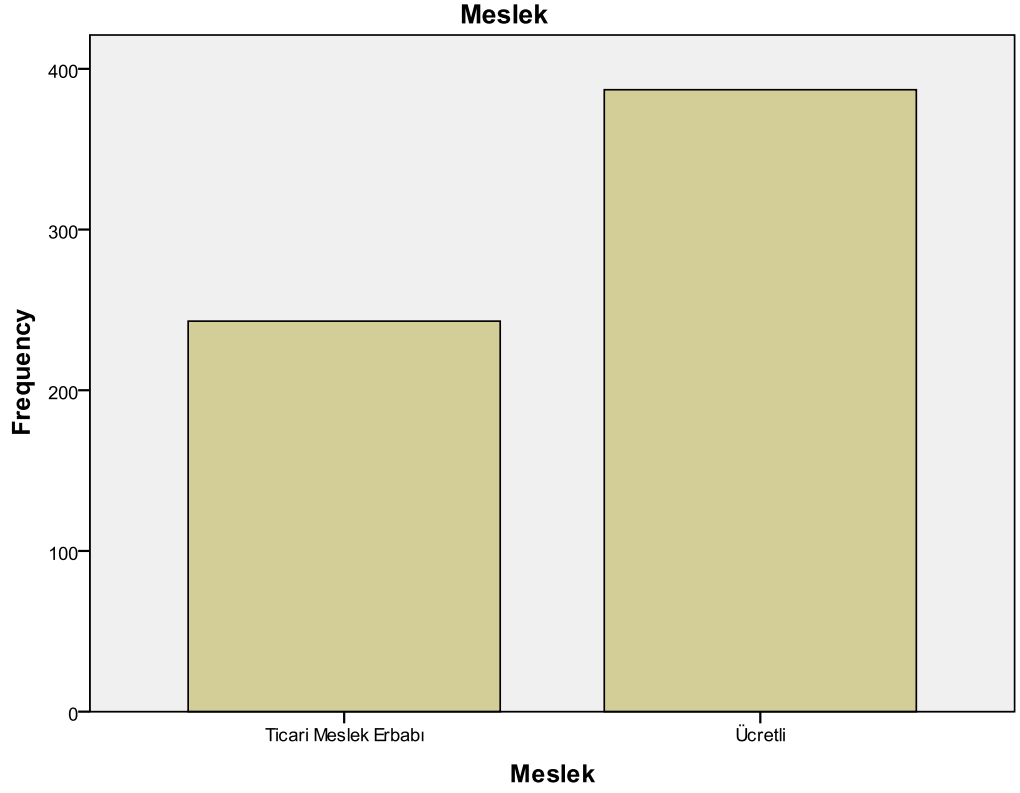
Tablo 55

Mesleğiniz

Meslek				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Ticari Meslek Erbabı	243	38,6	38,6	38,6
Ücretli	387	61,4	61,4	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 27

Mesleğiniz Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde mükelleflerin meslek durumları % 38,6 ile 243 kişi ticari meslek erbabı, % 61,4 ile 387 kişi ücretli çalışanlardan oluşmaktadır.

Aşağıdaki tabloda meslek durumları ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 56**Meslek Durumu – Vergi Ahlakı ilişkisi****Meslek * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo**

		Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam
		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum	
Meslek	Ticari Meslek Erbabı	8 1,3%	12 1,9%	19 3,0%	123 19,5%	81 12,9%	243 38,6%
	Ücretli	14 2,2%	26 4,1%	38 6,0%	114 18,1%	195 31,0%	387 61,4%
Toplam		22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%

Tabloda yatay sütunda eğitim meslek durumları dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Tabloya baktığımızda meslek durumları ve önermenin kesiştiği en çok ortak yanıt verilen hücre mükellef sayısı 195 ile % 31,0 oranındadır. Bu mükelleflerden ücretliler “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir. Literatürde yapılan çalışmalara da bakıldığında ücretli çalışanların vergi ahlakları kendi hesabına çalışan mükelleflere göre daha fazladır.

Aşağıda Mann Whitney U Testi yer almaktadır. Teste vergi ahlak skorunu oluşturduğunu düşündüğümüz 10 önermenin birleştirilmesi ile vergi ahlak skorları tespit edilip mesleğe göre aralarındaki ilişki ayrıntılı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Ranks				
	VAR00004	N	Mean Rank	Sum of Ranks
	1,00	243	298,11	72441,50
	3,00	387	326,42	126323,50
	Total	630		

	VAR00001
Mann-Whitney U	42795,500
Wilcoxon W	72441,500
Z	-1,903
Asymp. Sig. (2-tailed)	,057

a. Grouping Variable: VAR00004

Tabloyu incelediğimizde ise sig. P $0,057 > 0,05$ büyük olduğundan Ho hipotezi kabul edilir, meslek ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur.

3.4.4.3.5 Medeni Hal -Vergi Ahlakı İlişkisi

Aşağıdaki tabloda ve grafikte mükelleflerin medeni halleri hakkında bilgi verilmektedir.

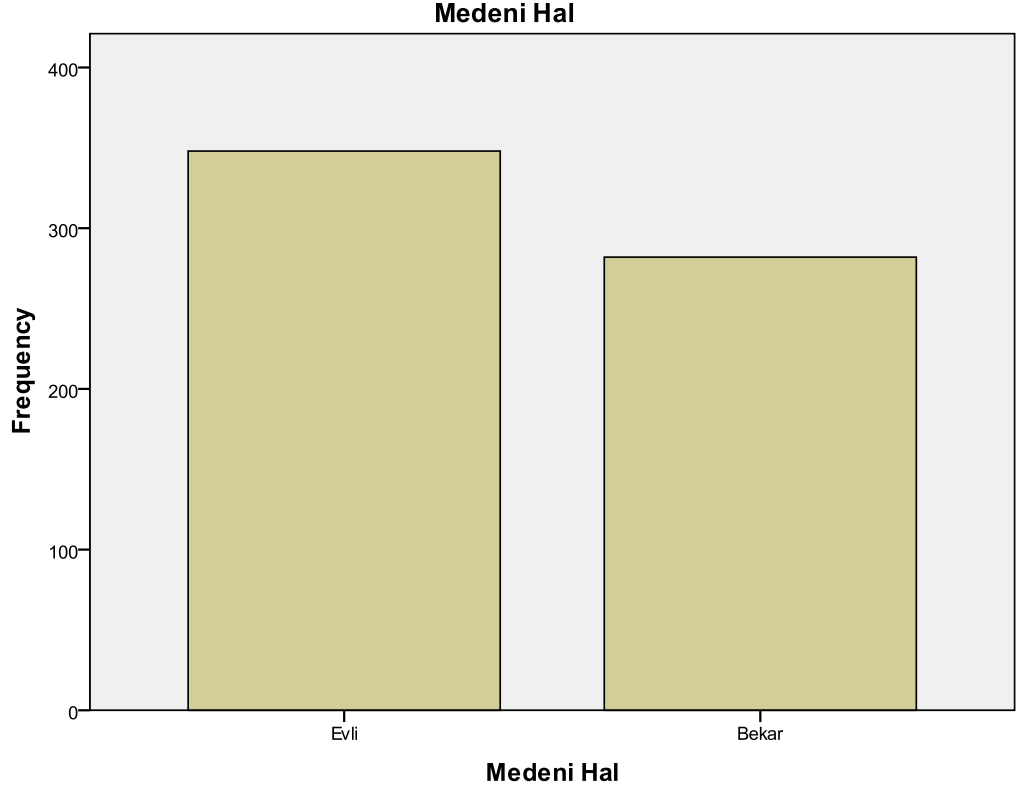
Tablo 57

Medeni Haliniz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam Yüzde
Evli	348	55,2	55,2	55,2
Bekar	282	44,8	44,8	100,0
Toplam	630	100,0	100,0	

Grafik 28

Medeni Haliniz Frekans Dağılımı

Tabloyu ve grafiği incelediğimizde 348 mükellef % 55,2 evli, 282 % 44,8 ise bekârdır.

Aşağıdaki tabloda medeni hal ve “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi arasındaki ilişki Ki Kare Çapraz Tablo ile analiz edilip, sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 58**Medeni Hal – Vergi Ahlakı ilişkisi****Medeni Hal * Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım Çapraz Tablo**

	Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım					Toplam	
	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum		
Medeni Hal	Evli	13 2,1%	21 3,3%	29 4,6%	135 21,4%	150 23,8%	348 55,2%
	Bekar	9 1,4%	17 2,7%	28 4,4%	102 16,2%	126 20,0%	282 44,8%
Toplam		22 3,5%	38 6,0%	57 9,0%	237 37,6%	276 43,8%	630 100,0%

Tabloda yatay sütunda medeni hal dikey sütunda ise “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesi bulunmaktadır. Tabloya baktığımızda medeni hal ve önermenin kesiştiği en çok ortak yanıt verilen hücre mükellef sayısı 150 ile % 23,8 oranındadır. Bu mükelleflerden evliler “Fırsatını Bulursam Vergi Kaçırırım” önermesine “Asla Katılmıyorum“ yanıtını vermişlerdir.

Aşağıda Mann Whitney U Testi yer almaktadır. Teste vergi ahlak skorunu oluşturduğunu düşündüğümüz 10 önermenin birleştirilmesi ile vergi ahlak skorları tespit edilip medeni duruma göre aralarındaki ilişki ayrıntılı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Ranks			
VAR00005	N	Mean Rank	Sum of Ranks
VAR00001	1,00	348	112764,00
	2,00	282	86001,00
Total	630		

	VAR00001
Mann-Whitney U	46098,000
Wilcoxon W	86001,000
Z	-1,310
Asymp. Sig. (2-tailed)	,190

a. Grouping Variable: VAR00005

Tabloyu incelediğimizde ise sig. P $0,190 > 0,05$ büyük olduğundan H_0 hipotezi kabul edilir, medeni hal ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

3.3.5 Bulgular ve Değerlendirilmesi

Kadıköy ilçesinde vergi ahlakını ölçmek ve vergi ahlakını belirleyen faktörleri tespit etmek amacıyla 630 mükellef üzerinde anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmaya göre; ankete katılanların %32,7'si kadın %67,3'ü erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %55,2'si evli, %44,8'i ise bekârdır. Katılımcıların yaş grupları incelendiğinde ise yoğunluğun 30-49 yaş arasında toplandığı görülmektedir. Eğitim düzeylerine bakıldığında ise katılımcıların lise ve üniversite mezunlarının yoğunlukta olduğu görülmektedir. Katılımcıların meslek durumları incelendiğinde ise %61,4 ücretli çalışanlardan %38,6 ticari kazanç elde eden mükelleflerden oluşmaktadır. Gelir durumlarına bakıldığında ise en çok 2001-3000 arası gelir elde eden mükelleflerin yoğunlukta olduğu görülmekte, 3001 ve üzeri gelir elde edenler mükellefler ise azınlıkta bulunmaktadır.

Çalışmada kullanılan önermeler “Ki Kare Çapraz Tablolar Testi”, “Mann Withney U” ve “Kruskal Wallis Testi” ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda Kadıköy’de vergi ahlakı skoru 5 puan üzerinden 4,03 puandır.

Vergi ahlakını belirleyen ekonomik, sosyal ve demografik faktörler bulunmaktadır. Kadıköy ilçesinde yapmış olduğumuz alan araştırmasında; vergi ahlakını belirlemede yaşın etkisi araştırılmış, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dünyada ve ülkemizde yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde ise gençlerin ileri yaş grubuna göre vergi ahlakı daha zayıf çıkmıştır. Gençlerin ileri yaştaki mükelleflere göre yapacağı harcamalar daha fazla olduğu için ve gençler yüksek hayat standartlarına ulaşabilmek için vergiye karşı tepki göstermektedirler.

Demografik faktörlerden cinsiyeti incelediğimizde ise araştırma sonuçlarımıza göre vergi ahlakı ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kadınların vergi ahlak skoru erkeklere göre daha fazla çıkmıştır. Bu sonuç dünyada ve ülkemizde yapılan çalışmalarla aynıdır.

Eğitim faktörünü incelediğimizde ise vergi ahlakı ile arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dünyada yapılan çalışmalara bakıldığında da eğitimin vergi ahlakı ile ilişkisinin zayıf olduğu görülmekte ya da hiç etkisi olmamaktadır. Eğitimin vergi ahlakı

açısından olumlu ya da olumsuz etkisinden söz edilebilir. Eğitimli mükellefler vergi yasalarından daha iyi anlayacağı için vergiden kaçma yollarına başvurabilir veya verginin önemini kavrayarak vergiden kaçınma yollarını tercih etmeyebilir. Bu durum ülkeden ülkeye değişmektedir.

Medeni durum ile vergi ahlakı karşılaştırıldığında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dünyada yapılan çalışmalara baktığımızda evliler bekârlara göre vergi ahlak skorları daha yüksektir. Bekârların gelecek endişesi ve evlilik kaygılarından dolayı vergi kaçırmaya daha meyilli olmalarıdır.

Meslek durumu karşılaştırıldığında ise çalışmamıza katılan mükelleflerin meslek durumları; ticari kazanç elde edenler ve ücretli çalışandan oluşmaktadır. Meslek ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde maaşından stopaj yoluyla vergilendirilenlerin vergi ahlakı beyanname yoluyla vergilendirilenlere göre daha yüksek çıkmıştır. Stopaj yoluyla vergilendirmede vergi baskısı, vergi yükü beyanname yoluyla vergilendirilenlere göre daha az hissedilmektedir; fakat bizim yapmış olduğumuz çalışmaya göre meslek durumu ile vergi ahlakı arasında ilişki yoktur.

Vergi ahlakını belirleyen sosyal faktörlerden devlete güvenme ile vergi ahlakı arasındaki ilişkiyi incelediğimizde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Literatürdeki çalışmalarda da aynı sonuçlar görülmektedir. Devletine güvenen mükellef vergisini gönüllü ödemektedir, güvenmeyen, kamu harcamalarının israf edildiğini düşünen mükellef ise vergi kaçırma yollarına başvurabilmektedir.

Vatandaşlık bilinci ve vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları literatür ile paralel sonuç göstermekte vatandaşlık bilinci yüksek olan mükellefler vergisini ödemektedir.

Siyasi iktidarın kabulü ve vergi ahlakı ilişkisini incelediğimizde anlamlı bir sonuç çıkmıştır. Literatürde yapılan çalışmalarda da siyasi iktidarın kabulünün vergileme açısından olumlu olduğu ve vergi ahlakını artırıcı olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya göre; “iktidar partisini desteklersem vergimi gönüllü öderim” ifadesine katılımcılardan birçoğu “asla katılmıyorum” yanıtını vermişlerdir. OECD’nin yapmış

olduğu çalışmaya göre; siyasi iktidarın kabulü vergi ahlakını belirleyen en önemli faktörlerden biridir.

Dini inanç ve vergi ahlakı arasındaki ilişkiye baktığımız da ise; istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Dünyanın birçok farklı ülkesinde vergi ahlakı ile yapılmış çalışmalarda da benzer sonuçlar bulunmuştur. Vergi ahlakını belirleyen en önemli faktörlerden birinin de dini inanç olduğu tespit edilmiştir.

Demokrasi ve vergi ahlakı arasında da istatistiksel olarak anlamlı sonuç elde edilmiştir. Literatürde yapılan çalışmaların sonuçları da aynıdır. Demokrasi anlayışı yüksek olan bireyler vergilerini gönüllü ödemektedirler.

Vergi ahlakını belirleyen ekonomik faktörlere baktığımızda ise, vergi yükü ve vergi ahlakı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Anketimizi yanıtlayan mükelleflerin birçoğu “lkemizde Vergi Yükü ok Fazladır” nermesine “Tamamen Katılıyorum” yanıtını vermiştir. AB’ye ye ve aday ülkelerin vergi yüklerine baktığımızda ise Türkiye’deki vergi yükü ortalamanın altındadır.

Vergi adaleti ve vergi ahlakı ilişkisi arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuç elde edilmiştir. Mükelleflerin birçoğu “lkemizde Vergiler Adaletlidir” nermesine “Asla Katılmıyorum” yanıtı vermişlerdir. Bu sonuç ülkemizde yapılan diğer anket çalışmaları ile de paralellik göstermektedir.

Yolsuzluk ve vergi ahlakı arasında anket çalışmamızda istatistiksel olarak bir anlamlı ilişki bulunamamıştır. Mkelleflerimiz “lkemizde çok Fazla Yolsuzluk Yapılıyor” nermesine “Tamamen Katılıyorum” yanıtını vermiş fakat “Fırsatım Olursa Vergi Kaçırırım” önermesine de “Asla Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Kamu harcamaları ve vergi ahlakı arasındaki ilişkiyi incelediğimizde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunmuştur. Literatürde de bu sonuca paralel sonuçlar elde edilmiştir. Devlet kamu harcamalarını mükelleflerin tercihlerine göre yaparsa vergiye uyum artmakta ve buna bağlı olarak da vergi ahlakı artabilmektedir. Mükellefler ödedikleri vergilerin boşa gitmediğini görünce vergiyi ödeme konusunda gönüllü olabilmektedirler.

Gelir düzeyi ve vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Literatürde ise meslek durumuna göre vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ücretli çalışanların vergi ahlak skorları kendi hesabına çalışanlara göre daha yüksek çıkmaktadır.

Vergi sistemi ile vergi ahlakı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Bir ülkede vergi sistemi ve kanunları karışıkça eğer mükelleflerin vergiye uyumu azalmaktadır. Ülkemizde mükellefler vergi sisteminin çok karışık olduğunu düşünmektedirler.

Vergi denetimi ile vergi ahlakı arasındaki ilişkiye bakacak olursak anket sonuçlarımıza göre anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Vergi denetimleri fazla olursa mükellefler vergi kaçırmayabilir ya da daha az risk alabilir eğer denetimler az olursa vergi kaçakçılığı artabilmektedir.

Vergi cezaları ile vergi ahlakı arasındaki ilişkiye baktığımızda ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde vergi cezaları yüksek olduğunda vergi ahlakını da olumlu etkilemiştir. Vergi cezaları mükellefin alacağı karara göre caydırıcı olmaktadır. Genellikle vergi cezalarının yüksek olması durumunda mükellefler vergi kaçırmayabilir, bu da vergi ahlakını artırabilmektedir.

Vergi afları ile vergi ahlakı arasında çalışmamızda istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunmuştur. Vergi aflarının artması vergisini ödeyen mükellefi cezalandırdığı için vergiye gönüllü uyumu azaltmakta bu da vergi ahlakını olumsuz etkilemektedir. Devlet tarafından sık sık vergi aflarının çıkarılması mükellefte vergi affi beklentisi oluşturmakta, eğer devlet bu beklentiyi karşılamazsa ya da sözünde durmayıp af çıkarmazsa mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu azaltmakta, bu da vergi ahlakını olumsuz yönde etkilemektedir.

Vergi idaresinin etkinliği ile vergi ahlakı arasında çalışmamızda anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Mükellef ile vergi idaresi arasındaki ilişki, vergi idaresinin etkin bir şekilde kullanılması vergi ahlakı açısından önemlidir. Mükellefler vergileme ile ilgili görevlerini yerine getirirken her aşamada vergi idaresi ile karşı karşıya gelirler. Bu sebeple mükelleflerin vergi idaresi ile olan ilişkileri en az ödedikleri vergi kadar

önemlidir. Vergi idaresinin mükellef psikolojisi açısından başarılı uygulamaları vergiye karşı dirençleri azaltabilmektedir. Bu da vergi ahlakının artmasını sağlayabilmektedir.

Muhasebe meslek mensupları vergi ahlakı ilişkisine baktığımızda ise istatistiksel olarak anlamlı fakat zayıf bir ilişki tespit edilmiştir. Muhasebe meslek mensupları vergi kanunlarındaki karmaşıklık nedeniyle mükelleflerin vergi kanunlarını daha iyi anlamasını sağlaması, vergi yasalarını ve düzenlemelerini daha iyi uygulayarak toplumun vergi ahlâkına pozitif etki yapmaktadır. Meslek mensuplarının, mükelleflerin vergi yasalarındaki karışıklık ve belirsizlik durumundaki avantajdan yararlanmaları ise (vergiden kaçınmaları gibi) vergi ahlâkına negatif etki yapmaktadır. Yaptığımız çalışmaya göre mükelleflerin çoğunluğu muhasebe meslek mensupları vergi kanunlarını iyi bildikleri için vergi kaçırmazlar önermesine “Asla Katılmıyorum” yanıtını vermişlerdir.

Yakın çevre ve vergi ahlakı arasındaki ilişkiye baktığımızda istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunmuştur. Anket çalışmamızda “Çevremde herkes vergi kaçırırsa fırsatım varsa bende kaçırırım” önermesine ise “Asla Katılmıyorum” diye yanıt vermişlerdir.

Vergi ahlakını belirleyen ekonomik faktörler içerisinde en etkili faktörün; mükellefler ve yakın çevrenin etkisi olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla izleyen faktörler ise vergi adaleti ve vergi aflarıdır.

Vergi ahlakını belirleyen sosyal faktörlere baktığımızda ise en etkili faktörün; dini inancın etkisi olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla izleyen faktörler ise; demokrasi anlayışı ve vatandaşlık bilincidir.

Vergi ahlakını belirleyen demografik faktörlere baktığımızda ise cinsiyet ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer demografik faktörler (yaş, eğitim, meslek, medeni hal) ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

SONUÇ

Vergiler finansmanı halk tarafından sağlanıp, geçmişten günümüze kadar insanoğlunun hayatındaki en önemli konulardan biri olmuştur. Vergiler devlet gelirlerinin en önemli payını oluşturmaktadır. Vergi gelirlerinin artması, etkili ve verimli kullanılması ülkelerin gelişmesine sebep olmakta, gelirlerin azalması durumunda ise tam tersi olmaktadır.

Devletler vergi gelirlerinin yüksek olmasını isterler; fakat burada vergilendirmede bir sınırın olduğunu (hukuki, mali, iktisadi, siyasi, toplumsal ve kültürel, psikolojik) ve bu sınırların aşılması durumunda mükelleflerin vergiye karşı tepki vereceği bilinmelidir. Vergiye karşı mükelleflerin vermiş oldukları aktif tepkiler; vergi kaçakçılığı ve verginin isyanıdır. Pasif tepkiler ise; boş zamanı tercih etme, vergiden kaçınma, verginin yansıtılması, yatırımdan vazgeçme, tüketimi kısma, oy kayması, vergi borcunun geç ödenmesi ve vergi cennetlerine göç etmektir.

Devletlerin vergi gelirlerini artırması bakımından vergi ahlakı oldukça önemlidir. Toplumun vergi ahlakının artmasıyla vergi kayıp ve kaçakları azalmakta, devlet gelirlerinde önemli artışlar olmaktadır.

Kadıköy ilçesinde yapılan alan araştırması sonucu vergi ahlakı skoru 5 puan üzerinden 4,03 puandır. Bu skora göre Kadıköy ilçesinin vergi ahlakının yüksek olduğu görülmektedir, fakat anket çalışması yapıldığı için katılımcıların soruları yanıtlarken doğru cevaplar vermeyebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Vergi ahlakı; vergileme konusunda içsel bir davranış, vergiyi gönüllü ödeme olarak ifade edilmekte, mükelleflerin vergilerini yasaya uygun ölçü ve zamanda ödemeleri konusundaki olumlu tutum, davranış, inanç ve değer yargıları olarak ifade edilmektedir. Vergi ahlakını belirleyen ekonomik, sosyal ve demografik faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler vergi ahlakını belirlemekte tek başına yeterli olmamakla birlikte değerlendirilmeleri gerekmektedir. Bu faktörlerin istatistiksel olarak anlamlı sonuç çıkması ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Yapılan araştırma sonucu elde ettiğimiz bulgular literatürü destekler şekildedir.

Dünyada vergi ahlakı ile ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında demografik, sosyal ve ekonomik faktörler içinde en etkili olan faktör siyasi iktidarı destekleme, demokrasi anlayışı ve dini inancın etkisidir. Kadıköy ilçesinde yapılan çalışmaya göre; ise siyasi iktidarı desteklemese bile vergisini gönüllü ödeyecek mükellefler çoğunluktadır. Siyasi iktidarın vergi ahlakı ile ilişkisi zayıf bulunmuştur. Demokrasi anlayışı yüksek olan bireyler vergilerini gönüllü ödeyeceklerini savunmuşlardır. Dini inancın etkisine baktığımızda ise mükelleflerin birçoğu vergi kaçırmanın günah ve kul hakkını çiğnemek olduğunu düşünmektedir. Vergi ahlakı ile dini inanç arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Kadıköy ilçesinde yapılan alan araştırmasına göre vergi ahlakını belirlemede ekonomik faktörler içerisinde en etkili faktörün; mükellefler ve yakın çevrenin etkisi olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla izleyen faktörler ise vergi adaleti ve vergi aflarıdır.

Vergi ahlakını belirleyen sosyal faktörlere baktığımızda ise en etkili faktörün; dini inancın etkisi olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla izleyen faktörler ise; demokrasi anlayışı ve vatandaşlık bilincidir.

Vergi ahlakını belirleyen demografik faktörlere baktığımızda ise cinsiyet ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diğer demografik faktörler (yaş, eğitim, meslek, medeni hal) ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

Saygıdeğer Katılımcı;

Bu çalışma tamamen bilimsel amaçla yapılmakta olup, sizden adınız ve soyadınız istenmemektedir. Çalışmada vergi ahlâkını ve belirleyen faktörleri tespit etmek amaçlanmıştır, soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur bu yüzden size en doğru gelen cevabı vermeniz istenmektedir.

Katkılarınızdan dolayı çok teşekkür ederim.

Arş. Gör. İsmihan DURAN

Marmara Üniversitesi

İktisat Fakültesi- Maliye Bölümü

E-Posta: ismihan.duran@marmara.edu.tr

Tel: (0216) 541 40 21 Dahili:1340

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Asla Katılmıyorum
1. Vergi kaçırmanın ahlaksızlık olduğunu düşünüyorum.					
2. Vergimi gönüllü öderim.					
3. Hiçbir zaman vergi kaçırmam.					
4. Vergi kaçırmak hırsızlıktır.					
5. Fırsatını bulursam vergi kaçıırım.					
6. Herkes vergi kaçırırsa benimde vergi kaçırmam ahlaksızlık sayılmaz.					
7. Ülkemizde vergiler adaletlidir.					
8. Ülkemizde vergi idaresi etkin çalışmaktadır.					
9. Vergi kaçırmanın hoş görünüm.					
10. Ülkemizdeki vergi afları vergi kaçırmanın ödüllendirmektedir.					
11. Ülkemizde vergi denetimleri çok yetersiz.					
12. Ülkemizde vergi sistemi ve kanunları çok karışık.					
13. Ülkemizde vergi cezaları çok yetersiz.					
14. Ülkemizde toplanan vergilerin harcanmasında savurganlık yapılmaktadır.					
15. Ülkemizde çok fazla yolsuzluk yapılmaktadır.					
16. Vergi kaçırmanın ayıplarım.					
17. Ülkemizde vergi yükü çok yüksektir.					
18. Ödediğim vergileri ağır buluyorum.					
19. Vergilerin tamamını ödersem çok zarar ederim.					
20. Çevremde herkes vergi kaçırırsa, fırsatım varsa bende kaçıırım.					
21. Ara sıra vergi kaçırmak normal sayılmalıdır.					
22. Devletime güveniyorum.					
23. Vergi ödemek vatandaşlık görevidir.					

24. Vergi kaçırmak dini inancıma göre günah ve kul hakkıdır.					
25. İktidar partisini desteklersem, vergimi gönüllü öderim.					
26. Demokrasi anlayışı yüksek olan birey vergisini gönüllü öder.					
27. Muhasebe meslek mensupları (Muhasebeci, SMMM, YMM) vergi kanunlarını iyi bildikleri için vergi kaçırmazlar.					

28. Yaşınız : 15-29 30-49 50-64 65 ve üzeri

29. Cinsiyetiniz : Kadın Erkek

30. Medeni Haliniz : Evli Bekar

31. Eğitim Düzeyiniz : İlköğretim Lise Üniversite Lisansüstü

32. Aylık ortalama Geliriniz : 0-1000 1001-2000 2001-3000 3001 ve üzeri

33. Mesleğiniz : Ticari Kazanç Erbabı Ücretli Çalışan

KAYNAKÇA

- 25088 Sayılı Resmi Gazete.** “Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”, 24 Nisan 2003.
- Akdede, Sacit Hadi. “Corruption And Tax Evasion”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**. Cilt.7, Sayı.2, 2006, ss.141-149.
- Akdeniz, Gıyasettin. “Az Gelişmiş Memleketler ve Vergi Adaleti”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**. 19. Seri, İstanbul: İÜİFME Yayınları, No:42, 1969, ss.45-59.
- Akdeniz, Gıyas. ”Vergi Kanunları ve Vergi Anketleri”, **Maliye Enstitüsü Konferansları 15. Seri**. No.34, İstanbul, 1968, ss.19-32.
- Akdoğan, Abdurrahman. **Kamu Maliyesi**, 14. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2011.
- Akgemci, Tahir ve Özgener, Şevki. “Türkiye’de İş Ahlakının Tarihsel Gelişimi”, **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı.7, 2002, ss.45-49.
- Akkaya, Şahin. “Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi ve Bu Ülkelerdeki Vergi Yapısının Kantitatif Analizi”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 37. Seri**. İstanbul, 1996-1997.ss.213-267.
- Aksoy, Şerafettin. **Kamu Maliyesi**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1998.
- Aksoy, Şerafettin. **Kamu Maliyesi: Kamu Harcamaları-Kamu Gelirleri-Bütçe-Maliye Politikası**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1991.
- Aktan, Coşkun Can ve Çoban, Hilmi. “Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler”, Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural (Ed.). **Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi** içinde. Birinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2006, ss.137-158.

- Aktan, Coşkun Can. “Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı” , Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural (Ed.) , **Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi** içinde, Birinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2006, ss.125-137.
- Aktan, Coşkun Can. **Ahlaki Yeniden Yapılanma ve Toplam Ahlaka Doğru: 4-Toplam Ahlak Yönetimi**, Arı Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, İstanbul: Form Matbaacılık, Aralık, 1999.
- Aktan, Coşkun Can; Dileyici, Dilek ve Saraç, Özgür. “Vergilere Karşı Tepkiler ve Vergilerin Ahlakı ve Sosyo-Psikolojik Sınırları”, Coşkun Can Aktan, Ahmet Kesik ve Dilek Dileyici (Ed.), **“Yeni” Maliye Değişim Çağında Kamu Maliyesi: Yeni Trendler, Yeni Pradigmalar, Yeni Öğretiler, Yeni Perspektifler**, içinde, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No.420, 2012, ss.183-197.
- Aktan, Coşkun Can; Dileyici, Dilek ve Saraç, Özgür. “Vergilere Karşı Tepkiler ve Vergilerin Ahlakı ve Sosyo-Psikolojik Sınırları”, Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural (Ed.), **“Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi”** içinde, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006, ss.159-171.
- Aliefendioğlu, Yılmaz. “Vergilemenin Ekonomik Sınırı”, **Prof. Dr. Akif Erginay’a 65. Yaş Armağan Kitabı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Yayın No.460, Ankara: Olgaç Matbaası, 1980.
- Alm, James and Benno Torgler. “Culturel Differences and Tax Morale in the United States and in Europe”. **Journal of Economic Psychology**. Vol.27, (April,2006), ss.224-246.
- Alm, James and Benno Torgler. “Do Ethics Matter? Tax Compliance and Morality”, **Journal Of Business Ethics**. Vol.101, (Spring 2011), ss.635-651.
- Altuğ, E. Figen Murat Çak, Murat Şeker ve Önder Bingöl. **Türkiye’de Vergi Bilinci İstanbul Araştırması**. İSMMMOMO Yayınları, No.134, İstanbul, 2010.

Altunışık, Remzi, Recai Coşkun, Serkan Bayraktaroğlu ve Engin Yıldırım. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, 5. Baskı, Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 2007.

Anayasa Mahkemesi E.1988/19, K. 1988/33 Sayılı Karar, (**Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi**, Sayı.24, 26 Ekim 1988)

Bayraklı, Hasan Hüseyin, Naci Tolga Saruç ve İsa Sağbaş, “Vergi Kaçırma Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları”, **Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu**. Antalya, 10-14 Mayıs, 2004, ss.204-253.

Berksoy, Turgay ve İbrahim Demir. “Politik Vergi Çevrimleri: Türkiye’de Vergi Yükü Üzerindeki Politik Etkenler”, **Türkiye’deki Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesi Yolları, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu**. Antalya: 10-14 Mayıs, 2004, ss.513-532.

Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü, “Vergi Ahlakı” , Ankara, 2004. <http://www.tdkterim.gov.tr/bts/> (14 Mart 2013).

Brown, Charles Victor and Jackson, Peter Mcleod. **Public Sector Economics**, 4th Edition, Basil Blackwell, Oxford, 1990.

Bulutoğlu, Kenan. **Kamu Ekonomisine Giriş**. 3. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1981.

Canbay, Tülin. “Bütçe Etiği (Kavramsal Bir Yaklaşım)”, **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt.8, Sayı.2, (2001), ss.125-135.

Çağan, Nami. **Vergilendirme Yetkisi**, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınevi, 1982.

Çağlayan, Ramazan. “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**. Cilt. 2, Sayı.1, 1998, ss.49-59.

Çetin, Güneş ve Gökbunar, Ramazan. “Mükellef Haklarına Vergi İdaresi Çalışanlarının Bakışı”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**. Cilt.17, Sayı.1, (2010), ss.23-45.

- Çımat, Ali. “Vergilendirme Yetkisi ve Bu Yetkinin Demokrasi İle İlişkisi”, **Vergi Raporu Dergisi**. Sayı 21, (Şubat-Mart 1996), ss.61-64.
- Çiçek, Halit. **Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri: İstanbul İli Anket Çalışması**. İstanbul: İSMMMO Yayınları, No.65, 2006.
- Çiçek, Halit, Mehmet Karakaş ve Abdunnur Yıldız. **Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması**. T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara: Yayın No. 2008/381, 2008.
- Çoban, Hilmi ve Selami Sezgin. “Vergi Mükelleflerinin Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği”, **Türkiye’deki Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesi Yolları, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu**. Antalya: 10-14 Mayıs, 2004, ss.776-796.
- Çomaklı, Şafak Ertan. “Mükellef Sosyo-Psikolojisi Açısından Vergi Ödemeyi Etkileyen Genel Faktörler”, **Vergi Dünyası**, Sayı.322, (Haziran, 2008).ss.113-120.
- Dahl, Song Young and Yarbrough, Tinsley E. “Tax Ethics and Taxpayer Attitudes: A Survey”, **Public Administration Review**, Vol:38, No:5, (September-October, 1978), ss.442-452.
- Daştan, Abdülkerim. “Muhasebe Meslek Mensuplarının Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesindeki Rolü: Doğu Karadeniz Bölgesine Yönelik Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt.25, Sayı.2, (2011), ss. 181-206.
- Daude, Christian, Gutierrez, Hamlet and Melquizo, Angel. “What Drives Tax Morale”. **OECD Development Centre Working Paper**, No.315, (November, 2012), ss.1-51.
- Demir, İhsan Cemil ve Gülten, Yıldıray. “Maliye Politikasının Sosyal Amacı: Vergi Yükünün Adaletli ve Dengeli Dağılımı Üzerine Türkiye Geneli Anket

Çalışması”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt.11, Sayı.1, (Nisan 2013), ss.269-286.

Demir, İhsan Cemil. ”Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2008.

Demircan, Esra Siverekli. “Türkiye’de Vergi Politikalarının Siyasi Analizi: Siyasi Değişimin Vergi Kayıp ve Kaçaklarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları, Önlenmesi Yolları, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu**. Antalya, 10-14 Mayıs, 2004. ss.533-572.

Dileyici, Aktan ve Saraç, Özgür. “Vergilere Karşı Tepkiler ve Vergilerin Ahlakı ve Sosyo-Psikolojik Sınırları” Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve İstiklal Y. Vural (Ed.), **Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi** içinde. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006, ss. 159-171.

Doğrusöz, Bumin. “Yargı Kararları Işığında Vergilerin Kanuniliği İlkesi Açısından Türk Vergi Mevzuatının Değerlendirilmesi”, **Anayasal Mali Düzen 13. Türkiye Maliye Sempozyumu**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın No.12, 2000, ss.135-160.

Dornbusch, Rudiger ve Fischer, Stanley. **Makro Ekonomi**, Salih Ak, Mahir Fisunoğlu, Erkan Yıldırım ve Refia Yıldırım (çev.), Birinci Baskı, İstanbul: Özbek Matbaası, Mart, 1998.

Drehler, Axel and Schneider, Friedrich. “Corruption and The Shadow Economy: An Emprical Analysis”. **CREMA Working Paper**, No.2006-01, Basel. ss.1-37.

Durğun, Serpil. “İnsan Sermayesinden İnsan Yeterliliklerine: Ahlak, İnsan ve Eğitim Olgularının Değerlendirilmesi”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt.4, Sayı.2, (Aralık 2008), ss.128-150.

Düzgün, Özden. “Vergilemede Adalet-Eşitlik İlkeleri ve İlintili Kavramlar”, <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/ozden/003/> (09 Aralık 2012).

Nihat Edizdoğan, “Vergi Ahlakı”, **Bursahaberevi**
<http://www.bursahaberevi.com/makale/prof-dr-nihat-edizdogan/vergi-ahlaki/37.html>
(14 Mart 2013).

Eker, Aytaç. **Kamu Maliyesi**, İzmir: Birleşik Matbaa, 2005.

Elffers, Henk; Verboon, Peter Verboon and Huisman, Wim. **Managing and Maintaining Compliance**. The Hague: Boom Legal Publishers, 2006.

Feld, Lars P. ve Frey, Bruno S. ”Tax Compliance As The Result Of A Psychological Tax Contract: The Role Of Incentives And Responsive Regulation”, **Law&Policy**, Vol.29, No.1, (January 2007), ss.102-120.

Feld, Lars P. Frey, Bruno S. And Torgler, Benno. ”Rewarding Honest Taxpayers? Evidence On The Impact Of Rewards From Field Experiments”, **Managing and Maintaining Compliance Conference**, Leiden.(9-11 April, 2006), <http://www.crema-research.ch/papers/2006-16.pdf>. (18 Aralık 2012). s.3-13.

Giray Akif. **Kamu Maliyesi: Kamu Gelirleri-Kamu Giderleri- Devlet Bütçesi- Maliye Politikası-Kamu Borçları**, 11. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 1985.

Goode, Richard. “Vergilemenin sınırları”, Ömer Faruk Batırel, (çev.), **Ord. Prof. Dr. Nihat S. Sayar’a Armağan, Çağdaş Vergilemede Son Gelişmeler**, İ.İ.T.İ.A. Ekonomi Fakültesi Kamu Maliyesi Enstitüsü Yayınları No.2, İstanbul, 1980.

Gözler, Kemal. **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982)**, Bursa: Ekin Yayınevi, 2010
<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm> (01 Ocak 2013).

Güncel Türkçe Sözlük, “Demokrasi”, Ankara, 2004, <http://www.tdk.gov.tr>
(12.06.2013).

Güngör, Kamil. “Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Vergi Uyumlaştırılması”. **Mevzuat Dergisi**. Sayı.40, Yıl.4, (Nisan 2001), ss.1-15.
<http://www.mevzuat.dergisi.com/2001/04a/02.htm> (27 Aralık 2012).

<http://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm> (01 Ekim 2012)

http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/verginin_fonksiyonlari.html (03Aralık 2012)

<http://www.tuik.gov.tr/nufusapp/idari.zul?> (2 Kasım 2013)

İnaltong, Ceyhan. “Vergi Yüğü: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırılması”. **Vergi Dünyası**. Sayı.369, (Mayıs 2012), ss.16-30.

İnan, Mahmut ve Ekinci, M. Sena. “Yeni Anayasa Tasarısında Vergilendirme Yetkisi ve Yerel Yönetimler”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**. Cilt.9, Sayı.34 (Güz 2010), ss.300-314.

İpek, Selçuk ve Kanar, İlknur .“Vergiye Gönüllü Uyum Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**. Cilt.16, sayı.1, Manisa, (2009), ss.173-190.

İstanbul Sanayi Odası, **AB Ülkelerinin Temel Ekonomik Göstergeleri (Üye ve Aday Ülkeler)**, 2012.

İstatistik Merkezi, “SPSS- Uygun Analiz Türünün Belirlenmesi”, **Bilgi Bankası**, 2013.
<http://www.istatistikmerkezi.com/makale,spss-uygun-analizturunun-belirlenmesi,14> html (2 Eylül 2013).

Kalaycı, Şeref. **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, 5. Baskı, Ankara: Asil Yayın, 2010.

Kalenderoğlu, Mahmut. **Kamu Maliyesi Bütçe ve Borçlanma**, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.

Kesici, Hülya. “Adam Smith ve Ahlak Teorisi”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Cilt.58, Sayı.1, (2010), ss.89-97.

Kirmanoglu, Hülya. **Kamu Ekonomisi Analizi**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım, Kasım, 2007.

- Korkmaz, Esfender. **İktisadi Gelişme ve Mali Sistemler**, İstanbul: Lebib Yalkın Matbaası, 2003.
- Kuçuradi, İoanna. “Etik ve Etikler”, **Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi**, Sayı.423, (2003), ss.7-9.
- McGee, Robert W. and Cohn, Gordon. “Jewish Perspectives On The Ethics Of Tax Evasion”, **Andreas School of Business Working Paper Series**, No.33161, USA, (September, 2006), ss.1-41.
- Mohdali, Raihana. “The Effects of Religiosity and Taxpayers Perceptions Towards Government on Voluntary Tax Compliance “ 2011, Curtin University. http://sydney.edu.au/law/parsons/ATTA/docs_pdfs/conference_papers/Mohdali.pdf (3 June 2013).
- Morgan, Clifford T. **A Brief Introduction To Psychology**, 5. Baskı, United States of America: McGraw-Hill Book Company, 1988.
- Murphy, Kristina. “Regulating More Effectively: The Relationship Between Procedural Justice, Legitimacy and Tax Non- Compliance”. **Journal of Law and Society**. Vol.32, No.4, (December, 2005), ss.562-589.
- Musgrave, Richard A. **Kamu Maliyesi Teorisi, Kamu Ekonomisi Alanında Bir İnceleme**. Orhan Şener (çev.), Uluslar arası Öğrenci Baskısı, İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayın No:451, Fatih Yayınevi Matbaası, 1987.
- Musgrave, Richard A. and Musgrave, Peggy B. **Public Finance in Theory And Practice**, 5. Baskı, Singapore: McGraw-Hill International Editions Finance Series, 1989.
- Muter, Naci B; Sakınç, Süreyya ve Çelebi, A. Kemal. **Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması: Manisa İli Vergi Mükellefleri Üzerine Bir Anket Çalışması**, Manisa, 1993.
- Nadaroğlu, Halil. **Kamu Maliyesi Teorisi**, 10. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 1998.

- Neumark, Fritz. **Vergi Politikası: Adil ve Ekonomik Bakımından Rasyonel Bir Vergi Politikasının Temel Prensipleri**. İclal Feyzioğlu Cankorel (çev.), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 2090, Filiz Kitabevi, 1975.
- Öcal, Aslan Tolga. **İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu Ahlaki Bir Değerlendirme 1**. Basım, İstanbul: Beta Yayınevi, 2007.
- Öncel, Türkan. ” Vergilendirme Sınırının Makro Ekonomik Değişkenleri”, **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi**, Sayı.39, (2001),ss.17-28.
- Panades, Judith. “Tax Evasion and Relative Tax Contribution”, **Public Finance Review**, Vol.32, No.2, (March 2004), ss.183-195.
- Pehlivan, Osman. **Kamu Maliyesi**, Trabzon: Derya Kitabevi, 2008.
- Pudney, Stephen, Pyle, David ve Saruç, Tolga. “Income Tax Evasion: An Experimental Approach”, Ziggy Macdonald ve David Pyle (Ed.). **Illicit Activity The Economic Of Crime, Drugs And Tax Fraud** içinde. England: Dartmouth Publishing Company, 2000. ss. 267-289.
- Reynoud, Pierre Louis. “İktisadi Psikoloji ve Maliye”, **Maliye Enstitüsü Konferansları**, 12.Seri, Nafia Somel (çev.), No.26, İstanbul, 1966, ss.19-26.
- Sağbaş, İsa ve Saruç, Naci Tolga. “Vergi Politikalarının Seçmenlerin Parti Tercihi Üzerindeki Etkisi: Ankete Dayalı Bir Çalışma”, **Vergi Sorunları**, Sayı.180, (Eylül 2003),ss.130-146.
- Sağbaş, İsa. **Vergi Teorisi Ders Notları**, Ankara: Ece Matbaası, 2007.
- Sakal, Mustafa ve Kitapçı, İsmail. “Siyasal Ahlak Dışı Davranışlara Farklı Bir Çözüm: Anayasal İktisat ve Ahlak Anlayışı”, **Sosyo Ekonomi Dergisi**, Sayı.2, (Temmuz-Aralık 2009), ss.31-48.
- Samuelson, Paul A. and Nordhaus William D. **Economics**, 25. Baskı, United States of America: McGraw-Hill Book Company, 1985.

- Saraçoğlu, Fatih. "Vergilendirme Yetkisi ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri". **Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**. Sayı.3, 2003. ss.175-179.
- Saraçoğlu, Fatih. "Kalıcı Hale Gelen Ek Vergi Uygulamaları",**Yaklaşım Dergisi**, Sayı.132, (Aralık 2003), ss.1-12.
- Saraçoğlu Fatih, "Yaş-Cinsiyet-Medeni Durum ve Eğitim Durumunun Vergiye Karşı Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde Değerlendirilmesi". **KMU İİBF Dergisi**. Yıl.10, Sayı.15, (Aralık 2008), ss.13-23.
- Saraçoğlu, Fatih. "Anket Sonuçları Çerçevesinde Vergi Oranlarının Kaçakçılık Üzerine Etkilerinin Analizi", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı.326, 2008, ss.109-120.
- Saruç, Naci Tolga ve Sağbaş, İsa. "Vergi Etiğinin Ölçümü: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma" , **Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**. sayı.1, (2003), ss.79-96.
- Savaş, Vural. **Anayasal İktisat**, İstanbul: Beta Basım, Mayıs, 1989.
- Savaşan, Fatih. "Türkiye'de Kayıtdışı Ekonomi ve Kayıtdışılıkla Mücadelenin Serencamı", **Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı**. Sayı.35, (Mart 2011),ss.1-33.
- Sayar, Nihad. **Kamu Maliyesi: Kamu Gider ve Gelirleri Prensipleri**, 5. Baskı, İstanbul: Sermet Matbaası, 1975,
- Schmölders, Günter. **Genel Vergi Teorisi**. Salih Turhan (çev.), 4. Baskı, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976.
- Schmölders, Günter. "Survey Research in Public Finance – A Behavioral Approach To Fiscal Theory", **Paper of the Congress of I.I. F.P.** ,İstanbul, 1969, s.3 Aktaran: Ömer Faruk Batırel, "Vergi İdaresinde Etkinlik ve Mükellef Psikolojisi", **İstanbul İTİA Dergisi**, Sayı.1, İstanbul, 1973.

- Schmölders, Günter. Mali Psikoloji, **Maliye Enstitüsü Konferansları**, 15. Seri, İstanbul: İ.Ü.İ.F. Maliye Enstitüsü Yayınları, No.34, 1968, ss.11-18.
- Schnellenbach, Jan. “Tax Morale and The Legitimacy Of Economic Policy”, **Homo Oeconomicus Journal** 24(1). (2007), ss.21-45.
- Simon, Herbert A. “A Behavioral Model Of Rational Choice”, Shloma Maital and Sharone L. Maital (Ed.), **Economics and Psychology** England: Edward Elgar Publishing Limited, 1993, ss, 99-118.
- Sinanoğlu, Cengiz. “Verginin Psikolojik Yönü ve Kişisel Tepkilerin Mali Sonuçları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 1994.
- Smith, Adam. **Milletlerin Zenginliği**, Haldun Derin (çev.), 6.Baskı, İstanbul: Kültür Yayınları, 2012.
- Stiglitz, Joseph E. **Kamu Kesimi Ekonomisi**, Ömer Faruk Batırel (çev.), İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayın No: 549, 1994.
- Strick, John C. “Critical Limits To Taxation” , **Canadian Tax Journal**, Vol.40, No.6, (1992), ss.1315-1331.
- Şenyüz, Doğan. **Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi**, Bursa, 1995.
- Tanzi, Vito Tanzi ve Shomo, Parthasarathi. “Primer On Tax Evasion”. **IMF Staff Papers**, Vol.40, No.4, (December 1993), ss.807-828.
- Tanzi, Vito. “Corruption Around The World; Causes, Consequences, Scope and Cures”. **IMF Staff Papers**. Vol.45, No.4, (May 1998), ss.1-39.
- Torgler, Benno and Schaltegger, Christoph. “Tax Amnesty and Political Participation”. **Public Finance Review**, Vol.33, No.3, ss.1-34.

- Torgler, Benno and Schneider, Friedrich. "Attitudes Towards Paying Taxes in Austria: An Empirical Analysis", **Empirica Journal**. Vol.32, No.2, (June 2005), ss.231-250.
- Torgler, Benno and Schneider, Friedrich. "What Shapes Attitudes Toward Paying Taxes? Evidence From Multicultural European Countries", **The Institute For The Study Of Labor DP**. No. 2117, (May 2006), ss.1-35.
- Torgler, Benno, Schneider, Friedrich and Schaltegger, Christoph A. "With or Against the People? The Impact of a Bottom-Up Approach on Tax Morale and the Shadow Economy". **CREMA Working Paper Series**. No.2007-04, Basel, ss.1-38.
- Torgler, Benno. "A Knight Without a Sword or a Toothless Tiger? The Effect of Audit Courts On Tax Morale in Switzerland". **Journal of Institutional and Theoretical Economics JITE**. Vol: 161, ss.735-760.
- Torgler, Benno. "Tax Morale and Direct Democracy", **European Journal of Political Economy**, Vol.21, (2005), ss.521-531.
- Torgler, Benno. "Tax Morale and Institutions", **Center for Research in Economics, Management and The Arts (CREMA)**, Working Paper, No.2003-09, ss.1-36.
- Torgler, Benno. "Tax Morale, Eastern Europe and European Enlargement". **Policy Research Working Paper**. No.5911, (December, 2011), ss.1-21.
- Torgler, Benno. "The Importance of Faith: Tax Morale and Religiosity". **CREMA Working Paper**, No.2003-08, Basel, (December 2003), ss.1-35.
- Torgler, Benno. "Tax Morale: Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Universitat Basel, 2003.
- Torgler, Benno and Schaltegger Christoph A. "Tax Morale and Fiscal Policy", **CREMA Working Paper**. Basel, No.2005-30, ss.1-34.

- Torgler, Benno and Valev, Neven T. “Corruption and Age”, **CREMA Working Paper Series**, No.2004-24, Basel, ss.1-36.
- Torgler, Benno ve Schneider, Friedrich. “Does Culture Influence Tax Morale? Evidence From Different European Countries”, **CREMA Working Paper**, No.2004-17, Basel, 2004, ss.1-38.
- Torgler, Benno. “Tax Morale, Trust and Corruption: Empirical Evidence from Transition Countries”, **CREMA Working Paper**, No.2004-05, Basel, ss.1-38.
- Tosuner, Mehmet. “Vergi Kayıp ve Kaçakları Sorununa İlişkin Görüş ve Öneriler”, **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.85, (Ekim, 1995), ss.55-65.
- Tuncer, Mehmet. “Hükümet-Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi”. **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**. 57-3, (Temmuz-Eylül 2002), ss.92-114.
- Tunçer, Mehmet. “Vergi Ahlakı- Vergi Uyumu İlişkisi ve Türkiye”. **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.181, Ekim 2013, ss.92-114.
- Turgut, Sevinç. “Türk Telekomünikasyon Sektöründeki Vergi Yükünün Seçilmiş Avrupa Birliği Ülke Örnekleri İle Karşılaştırılmalı Ekonometrik Analizi” , **Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi**, Gazi Üniversitesi SBE, 2003.
- Turhan, Salih. **Vergi Teorisi ve Politikası**, 6. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1998.
- Türk Dil Kurumu <http://www.tdk.gov.tr> (30 Aralık 2012).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982.
- Uluatam, Özhan. **Kamu Maliyesi**, 5. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi, 1997.
- User, İnci. “Vergi Psikolojisi ve Vergilemenin Psikolojik Sınırı”, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Sayı. 1-2, (1992), ss.63-77.

- User, İnci. “Vergilemenin Sosyal Psikolojik Sınırı”. **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. Marmara Üniversitesi SBE. 1992.
- Usta, Aydın. “Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik Ve Ahlak”. **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt.1, Sayı.2, (Aralık 2011), s.39-49.
- Ünlü, Ufuk. “Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2008-2010)”, **27132 Sayılı Resmi Gazete**, 5 Şubat 2009.
- Verboon, Peter ve Djke, Marius Van. “A Self-Interest Analysis Of Justice And Tax Compliance: How Distributive Justice Moderatest The Effect Of Outcome Favorability”, **Journal Of Economic Psychology**, Vol.28, 2007, ss.704-727.
- Yazıcıoğlu Yahşi ve Samiye Erdoğan. **SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2004.
- Yeniçeri, Harun. “Beyan Esasına Dayanan Vergilerde Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Psikolojik Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma”, **E-Yaklaşım**, sayı.11, (Haziran 2004), ss.1-10. <http://www.yaklasim.com.tr> (23 Aralık 2012)
- Yılmaz, Gülay Akgül. “Kayıt dışı Ekonomi; Ulusal ve Küresel Boyutları ve Dinamiklerinin Analizi”. **Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesi Yolları, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya: 10-14 Mayıs, 2004, ss.5-50.
- Yılmaz, Gülay Akgül. “Yeraltı Ekonomisi ve Vergi Kaybı”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi, SBE, 1996.
- Yılmaz, Gülay Akgül. **Kayıt Dışı Ekonomi ve Çözüm Yolları**, İstanbul: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, 2006.
- Yılmaz, Gülay Akgül. “AB’ne Üyelik Sürecinde Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**. Cilt.25, Sayı.2, 2008, ss.263-268.

Yılmaz, Gülay Akgül. “Türkiye’de Gelir Vergisi Tarifesinde Meydana Gelen Değişikliklerin Vergilendirmede Adalet İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**. Cilt.21, Sayı.1, 2006, ss.239-268.

Yılmaz, Gülay Akgül. “2000’li Yıllarda Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi” **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**. Cilt.33, Sayı.2, 2012, ss.455-496.

Yılmaz, Hakan. “Türkiye’de Vergi Yapısı ve 1980’den Sonra Sektörel Vergi Yüklerinin Gelişimi”, **DPT Uzmanlık Tezi**, Ankara: DPT Yayın No:230, 1996.